

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO PRAVOSUĐA I UPRAVE
UPRAVA ZA ZATVORSKI SUSTAV
I PROBACIJU
Centar za izobrazbu

PRIRUČNIK ZA POLAZNIKE TEMELJNOG TEČAJA

PSIHOSOCIJALNI TRETMAN

rujan 2023. godine

Uvod

U ovom priručniku nalaze se važne informacije i smjernice koje pojašnjavaju osnove penologije, psihologije, komunikacije, psihosocijalnog tretmana, navedena su rizična ponašanja zatvorenika i druge specifičnosti rada u zatvorskom sustavu.

Razumijevanje ponašanja zatvorenika i adekvatna reakcija zaposlenika zatvorskog sustava pridonosi kvalitetnijem rješavanju potencijalnih sukoba, stjecanju osjećaja sigurnosti i poboljšanju psihosocijalne klime unutar kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda koja djeluje na sve dionike sustava – zatvorenike i zaposlenike.

Dobra fizička pripremljenost, zdravlje i opća tjelesna snaga nužni su za obavljanje poslova pravosudnog policajca. Međutim, emocionalna stabilnost i zrelost, razboritost, strpljenje, osjetljivost za probleme drugih, spretnost u komunikaciji te poštivanje strogih etičkih načela također su veoma važni za osobe koje neposredno rade s osuđenim osobama i maloljetnicima.

U cilju osvještavanja važnosti navedenih osobina i vještina, vjerujemo da će ovaj priručnik doprinijeti kvaliteti rada sa specifičnom populacijom počinitelja kaznenih djela.

Autori priručnika

Priručnik su izradili:

Dulijana Badurina Sertić, prof. psihologije, Centar za dijagnostiku u Zagrebu

Smiljka Baranček, prof. psihologije, Centar za izobrazbu

Martina Barić, prof. socijalni pedagog, Središnji ured

Svjetlana Brlić, prof. psihologije, Kaznionica u Lepoglavi

Bernardica Franjić Nađ, prof. psihologije, Odgojni zavod u Turopolju

Želimir Franjić, dipl. defektolog- socijalni pedagog, Odgojni zavod u Turopolju

Ksenija Ivenčnik Blažević, dipl. defektolog, sa suradnicima iz Odjela tretmana zatvorenica, Kaznionica u Požegi

Ksenija Pavlović, soc. radnica sa suradnicima iz Odjela tretmana zatvorenica, Kaznionica u Požegi

Nikolina Kolić Antolović, prof. socijalni pedagog, Centar za izobrazbu, sa suradnicima iz odgojnih zavoda u Turopolju i Požegi i maloljetničkog zatvora u Požegi

Iva Prskalo, dipl. psiholog, Centar za izobrazbu, sa suradnicima iz odgojnih zavoda u Turopolju i Požegi i maloljetničkog zatvora u Požegi

Srećko Podsečki, soc. pedagog, Zatvor u Varaždinu

Predrag Radeljić, dipl. psiholog, Kaznionica u Turopolju

Sanja Sladić, dipl. psiholog, Zatvor u Zagrebu

Blanka Šuljak, prof. socijalni pedagog, Zatvorska bolnica u Zagrebu

Dijana Todosiev, dipl. psiholog, Središnji ured za probaciju

Nikola Vido, soc. radnik, Centar za dijagnostiku

Zoran Vlaisavljević, prof. socijalni pedagog, Kaznionica u Lepoglavi

Denis Vusić, soc. pedagog, Kaznionica u Lepoglavi

Zahvaljujemo se i svim ostalim službenicima koji su tijekom godina doprinikli nastanku i razvoju ovih nastavnih materijala i prenosili svoje znanje i iskustvo novim generacijama pravosudne policije na temeljnom tečaju.

Sadržaj

1	OSNOVE PENOLOGIJE	6
1.1	ŠTO JE PENOLOGIJA?.....	7
1.2	TEORIJE O SVRSI KAŽNJAVANJA.....	7
1.3	SVRHE KAŽNJAVANJA.....	8
1.4	PERIODI RAZVOJA REAKCIJE NA KRIMINALITET I OBLICI KAŽNJAVANJA POČINITELJA KAZNENIH DJELA.....	9
1.5	KLASIČNI SUSTAVI IZVRŠAVANJA KAZNE ZATVORA.....	11
1.6	SUVREMENI ZATVOR.....	12
	PITANJA ZA PONAVLJANJE.....	14
2	UVODNO O PSIHOLOGIJI.....	15
3	PSIHOLOŠKE OSNOVE KOMUNIKACIJE U RADU PRAVOSUDNE POLICIJE.....	16
3.1	OSNOVE KOMUNIKACIJSKOG PROCESA.....	16
3.2	PROFESIONALNA KOMUNIKACIJA.....	17
3.3	DJEČJI POSJET.....	20
	PITANJA ZA PONAVLJANJE	22
4	PSIHOLOŠKE OSOBINE LIČNOSTI I PONAŠANJA ZATVORENIKA	23
4.1	PSIHOLOŠKE OSOBINE PONAŠANJA.....	23
4.2	OSOBINE LIČNOSTI.....	24
4.3	KOGNITIVNE SPOSOBNOSTI.....	25
4.4	EMOCIJE.....	26
4.5	MISLI	27
4.6	KONFLIKTI	29
4.7	KAKO IZAZVATI PROMJENU PONAŠANJA ZATVORENIKA	30
4.8	KOGNITIVNO BIHEVIORALNI PRISTUP U RADU SA ZATVORENICIMA	30
4.9	PSIHIČKI POREMEĆAJI.....	31
	PITANJA ZA PONAVLJANJE	33

5	RIZIČNE SKUPINE ZATVORENIKA I PREVENCIJA RIZIČNIH PONAŠANJA	34
5.1	GUBITAK SLOBODE.....	34
5.2	SMJER RIZIKA KOD ZATVORENIKA.....	35
5.3	POSEBNO RIZIČNE SKUPINE ZATVORENIKA.....	36
5.4	PREVENCIJA RIZIČNIH PONAŠANJA ZATVORENIKA.....	37
	PITANJA ZA PONAVLJANJE.....	37
6	PREVENCIJA SUICIDA U ZATVORSKOM SUSTAVU	38
6.1	RIZIČNI FAKTORI.....	39
6.2	OSNOVE RAZGOVORA SA SUICIDALNOM OSOBOM.....	39
6.3	POSEBNI POSTUPCI KOJE JE POREBNO PROVESTI S CILJEM SPRJEČAVANJA SUICIDA ZATVORENIKA.....	40
	PITANJA ZA PONAVLJANJE	41
7	OSNOVE PSIHLOGIJE GRUPE	43
7.1	GRUPE.....	43
7.2	UTJECAJ GRUPE NA POJEDINCA.....	44
7.3	VRSTE GRUPE PREMA FORMIRANJU.....	47
7.4	UDRUŽIVANJE ZATVORENIKA U NEFORMALNE GRUPE.....	48
	PITANJA ZA PONAVLJANJE.....	50
8	SPECIFIČNOSTI U RADU SA ŽENAMA U ZATVORSKOM SUSTAVU.....	52
8.1.	PRIMJERI IZ PRAKSE.....	54
	PITANJA ZA PONAVLJANJE.....	54
9	SPECIFIČNOSTI U RADU S MLADIMA U ZATVORSKOM SUSTAVU.....	56
9.1	RAZVOJNE ETAPE.....	56
9.2	KAZNENOPRAVNI POLOŽAJ MLADIH (14-34 godine) U RH.....	57
9.3	SPECIFIČNOSTI MLADIH U ZATVORSKOM SUSTAVU.....	58
9.4	TRETMANSKI POSTUPCI U RADU S MLADIMA U ZATVORSKOM SUSTAVU- ULOGA PRAVOSUDNE POLICIJE....	63
	PITANJA ZA PONAVLJANJE.....	65

10	OSNOVE PROVEDBE POJEDINAČNOG PROGRAMA IZVRŠAVANJA KAZNE ZATVORA.....	67
10.1	POSTUPAK IZVRŠAVANJA KAZNE ZATVORA.....	67
10.2	PROCJENA RIZIKA I POTREBA.....	69
10.3	POJEDINAČNI PROGRAM IZVRŠAVANJA KAZNE ZATVORA (PPIKZ).....	70
10.4	TRETMAN ZATVORENIKA.....	84
10.5	OPĆI PROGRAMI TRETMANA.....	85
10.6	POSEBNI PROGRAMI.....	86
10.7	TIM TRETMANKE SKUPINE.....	88
10.8	POGODNOSTI.....	90
10.9	PRIPREMA POSTPENALNOG PRIHVATA.....	92
10.10	UVJETNI OTPUST ZATVORENIKA.....	93
	PITANJA ZA PONAVLJANJE.....	94
11	PROBACIJSKA SLUŽBA.....	96
11.1	ZAKONSKI OKVIR IZVRŠAVANJA PROBACIJSKIH POSLOVA...	97
11.2	PROBACIJSKI POSLOVI.....	98
	PITANJA ZA PONAVLJANJE.....	102
12	ZAPOSLENICI ZATVORSKOG SUSTAVA, TIMSKI RAD I PSIHOSOCIJALNA KLIMA.....	103
12.1	MANIPULACIJA ZAPOSLENICIMA.....	103
12.2	POZITIVNO POSTUPANJE ZAPOSLENIKA.....	105
12.3	ZAJEDNIČKI NEGATIVNI PRINCIPI (ČIMBENICI).....	106
12.4	OPĆA NAČELA POSTUPANJA.....	107
12.5	TIMSKI RAD.....	108
12.6	PSIHOSOCIJALNA KLIMA.....	108
	PITANJA ZA PONAVLJANJE.....	110
	VAŽNI POJMOVI ZA RAZUMIJEVANJE SADRŽAJA PRIRUČNIKA	111

1 OSNOVE PENOLOGIJE

“Kaže se da nitko istinski ne poznaje naciju sve dok nije boravio u njenom zatvoru. Naciju ne treba suditi po tome kako postupa sa svojim građanima koji se nalaze na vrhu, već sa onima koji su na dnu.”

Nelson Mandela, Dug put do slobode, 1994.

1.1 ŠTO JE PENOLOGIJA?

Penologija je znanost koja se bavi proučavanjem djelovanja sankcije na osuđenog i različitim dimenzijama kažnjavanja.

Ona je teorijska i praktična disciplina koja se, koristeći se vlastitim rezultatima, ali i spoznajama drugih srodnih znanosti, bavi primjenom i učincima kaznenopravnih sankcija i mjera te unaprjeđivanjem organizacije, sredstava i metoda njihovog izvršavanja u svrhu resocijalizacije osuđenika.

U početku se bavila prvenstveno kaznom. Današnje područje interesa penologije nije samo tehnika izvršavanja kazne, već se težište stavlja na izučavanje odnosa osuđenog i šire društvene zajednice, tj. društva.

Penologiju možemo promatrati s različitih aspekata:

- **Pravni aspekt** - izučavanje kaznenih sankcija (vrsta i dužina kazne), njihova primjena, izvršavanje i učinak na osuđenike s kazneno-pravne, ustavno-pravne i administrativne strane
- **Sociološki aspekt** - čine socijalna sredina u kojoj zatvorenici izvršavaju kaznu, a prije svega čimbenici određenosti odnosa u kaznenim ustanovama, zatvorska i šira osuđenička supkultura, društveni procesi prilagodbe zatvorskoj sredini, stavovi i vrijednosti, socijalno grupiranje i diferencijacija, jezik i drugi vidovi supkulture, dakle svi oni problemi koji omogućavaju ili doprinose ostvarivanju tretmana i rehabilitacije.
- **Klinički aspekt** - pedagoški, socijalno-pedagoški, psihološki i medicinski aspekti problema, u okviru odgovarajućih vrsta i metoda u tretmanu zatvorenika, bez čije bi se primjene ciljevi izvršavanja kazne teško ostvarili

1.2 TEORIJE O SVRSI KAŽNJAVANJA

- **Apsolutne teorije** kažu da je svrha kažnjavanja odmazda za onog koji kažnjava (država), a ispaštanje za onog koji je kažnjen. Kaznom se vraća zlo koje je počinjeno kaznenim djelom, radi izvršenja apsolutne pravde (božanska, moralna ili zakonska pravda). Prema apsolutnim teorijama svrha kažnjavanja je da se nadoknadi nešto što je izgubljeno počinjenjem kaznenog djela.

- **Relativne teorije ili teorije prevencije** polaze od poimanja kriminaliteta kao jasno razgraničene ljudske djelatnosti („rak“ društva“) koju je potrebno odstraniti, odnosno od vjerovanja da je društvo potrebno zaštititi od kriminaliteta. Ove teorije su okrenute prema budućnosti – kažnjava se da se u budućnosti ne bi griješilo. Ove teorije grubo možemo podijeliti na teorije specijalne prevencije (djelovanje na počinitelja da ubuduće više ne čini kaznena djela) i teorije generalne prevencije (djelovanje na sve potencijalne počinitelje da se suzdrže od kriminalnog ponašanja).
- **Mješovite teorije** predstavljaju pokušaj kompromisa između ranije navedenih teorija. Smatraju da kazna nema samo jednu svrhu, nego više ciljeva koje treba ostvariti. Iako kazna u svojoj biti ima retributivni element (odmazdu), koristi se da bi se postigla resocijalizacija počinitelja.

1.3 SVRHA KAŽNJAVANJA

U kriminološkoj teoriji, ali i u penološkoj praksi ustalilo se nekoliko najčešćih oznaka za svrhu kažnjavanja, ali i instrumenata za postizanje te svrhe:

1. OSVETA/ODMAZDA

To je najprimitivnija i vjerojatno „najosnovnija“ svrha kažnjavanja. Prema Anićevo^m Rječniku hrvatskog jezika, osveta označuje „postupak kojim se pokušava uzvratiti nanescena bol, uvreda, gubitak“. Ono što u kazneno-pravnom i značenjskom smislu razlikuje osvetu ili odmazdu od retribucije jest činjenica da se u kazni kao retributivnoj mjeri odražava društvena i etička dimenzija kažnjavanja za počinjen prekršaj utvrđenog reda i retribucija se primjenjuje samo u najnužnijoj mjeri.

2. RETRIBUCIJA

Kao što je već napisano, dolazi iz latinskog jezika i znači - natrag dati, vratiti; dati komu ono što ga ide. To znači da se zlom koje se nanosi počinitelju kaznenog djela, vraća za zlo koje je on nanio žrtvi. Počinitelju se zlo ne nanosi iz razloga da se zaplaši druge počinitelje kaznenih djela ili zbog rehabilitativnog efekta na počinitelja, nego jer je nanijeti zlo moralno opravdano.

3. ONEMOGUĆAVANJE

Postupak u kojem se „kriminalce drži izvan optičaja kako ne bi bili kažnjavani“. „Kriminalce“ se „čuva“ od njih samih kako ne bi bilo potrebe kažnjavati ih. U ustanovi gdje se (obično) čuvanje provodi, oni su sigurniji, zaštićeniji, imaju više slobode jer je kriminal prema ovom pristupu nesloboda. Ovaj je pristup vjerojatno najjednostavnije objašnjenje potrebe postojanja ustanove za zatvaranje počinitelja kaznenih djela.

4. TRETMAN

Tretman predstavlja vjerojatno jedan od najopćenitijih pojmova koji se za ovo područje upotrebljavaju. Pojam je s jedne strane za uporabu u području penologije preširok jer tretman znači svako postupanje. S druge je strane preuzak jer isključuje postupanje onog drugog u procesu. U procesima koji se odvijaju u penalnoj ustanovi u cjelini, potpuno je neprihvatljivo isključiti činjenicu da „postupaju“ i zatvorenici te da i oni vrše utjecaj na sustav u pojedinim njegovim segmentima, ali i na cjelinu sustava.

5. ZASTRAŠIVANJE

Zastrašivanje, u najjednostavnijem smislu, predstavlja ideju da se razina kriminaliteta može reducirati ako se ljudi boje da će na njih biti primijenjene kazne. U penologiji se u daleko većoj mjeri odnosi na specijalnu prevenciju. Kazna bi u okviru tog koncepta trebala biti zlo koje će zastrašiti zatvorenika od eventualnog ponovnog činjena kaznenih djela i tako zaštititi društvo na taj način što će ostaviti negativne emocije u zatvoreniku u odnosu prema onome što je učinio. Većina autora koji su se bavili problemom zastrašivanja kao jedne od opisanih svrha kažnjavanja tvrdi da je vrijednost te svrhe daleko precijenjena.

6. POPRAVLJANJE

Popravljanje je termin koji se u suvremenoj penologiji ne koristi. Riječ popravljanje nalazimo u nazivima institucija koje su služile za izvršavanje kazne lišenja slobode kroz dugi period vremena. Tako su u Hrvatskoj postojali Kazneno-popravni domovi, Odgojno-popravni domovi, to su današnje Kaznionice ili Odgojni zavodi za maloljetnike. Uporaba termina pretpostavlja, naime, da je prije toga nešto bilo „pokvareno“.

1.4 PERIODI RAZVOJA REAKCIJE NA KRIMINALITET I OBLICI KAŽNJAVANJA POČINITELJA KAZNENIH DJELA

Period privatne reakcije na kriminalitet tipičan je za prvobitne primitivne društvene zajednice u kojima nisu postojali organizirani oblici društvenog uređenja.

Oblici krivnje:

- **Javni ili plemenski zločini** - zločini protiv zajednice kao cjeline i predstavljali su ozbiljan i opasan oblik kršenja pravila ponašanja jer je jedino plemenski, kolektivni način organizacije omogućavao preživljavanje kolektiva u cjelini i svakog pojedinog člana ponaosob.
- **Zločini protiv pojedinca ili privatni zločini** - ponašanja kojima se zlo nanosilo pojedincima, a ne zajednici u cjelini.

Kaznene reakcije:

- **Progonstvo iz zajednice** - primjenjivano kao reakcija na najteža kršenja kolektivnih normi, ravno smrtnoj kazni, šanse za preživljavanje u uvjetima surove prirode bile su minimalne.
- **Osveta** - reakcija na nepravdu koja je nanesena privatnoj osobi, odnosno pojedincima koji nisu pripadali istoj obitelji, plemenu ili klanu, reakcija na ubojstva, tjelesne povrede i krađe, izvršavanje je povlačilo privatnu krvnu osvetu u kojoj su učestvovala posvađene obitelji. Dok je trajao sukob odnosno osveta, društvena zajednica ostajala bi po strani, osveta se vršila instinktivno, tek kasnije su postavljena određena pravila.
- **Sustav kompenzacije** (nagodba, otkupnina ili krvarina) - sustav prema kojem obitelj izvršiooca kaznenog djela plaća obitelji oštećenog razmjernu, običajem ili ugovorom određenu naknadu.

Period državne (javne) reakcije na kriminalitet nastaje jačanjem države i njenih struktura. Reakcija države nije impulzivna, emocionalna i spontana, već je organizirana u smislu odmazde koja je adekvatna šteti koju je pretrpio oštećeni.

Karakteristike kazne:

- odgovornost je individualna pa je i kazna individualna - trebala bi pogoditi jedino krivca
- teži se kazni koja je razmjerna kaznenom djelu, odnosno tzv. „društvenoj opasnosti“ kaznenog djela
- odmjeravanje kazne i njeno izvršenje prepušteno je organima države, koji bi trebali biti objektivni i nepristrani

Periodi državne (javne) reakcije na kriminalitet u pogledu ciljeva kazne:

- **Period ispaštanja i zastrašivanja**
Ovaj period vezan je uz robovlasničko i feudalno društveno uređenje i odlikuje se svirepim metodama tjelesnih kazni i brutalnim načinima izvršavanja smrtne kazne, koja je imala široku primjenu. Izvršavane su smrtne kazne, fizička tortura, društvena degradacija, progonstvo i deportacija i novčane kazne. Kazneni postupak je bio potpuno zatvoren za javnost. Optuženi je bio objekt postupka, kojem je za cilj bilo dokazivanje njegove krivice, zbog čega je, ako bi uskratio priznanje, postao objekt mučenja. Oslobođajuće presude bile su izrazito rijetke.
- **Period humanizacije, jednakosti i zakonitosti**
Ovaj je period vezan uz Francusku revoluciju i humanistički pokret tijekom 18. stoljeća. Moto tog pokreta bio je sloboda, jednakost i pravednost. Premda je i nadalje prevladavala ideja da je svrha kazne odmazda prema počinitelju i njegovo ispaštanje, ovaj period, koji se proteže od kraja 18. i kroz cijelo 19. stoljeće, doveo je do prekretnice u penološkoj praksi, jer je to period ukidanja svirepih tjelesnih kazni, značajnog sužavanja primjene smrtne kazne i humanizacije metoda njezinog izvršavanja. Za ovaj period veže se i uvođenje kazne zatvora, kao novog pravnog instituta u borbi protiv kriminaliteta.
- **Period individualizacije i resocijalizacije**
U početnom periodu se individualizacija odnosila na težinu kaznenog djela, tj. glavni naglasak stavljen je na vrstu djela i njegovu težinu. Cilj je bio postići jednakost svih pred zakonom, tj. za isto kazneno djelo bilo je nužno izreći istu kaznu. U centru pažnje nije počinitelj već kazneno djelo. Svrha kazne nije više samo odmazda i zastrašivanje prekršitelja zakona, već se naglasak stavlja na specijalnu prevenciju (tretman) tj. resocijalizaciju počinitelja kaznenog djela.

Zanimljivosti

Sramoćenje – vrsta kazne

Bukačeva frula - jedna od sprava za sramoćenje. Njena funkcija bila je kazniti loše muzičare koji su svojom nekvalitetnom glazbom vrijeđali tuđe uši, a koristila se i kao mjera kazne u slučaju remećenja reda i mira i psovanja. Okrivljeniku bi se naprava stavila oko vrata, a prsti bi mu bili

ukliješteni u posebnom škripu.

Pokornička halja – nije nanosila bilo koju vrstu tjelesne nelagode, ali je bila vrlo važna na moralno-religioznom planu u ulozi promicanja kršćanskih vrijednosti. Sašivena od grube jute, s više križeva crvene boje ili simbola đavla kako bi ukazala na nečije grijeh. Osuđenik koji je u pravilu bio optužen za manji prijestup morao ju je čitavo vrijeme svoje kazne nositi te u njoj odlaziti na misu u crkvu i hodočašća. Ponekad su, kako bi naglasili koliko se kaju za svoj grijeh, uz halju nosili i krunicu od željeza ili kamena.

(Izvor: www.fizzit.net)

Mučenje – vrsta kazne

U srednjem vijeku sprave za mučenje dobivale su sulude oblike, a ljudi su bili mučeni na najbrutalniji mogući način. Mučenje i kažnjavanje tijela bilo je javno, predstavljalo je kaznenu predstavu za narod i koje je mučno i slikovito davalo do znanja kako se ne smije ponašati, da bi krajem 18. i početkom 19. stoljeća kažnjavanje prestalo biti prizorom, a za javne kaznene ceremonije nalazilo se sve manje razumijevanje i ono postaje najskrivenijom dijelom kaznenog procesa. Opravdanje za ove promjene neki pronalaze u humanizmu, a neki u srodnosti kažnjavanja sa samim zločinom, sličnosti u nasilju između krvnika i zločinca, pretvaranje mučenog osuđenika u predmet samilosti i divljenja, a krvnika u negativnu i beščutnu osobu. Javna mučenja i smaknuća predstavljala su žarište u kojem se nasilje ponovno razbuktava.

(Izvor: www.fizzit.net)

Smrtna kazna – vrsta kazne

Tijekom povijesti je smrtnu kaznu provodila obično jedna, samo za taj posao određena osoba, takozvani krvnik. On i njegova obitelj su u mnogim kulturama bili omraženi, izbjegavao se kontakt s njima i postavljalo ih se nisko na društvenoj ljestvici usprkos činjenici da je izvršavanje smrtno kazne u većini kultura bilo slavljeno kao javni prizor. Iz tog razloga kasnije su najčešće nosili maske preko lica i njihov pravi identitet bio je poznat samo malom broju ljudi. (Izvor: www.fizzit.net)

1.5 KLASIČNI SUSTAVI IZVRŠAVANJA KAZNE ZATVORA

1. SUSTAV ZAJEDNIČKOG ZATVORA

Sustav zajedničkog zatvora predstavlja najstariji način izvršavanja kazne zatvora koji je trajao sve do kraja 18. i početka 19. stoljeća. Predstavlja način izvršavanja kazne zatvora na način da se svi zatvorenici zatvaraju u zajedničku prostoriju, bez obzira na vrstu kaznenog djela, dužinu kazne, kriminološke karakteristike. Životni uvjeti u ovim zatvorima su bili krajnje nehu-

mani. Zatvorenici su umirali od zaraznih bolesti, torture i gladi. Jači i više kriminalizirani zatvorenici su maltretirali slabije i manje kriminalizirane, a osoblje podjednako i jedne i druge.

2. ČELIJSKI SUSTAV

Nastao je kao reakcija na sustav zajedničkog zatvora u kojem su vladali «kriminalna infekcija» i opće moralno, psihološko i zdravstveno propadanje zatvorenika. Čelijski sustav ili sustav izolacije naziva se još i filadelfijski ili pensilvanijski, po zemljama gdje je uveden. Sastojao se u tome što su zatvorenici cijelu kaznu zatvora izvršavali odvojeno, u ćelijama. Ovaj sustav otklonio je glavnu slabost zajedničkog zatvora, negativni međusobni utjecaj zatvorenika (kriminalnu infekciju), no zbog izolacije bio je krajnje nehuman.

3. PROGRESIVNI SUSTAV

Nastao je kao reakcija na negativne strane ćelijskog zatvorskog sustava. Naime, dugotrajna samoća i psihička i fizička tortura, tj. moralno i psihičko propadanje zatvorenika, negativno je utjecao na svrhu kažnjavanja pa se postotak povratništva, ne samo smanjio već i povećao. Glavna ideja ovog sustava sastoji se u povjerenju da zatvorenik na osnovu svog rada i ponašanja postane odgovoran za svoje mjesto i položaj u zatvoru. Zatvoreniku se nudi da progresivno napreduje prema sve većim pogodnostima i stupnju slobode. Put koji je u ovom sustavu zatvorenik trebao proći bio je dug - od izolacije, stroge discipline, skromnih uvjeta smještaja, do polu-slobode i na kraju uvjetnog otpusta.

Osnovna novost je u tome da je zatvorenik u odnosu na prijašnje sustave od objekta postao subjektom, odnosno aktivnim elementom vlastitog tretmana.

4. KLASIFIKACIJSKI SUSTAV

Osnovna ideja ovog sustava je da zatvorenici izvršavaju kaznu po određenim grupama. Princip klasifikacije (razvrstavanja) čini njegovu teorijsku i praktičnu osnovu. U klasifikacijskom sustavu zatvorenici izvršavaju kaznu po određenim grupama u koje se raspoređuju prema nekim zajedničkim osobinama, kao što su spol, dob, vrsta kaznenog djela, dužina kazne, ranija kažnjavanost, motivi izvršenja kaznenog djela, obrazovni nivo, radna sposobnost i slično.

Ideja klasifikacije (razvrstavanja) pojavila se polovicom 19. stoljeća i čini jednu od središnjih ideja suvremene penološke teorije i prakse.

1.6 SUVREMENI ZATVOR

Suvremeni zatvor treba odražavati potrebe vremena i na izvjestan način čini ogledalo društva u cjelini. On više nije mjesto u kojem se provodi represija i tortura, već je sve više institucija u kojoj se organizira tretman u cilju resocijalizacije zatvorenika. Da bi se uspješno postigla resocijalizacija zatvorenika, ali istovremeno i zaštitila socijalna sredina, potrebno je voditi računa o kvaliteti uvjeta za izvršavanja kazne, ali i osiguranja od bijega i drugih incidentnih situacija.

Bez obzira na arhitektonska rješenja, moderni zatvor treba uvjete izvršavanja kazne u najvećoj mogućoj mjeri približiti uvjetima života na slobodi (blagovaonica, prostor za spavanje i dnevni boravak, prostorije slobodnih aktivnosti, sportski tereni, radionice). Uz tretman u kaznenom tijelu, koji treba provoditi kvalitetno i profesionalno osposobljeno osoblje zatvora, nužno je osigurati i izvaninstitucionalne forme tretmana kako bi se osigurala obiteljska, profesionalna i socijalna rehabilitacija.

Zanimljivosti

Zatvor luksuza u Austriji od 46 milijuna eura - što kažete?

Novosagrađeni zatvor u austrijskom Leobenu, koji mnogi pravosudni stručnjaci zbog vrlo suvremene arhitekture i njegove raskošne unutrašnje opremljenosti nazivaju "najmodernijim i najluksuznijim zatvorom u cijeloj Europi", uistinu po mnogočemu odstupa od diljem svijeta široko raširene predodžbe o zatvoru kao o domu mračnih ćelija, hladnoće i vlage, nehigijenskih uvjeta i sivog ambijenta. Ispunjen danjom svjetlošću na svakom koraku, a luksuzno opremljen kožnim kaučima, zabavnim uređajima, televizorima, sportskom dvoranom, kinodvoranom, teretanom, bibliotekom, sobama za seks i brojnim drugim pogodnostima koje nudi zatvorenici, 46 milijuna eura vrijedan projekt u proteklih godinu dana postao je vruće raspravljana tema u Austriji, ali i širom Europe.

"Čime su kriminalci zaslužili takve uvjete i toliki luksuz?" - bilo je jedno od pitanja koje su često postavljali i bečki mediji nakon što se rasprava o "zatvoru luksuza" rasplamsala pojavom snimaka na kojima se zatvorenici u Leobenu zabavljaju uz stolni tenis, izležavaju na udobnim kožnim kaučima te u gotovo idiličnom ozračju bacaju pogled na prirodu s moderno uređene lođe.

„Ja osobno ne volim tu, u medijima često spominjanu riječ, luksuz-zatvor. Činjenica jest da je ovo daleko najbolje opremljeni i po arhitekturi najsuvremeniji zatvor u Europi, ali mnogi ljudi kao da zaboravljaju da u zatvoru, koliko god se mi trudimo biti liberalni i suvremeni u odnosu prema zatvorenici, vlada totalitarni sustav, kao i da su zatvorenici već kažnjeni i lišeni upravo onog luksuza koji je za ostale normalnost - a to je sloboda“ rekao nam je direktor zatvora Manfred Giessauf, prema čijim riječima bi zatvor u Leobenu trebao postati uzor za sve novogradnje zatvora u Europi.

„Naša dužnost je da se brinemo o odsluženju kazne osuđenika na zatvor, ali naša dužnost zasigurno nije da se to događa u neljudskim uvjetima i da zatvorenici nakon povratka na slobodu pate od postzatvorskih trauma. Naprotiv, što su bolji uvjeti, što su veći naši naponi da se uspostavi zdrav socijalni život i dobro ozračje unutar zatvorske zajednice, to je veća vjerojatnost da će bivši zatvorenici pronaći i pravi put kad se vrate na slobodu“ istaknuo je Giessauf, naglašavajući da su u Leobenu samo zatvorenici sa šansom za resocijalizaciju, odnosno oni osuđenici čija kazna ne premašuje 18 mjeseci zatvora.

U traktu u kojem smo, pak, mi bili ugošćeni, dočekalo nas je poprilično dobro raspoloženo društvo u kojem su neki zatvorenici vrijeme kratili kuhajući, a drugi gledajući televiziju ili igrajući stolni nogomet, dok je Helmuth Danesch naglašavao kako "u ovom traktu vlada skladna atmosfera među zatvorenici 11 različitih nacija". Ističe da u zatvoru u Leobenu dosad nije dolazilo do problema kakvi su poznati u ostalim austrijskim zatvorima i azilantskim domovima, gdje je često dolazilo do fizičkih obračuna i sukoba za prevlast unutar zatvora između klanova različitih nacionalnosti.

(Izvor: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/zatvor-luksuza-u-austriji-od-46-milijuna-aura/3840315/>)

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Što je penologija i čime se bavi?
2. S kojih sve aspekata možemo promatrati penologiju? Objasnite.
3. Nabrojite teorije o svrsi kažnjavanja i objasnite ih.
4. Nabrojite i objasnite svrhe kažnjavanja.
5. Objasnite karakteristike, oblike krivnje i kaznene reakcije u periodu privatne reakcije na kriminalitet?
6. Objasnite period državne (javne) reakcije na kriminalitet (karakteristike kazne, periodi u pogledu ciljeva kazne)?
7. Nabrojite klasične sustave izvršavanja kazne zatvora i objasnite ih.

LITERATURA

- Jurčić, N. (2016). Oblici služenja kazni i kaznionice kroz povijest. Pula: Sveučilište „Jurja Dobrile“, Fakultet ekonomije i turizma „Dr.Mijo Mirković“. Završni rad.
- Knežević, M. (2008). Penologija u socijalnom radu (i socijalni rad u penologiji). Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada.
- Kupčević- Mladenović, R (1981). Osnovi penologije. Sarajevo: Svijetlost.
- Tatalović, R. (2011): Skripta Osnove penologije. Ministarstvo pravosuđa. Uprava za zatvorski sustav. Središnji ured uprave za zatvorski sustav.

Preporučena literatura

- Abramović, Đ. (2017). Kažnjavanje počinitelja kaznenih djela – osnovni modeli i mogućnosti pastoralnog rada. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Specijalistički rad.
- Kovčo, I. (2001). Kazna zatvora - zašto i kuda? Zagreb: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 8, broj 2/2001, str. 117-136.
- <https://www.scribd.com/doc/210375032/Penologija-Skripta>
- <https://www.scribd.com/document/124422710/Penologija-Copy>
- <https://www.scribd.com/document/98984247/penologija>

2 UVODNO O PSIHOLOGIJI

Psihologija ima dugu prošlost, ali kratku povijest“

Herman Ebbinghaus, 1910.

Psihologija je znanost koja se bavi proučavanjem psihičkih procesa koji omogućavaju doživljavanje i ponašanje.

Prvi psihološki istraživački laboratorij osnovao je Wilhelm Wundt 1879. godine, međutim pitanja i predmete interesa psihologije možemo naći još u starom Egiptu, Grčkoj i Rimu. Povijest psihologije temelje vuče iz filozofije, starogrčki filozofi (Platon, Aristotel i Hipokrat) su prvi odbacili mistična vjerovanja. Platon je rekao da se pri razumijevanju svijeta ne smijemo oslanjati na osjete i ono što opažamo već na razum. Aristotel je sve svoje spoznaje temeljio na opažanju realnosti, on je prvi pobrojao zakone asociiranja i pamćenja, te osjetila. Ali smatrao je da se čovjek rađa kao “prazna ploča” i da je mozak samo organ koji hladi krv, a srce središte čovjeka. Hipokrat je prvi podijelio čovjeka (tj. ličnost) u četiri skupine po temperamentu, iako je pogrešno smatrao da temperament određuju tjelesni sokovi.

Kroz stoljeća mnogi su se bavili pitanjima na koja će psiholozi dati odgovore stoljećima kasnije, u čemu će im olakšati i razvoj znanosti. Postoji veliki broj psihologa koji su obilježili 20. stoljeće svojim teorijama, eksperimentima i radom. Neki od poznatijih su John B. Watson, jedan od utjecajnih tvoraca biheviorizma, Ivan Pavlov, Freud koji se bavio nesvjesnim i mnogi drugi.

U 20. stoljeću psihologija se kao znanost sastojala od različitih specijaliziranih polja s malo međusobne povezanosti. Od kliničke psihologije, koja istražuje individualne razlike i osobnost, do socijalne psihologije, industrijsko-organizacijske, zoo-psihologije, eksperimentalne koja se bavi pamćenjem, razmišljanjem, percepcijom, osjetima i drugim. U ranim godinama 21. stoljeća, psihologija je postala integrirana znanost (biologija, neurologija, ekonomija, sociologija, antropologija itd). Njezina ranija odvojena područja danas se često međusobno isprepliću.

Temeljne grane psihologije su opća psihologija, razvojna, biološka, socijalna, eksperimentalna, komparativna (zoo) psihologija, diferencijalna i psihometrija, a grane primijenjene psihologije su klinička i savjetodavna, psihologija rada i organizacijska, školska psihologija i psihologija obrazovanja, forenzička, vojna, penološka, psihologija marketinga, prodaje, sporta ...

Temeljne grane proučavaju zakonitosti ponašanja i psihičkih procesa, a grane primijenjene psihologije te zakonitosti primjenjuju u praksi.

U idućim poglavljima vidjet ćemo kako psihologija može pomoći u radu sa zatvorenicima, boljem razumijevanju zatvorenika i olakšati radne procese službenika.

LITERATURA

Hothersall, D. (2002). Povijest psihologije. Jastrebarsko: Naklada Slap.
<https://www.britannica.com/science/psychology>, dostupno 15. siječnja 2018. godine

3 PSIHOLOŠKE OSNOVE KOMUNIKACIJE U RADU PRAVOSUDNE POLICIJE

„Kada izaberemo biti ugodni i pozitivni prema drugima, u većini slučajeva biramo i način na koji će se oni odnositi prema nama.“

Zig Ziglar

Komunikacija je neizbježna. U interpersonalnoj situaciji nije moguće NE komunicirati! I šutnjom dajemo neku vrstu poruke. Komunikacija je nepovratna, jer jednom poslana poruka ne može se povući. Komunikacija je neponovljiva! Nemoguće je ponoviti potpuno istu situaciju.

Komunikaciju možemo definirati kao proces odašiljanja, prenošenja i primanja poruka, signala i informacija.

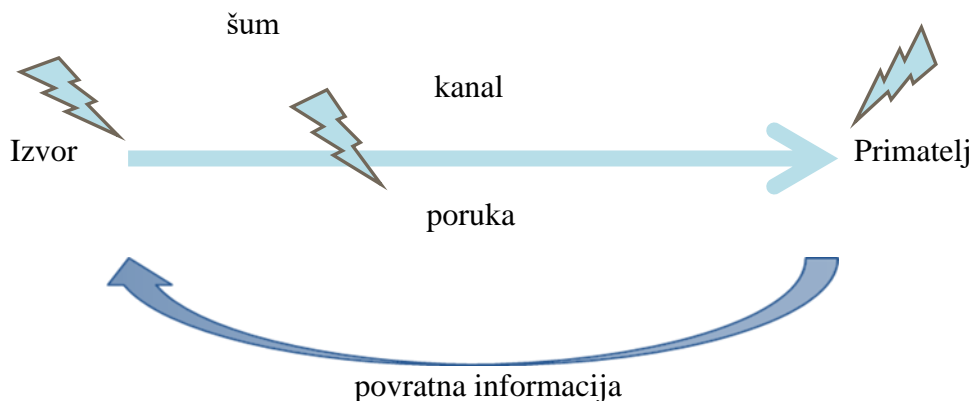
Komunikacija može biti:

- 1) **verbalna** - izmjenjivanje poruka govorom ili pisanim riječima (ono što je izrečeno)
- 2) **neverbalna** - izrazi lica, pokreti tijela, osobni prostor, dodir, paralingvistički znakovi, fizički kontakt, predmetni znakovi, odjeća, tjelesne karakteristike (govor tijela)
- 3) **paraverbalna** - način na koji izgovaramo riječi, odnosno, brzina, ritam, jačina i druge osobine glasa (kako je izrečeno)

Pripazi! Verbalni i neverbalni znakovi mogu biti u sukobu!

3.1 OSNOVE KOMUNIKACIJSKOG PROCESA

Kako postići da POSLANA PORUKA bude JEDNAKA PRIMLJENOJ PORUCI?

U svakodnevnom životu dolazi do šumova u komunikaciji. Oni značajno umanjuju učinak komunikacije i često su uzrok iskrivljenih poruka i nerazumijevanja između osoba koje komuniciraju. Što nas može ometati u kvalitetnom komuniciranju?

Izvori šuma u komunikaciji:

- Pošiljatelj – nejasno oblikovana misao
- Kodiranje - nejasno izražena, nenamjerno pogrešno odaslana misao
- Kanal - okolina, kontekst, medij (preoblikovana ili osiromašena)
- Dekodiranje – selektivnost
- Primatelj - razumijevanje, registriranje

Neki od psiholoških izvora komunikacijskog šuma su:

- **prošla iskustva**, pretpostavke, **emocije**, predrasude, **želje**, prvi dojam, **pažnja**, očekivanja, **stavovi**, vjerovanja, stereotipi, **motivacija**, sustav vrijednosti, **utjecaj drugih**, kontekst, **osobine ličnosti**, **interesi**, naklonosti, referentni okvir, vremenski tjesnac, informacijska preopterećenost

Kako bismo bili sigurni da smo dobro razumjeli osobu s kojom komuniciramo, poslanu poruku druge osobe provjeravamo s **povratnom informacijom!**

Isto možemo učiniti na nekoliko načina:

- 1) **POSTAVLJANJEM PITANJA** – dodatna pitanja koja nam pomažu u razumijevanju
- 2) **SAŽIMANJEM** – skraćenim prepričavanjem tuđih misli
- 3) **PARAFRAZIRANJEM** – korištenjem tuđih riječi izreći što smo razumjeli (prepričati, ne interpretirati)

Pogledati predmet
„Komunikacija i
ovladavanje agresijom“

3.2 PROFESIONALNA KOMUNIKACIJA

Profesionalna komunikacija trebala bi biti korištena u razgovoru za vrijeme obavljanja posla: sa zatvorenikom, sa službenicima (horizontalno, vertikalno) i u predstavljanju sustava. Komunikacija treba biti jednostavna, uključivati aktivno slušanje, govor u prvom licu uz korištenje povratne informacije sugovorniku.

Neke od **preporuka za uspješan prijenos poruke** riječima su:

- korištenje što manje stranih riječi
- rečenice u službenim susretima trebaju biti kratke
- korisno je izbjegavati zamjenice (oni, neki, neke, to, prema ovome)
- ne pretjerivati s upotrebom pridjeva
- prilagoditi se govoru sugovornika
- ne govoriti samom sebi

U komunikaciji sa zatvorenikom, **bez iznimke mu se obraćamo s „Vi“**, koristimo riječi standardnog hrvatskog jezika, ili prema potrebi, zatvorenikovog dijalekta, ali uvijek iz pozicije ravnopravnog dostojanstva, bez vrijeđanja, omalovažavanja, ponižavanja, nazivanja pogrđnim imenima te bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi.

Što je potrebno učiniti sa zahtjevima i osjećajima zatvorenika kada isti tijekom razgovora:

- traži pomoć?
- treba ohrabrenje da će se problem riješiti?
- treba osjećaj sigurnosti?
- želi osjećaj poštovanja?
- traži brzo rješenje?
- očekuje autoritet?

Radi kvalitetnijeg obavljanja posla, dugoročne dobrobiti i korektnog profesionalnog odnosa sa zatvorenikom, važno je da pravosudni policajac:

- dopusti izražavanje zatvorenikovih osjećaja
- pokaže da sluša što zatvorenik ima za reći
- pokaže da mu je stalo da se problem riješi
- ponovi izrečeno da bi bio siguran da je shvatio zatvorenikove riječi
- pokaže da zatvorenika vidi kao ljudsko biće
- ohrabri zatvorenika, ali sukladno objektivnim mogućnostima

U rješavanju sukoba s nasilnim zatvorenicima, službenici gotovo uvijek trebaju postići da zatvorenici dožive da ih se saslušalo. Ako zatvorenik doživljava da su njegove pritužbe saslušane, manje je vjerojatno da će pribjeći nasilju.

NEKOLIKO SAVJETA ZA KVALITETNIJU KOMUNIKACIJU:

Kako odbiti nešto što nas zatvorenik traži?

- jasno reći NE i kratko navesti razlog odbijanja
- ne ispričavati se
- ne prebacivati odgovornost na druge
- ponuditi drugo rješenje, ukoliko postoji
- kod posebno upornih zatvorenika primijeniti tehniku „pokvarene gramofonske ploče“ (opetovano ponavljati isti odgovor)

Kako izreći prigovor bez vrijeđanja?

- usmjerimo prigovor na PONAŠANJE, a ne na osobine zatvorenika
- budimo SPECIFIČNI (navedimo koje ponašanje)
- reći što ŽELIMO, a ne što NE želimo (Ja rečenice)
- izrecimo ga NEPOSREDNO NAKON ponašanja
- kontroliramo svoje NEVERBALNO ponašanje
- izričemo ga U ČETIRI OKA (hvalimo pred drugima, korigiramo nasamo)

Kako primiti prigovor?

- nemojte se odmah braniti ili opravdavati
- pažljivo i do kraja saslušajte što zatvorenik ima za reći
- pitajte na što se točno odnosi njegov/njezin prigovor
- izrečeno treba interpretirati kao nečije mišljenje, a ne kao činjenicu i utvrdite što je točno, djelomično točno ili netočno
- ako se ispostavi da ste pogriješili, ispričajte se i, ako je moguće, ponudite da ispravite pogrešku

Kako pohvaliti?

- gledajte u osobu, nasmiješite se
- budite kratki i jasni
- govorite u prvom licu i kažite ime osobe (Sanja, sviđa mi se što ...Gospodine Mariću, cijenim to što ste ...)
- budite određeni – jasno recite na što se odnosi pohvala

Što komuniciramo odorom?

- poštovanje, disciplina ili stega, čast, povjerenje, odanost, vjernost, profesionalnost, pripadnost, pravda, pravednost, pomaganje
- sigurnost, država, vlast, autoritet, moć, urednost, organizacija, složnost, prisila
- ugled, povjerenje, socijalni status, odgovornost, odnos između zatvorenika i zaposlenika profesionalnost prema poslu

Čemu služi odora?

- razlikovanju od zatvorenika
- prepoznavanju nadređenih
- predstavlja autoritet drugima
- predstavlja pripadnost grupi
- izvršavanje određenih funkcija
- predstavlja autoritet državnog službenika
- provođenje zakona
- pozivanje na poslušnost i moguće sankcije
- prijelaz iz neformalnog u profesionalno
- granice
- štit

Što kada zatvorenik koristi riječi koje nam mogu zasmetati?

Zatvorenici povremeno iskoriste dinamiku unutar zatvora, kaznionice. Imaju vremena promatrati, zaključivati, smišljati, tražiti nešto za sebe. Ono čime se povremeno bave su međuljudski odnosi u određenoj kaznionici, zatvoru, ponašanja službenika i drugih zatvorenika. Ponekad imaju neke specifične ciljeve do kojih pokušavaju doći, ponekada samo ispunjavaju slobodno vrijeme u nedostatku sadržaja. Nekada samo ne znaju drugačije i odluče se na određene provokacije, manipulacije itd. Dužnost službenih osoba je reagirati na profesionalan način (komunikacijom, ponašanjem itd.)

Ono što bi bilo učinkovito je ne shvatiti provokaciju komunikacijom osobno, sjetiti se da odrom preuzimamo obavezu profesionalne komunikacije. Bitno je ne „upecati se“ u situacijama kada zatvorenik počne koristiti riječi koje nam mogu zasmetati, osvijestiti što se događa, imati kontrolu nad vlastitim reakcijama, koristiti humor - na svoj račun.

Također, nužno je dati do znanja da smo zamijetili komunikaciju koja nije primjerena i da ju ne odobravamo.

ZAKLJUČIMO:

Najveći stupanj usklađenosti i suradnje postići ćemo primjenjujući komunikacijske postulate koji su zajednički svim ljudima:

- želimo da nas se tretira s poštovanjem i uvažavanjem dostojanstva
- više volimo kad nas se upita (kad nas se zamoli), nego kad nam se naredi
- želimo znati zašto se nešto od nas traži
- više volimo mogućnost izbora nego zastrašivanje
- želimo drugu priliku da popravimo stvari

3.3 DJEČJI POSJET

Odlaskom pojedinca u pritvor, zatvor ili kaznionicu isti ponekad na slobodi ostavlja dijete. Ono nije odgovorno za postupke odraslih osoba i stoga je naša dužnost pomoći djetetu, unutar našeg profesionalnog okvira, za vrijeme dolaska u kazneno tijelo. Za vrijeme djetetove posjete roditelju u zatvoru ili kaznionici, svojim stilom komuniciranja i ponašanjem prilagođenim djetetu **službenici pravosudne policije mogu znatno utjecati na djetetov doživljaj stresa.**

Posjeti roditeljima u zatvoru često uznemiruju djecu. Kako bi se prevenirali potencijalni traumatski doživljaji i kako bi se zaštitio djetetov razvoj, zatvorske službenike je potrebno dodatno obučiti kako ublažiti doživljaj i dojam djeteta koje, možda po prvi put, posjećuje zatvorski sustav. Uređenje zatvorskog prostora prilagođeno djeci, prostorije za posjete, propisi i organizacija kojima se vodi računa o dobi i potrebama djece pomažu djeci i roditeljima da obnove i zadrže kvalitetan obiteljski kontakt.

Dijete je vrlo lako osuditi za ono što su učinili njegovi roditelji. **Djeca učestalo trpe stigmatizaciju** u školi i društvenoj zajednici, etiketira ih se kao drugačiju djecu, djecu s nepoželjnom osobinom, kao djecu koja „ne spadaju među nas“, a uz stigmiju se u prvom redu povezuje **osjećaj srama.**

U nekim zatvorskim igraonicama primijećeno je da djeca biraju igračke koje više odgovaraju djeci mlađe dobi, što je karakteristika regresivnog ponašanja (nazadovanje u ponašanju). Neka djeca imaju noćne more ili počnu mokriti u krevet. Mlađa djeca mogu imati češće izljeve gnjeva. Starija djeca ponekad imaju poteškoće s koncentracijom i ponašanjem u školi.

Upravo iz tih razloga, važno je prilagoditi svoje ponašanje djetetovoj dobi, potrebama i ne izlagati ga dodatnom stresu.

Sigurnosni postupci mogu biti naporni za djecu: moraju izdržati dugo čekanje i izloženost sigurnosnim uređajima koji im ulijevaju strah. Osoblje koje je primjereno obučeno može pokazati osjetljivost u kontaktu s obiteljima pri ulasku u zatvor jer razumije kako zatvor utječe na obitelji i djecu te da se prema njima treba obzirno i primjereno postupati.

Efikasan i obziran postupak prema posjetiteljima zatvora, a osobito prema djeci, ovisi o nekoliko čimbenika:

- prema djeci se treba odnositi konstruktivno i pozitivno (kad je riječ o sigurnosnim postupcima i općem stavu)
- situaciju treba sagledati iz dječje perspektive
- za djecu je korisno ako im zatvorski čuvari koji obavljaju sigurnosne provjere objasne što rade i zašto to rade
- prilikom osobne pretrage poželjno je da se čuvari sagnu kad pregledavaju dijete kako bi, između ostaloga, bili na istoj visini kao i dijete kad razgovaraju s njim
- u nekim se zatvorima zatvorski čuvari obučavaju za kontakt s obiteljima i pružanje pomoći u teškim situacijama

Podržavanje kvalitetnog kontakta s djetetom donosi trostruku dobrobit:

- za dijete (njegov zdravi razvoj)
- za zatvorenika (motiviranje i ustrajanje prilagođenom ponašanju tijekom i nakon izdržane kazne zatvora)
- za cijelu zajednicu zbog smanjenja vjerojatnosti kriminalnog povrata

Nije uvijek jednostavno uravnotežiti sigurnosne zahtjeve i mjere prilagođene djeci!

Nekoliko savjeta kada dijete dolazi u posjet roditelju zatvoreniku/ici:

- primijetiti djetetov dolazak (pogledom, osmijehom)
- prilagoditi položaj tijela djetetovoj visini (čučnuti, sagnuti se)
- pozdraviti dijete (verbalno ili gestom – rukovati se, dati pet)
- osvijestiti svoj izraz lica (blag pogled i osmijeh pozivaju na komunikaciju)
- prilagoditi svoj ton glasa i rječnik djetetu
- upoznati se (reći svoje ime i pitati dijete kako se zove)
npr. ako ne znate ništa o djetetu, možete uputiti bilo koju pohvalu ili kompliment (npr. imaš lijepo ime / imaš lijepu igračku, vidim da strpljivo i pristojno čekaš)
- ne inzistirati na komunikaciji ako se dijete povlači ili je odbija
- izbjegavati komentare koji na bilo koji način posramljuju dijete (npr. „Jel' ti maca popapala jezik?“)
- prisjetiti se nečeg što ste čuli ili zapamtili o djetetu (npr. „Tata priča da dobro igraš nogomet.“)

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Što je komunikacija i koje vrste komunikacije postoje?
2. Što je to verbalna komunikacija?
3. Što je to neverbalna komunikacija?
4. Što je to paraverbalna komunikacija?
5. Koji su izvori šuma u komunikaciji?
6. Koji su psihološki izvori šuma u komunikaciji?
7. Kako možemo provjeriti jesmo li dobro razumjeli osobu s kojom komuniciramo?
8. Koje su preporuke za uspješan prijenos poruke riječima?
9. Kako odbiti nešto što nas traži zatvorenik?
10. Kako dati prigovor bez vrijeđanja?
11. Što komuniciramo odorom?
12. Čemu služi odora?
13. Kako komunicirati s djetetom kada dolazi u posjetu?

LITERATURA

- Tracy L. Driggers, MHR Communicating Behind Bars: A Guide for Prison Inmates, Family and Friends.
Lonny R. Webb. (2001). Dealing with the Problematic Inmate: Applying Effective Strategies in a Correctional Setting. Oregon State Penitentiary.
Žižak, A., Vizek Vidović, V., Ajduković, M. (2012). Interpersonalna komunikacija u profesionalnom kontekstu. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
Kate Philbrick, Liz Ayre, Hannah Lynn (2015). Djeca čiji su roditelji u zatvoru, Europska stajališta o dobroj praksi (Children of Prisoners Europe).
Izvor:<https://www.entrepreneur.com/article/230136>
Izvor:<https://www.presentationmagazine.com/basic-voice-improvement-techniques-14877.htm>

4 PSIHOLOŠKE OSOBINE LIČNOSTI I PONAŠANJA ZATVORENIKA

Psihologija je znanost koja se bavi proučavanjem psihičkih procesa koji omogućavaju doživljavanje i ponašanje ljudi. Još specifičnije, **penološka psihologija** bavi se psihičkim procesima koji stoje u podlozi ponašanja zatvorenika, bavi se proučavanjem o čemu sve ovisi prilagodba zatvorenika u kaznenom tijelu, sudjelovanje u tretmanu, proučava obilježja ličnosti zatvorenika, kao i psihosocijalnu klimu u nekom kaznenom tijelu te posljedice boravka u zatvoru ili kaznionici, kako za zatvorenike tako i za službenike.

Podsjetimo se na ovom mjestu koja je glavna svrha izvršavanja kazne zatvora: uz čovječno postupanje i poštivanje dostojanstva osobe koja se nalazi na izdržavanju kazne zatvora, njegovo osposobljavanje za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima. Glavna svrha izdržavanja kazne zatvora je, pojednostavljeno, **promjena ponašanja zatvorenika!**

Kako bi mogli izazvati promjenu ponašanja nekog pojedinca, moramo moći razumjeti o čemu sve nečije ponašanje ovisi, što na njega utječe i jesu li pri tome zatvorenici drugačiji od osoba koje susrećemo u svakodnevnom životu?

4.1 PSIHOLOŠKE OSOBINE PONAŠANJA

Ponašanje je ono što radimo, ono što drugi ljudi vide o nama. To su sve vanjske aktivne promjene, kretanja, položaji, držanja, gestikulacije i zvukovi jednog čovjeka, a rezultiraju prilagodbom organizma svojoj okolini.

Različiti ljudi se u istim situacijama ponašaju na potpuno različit način. Razlozi toga nalaze se u više faktora koji se oblikuju kroz nasljeđe i kroz učenje:

- biološke karakteristike
- osobno iskustvo
- osobine ličnosti
- emocije (npr. strahovi)
- sustav vrijednosti
- ciljevi
- želje
- stavovi

Zbog čega nam je razumijevanje ponašanja važno u radu sa zatvorenicima? Na koja pitanja pokušavamo odgovoriti?

- zbog čega se zatvorenici ponašaju, misle i osjećaju na određeni način?
- kako na zatvorenike utječe boravak u kaznionici/zatvoru?
- kako promijeniti ponašanje zatvorenika u kaznionici, ali i po izlasku?

4.2 OSOBINE LIČNOSTI

Ličnost je skup karakteristika neke osobe ili ljudi općenito kojima se može pripisati njihovo dosljedno ponašanje, razmišljanje i doživljavanje.

Psihologija ličnosti proučava:

1. strukturu ličnosti (osobine ličnosti, crte ličnosti, kognitivne sposobnosti ...)
2. procese ličnosti (emocije, motivaciju ...)

Kako bismo mogli proučavati i bolje razumjeti razlike među ljudima (tako i među zatvorenicima) psiholozi općenito, pa tako i psiholozi u Centru za dijagnostiku u Zagrebu koriste **upitnike ličnosti** (za procjenu ličnosti) i **testove sposobnosti** - za mjerenje sposobnosti (kognitivnih i motoričkih sposobnosti, inteligencije ...)

Ličnost svake osobe ima tri odrednice – veću ili manju stabilnost, iskazuje se ponašanjem koje je dosljedno u vremenu i različitim situacijama, a različito ponašanje ljudi u istim situacijama pripisujemo razlikama u njihovoj ličnosti.

Crte ličnosti su bilo koja relativno trajnija osobina ličnosti shvaćena kao dimenzija uzduž koje se pojedinci mogu konzistentno razlikovati.

Primjeri crta ličnosti:

- agresivan/na
- svadljiv/a
- suosjećajan/na
- osjećajan/na
- ljubomoran/na
- nepovjerljiv/a
- samopouzdan/na
- vrijedan/na

Neke od crta ličnosti s kojima se često susrećemo i čije je razumijevanje važno za rad sa zatvorenicima su:

Agresivnost - definiramo je kao sklonost namjernom nanošenju povrede ili štete drugim osobama i/ili imovini. Stabilno je obilježje ličnosti, razvija se pod utjecajem nasljednih, ali i okolinskih faktora. Izražavanje ozbiljnog agresivnog ponašanja u djetinjstvu povećava vjerojatnost agresivnog ponašanja i u odrasloj dobi. Razlikujemo **impulzivnu agresivnost** (brzi, emocionalno odgovor na provocirajuću situaciju) te **instrumentalnu agresivnost** (promišljena, služi ostvarivanju nekog cilja ili svrhe).

Impulzivnost - sklonost nepromišljenim i nekontroliranim reakcijama, naglom i burnom, nepromišljenom reagiranju. Karakterizira je nedostatak kontrole nad emocijama i potrebama. Adekvatnim tretmanskim postupcima (kroz djetinjstvo odgojem) može se osobu naučiti većem stupnju samokontrole. Niska samokontrola povezana je sa zlouporabom droge i alkohola, kockanjem - što je stupanj samokontrole manji to je veća vjerojatnost ponovnog počinjenja kaznenog djela.

Važna odrednica uspješne prilagodbe svakog pojedinca je i **pojam o sebi**. Za osobu kažemo da ima pozitivan pojam o sebi ukoliko sebe doživljava kao jedinstvenu osobu, s jasnim grani-

cama između sebe i drugih, stabilnog je samopouzdanja, točnih samoprocjena, sposobna upravljati svojim emocijama. Osobe nestabilnog i negativnog pojma o sebi pokazivati će više poteškoća u prilagodbi sve do asocijalnog ponašanja.

4.3 KOGNITIVNE SPOSOBNOSTI

Kognitivne sposobnosti odnose se na sposobnosti pojedinca za rješavanje problema, adaptacije na okolinu, na njegovu sposobnost učenja i komunikacije.

Inteligencija je svojstvo uspješnog snalaženja pojedinca u novim situacijama.

Većina ljudi smatra inteligentnima one osobe koje:

- dobro i jasno govore, poznaju značenje mnogih riječi
- dobro se snalaze u situacijama kada trebaju riješiti neki problem
- sposobni su logički razmišljati i na osnovi određenih informacija donositi točne zaključke

Postoji puno različitih vrsta inteligencije: verbalna inteligencija, numerička, logička, prostorna, emocionalna ...

Iako su u prosjeku zatvorenici prosječno razvijenih intelektualnih sposobnosti, u nekim situacijama niže intelektualne sposobnosti posredno doprinose asocijalnom ponašanju: osobe s nižim intelektualnim sposobnostima češće imaju slabiji uspjeh u školi, pa time i slabije izgleda za uspjeh u životu. Neuspjeh u školi izaziva frustraciju i nisko samopoštovanje, a ono opet može dovesti do delikventnog ponašanja. Osobe s nižim intelektualnim sposobnostima činit će jednostavnija kaznena djela, a oni s višim složenija i bolje planirana.

S druge strane, u situacijama visokog stresa, naše ponašanje više ovisi o našim osobinama ličnosti nego o intelektualnim sposobnostima.

Kako nam korištenje testova sposobnosti i upitnika ličnosti može olakšati rad sa zatvorenicima?

Centar za dijagnostiku testiranjem sposobnosti i primjenom upitnika ličnosti može nam dati jasniju sliku o zatvoreniku. Neke crte ličnosti govore nam o mogućim poteškoćama u funkcioniranju zatvorenika, i poteškoćama u prilagodbi.

Primjer iz prakse - što očekujemo od ovog zatvorenika?

DIJAGNOSTIČKI PODACI

Opće intelektualno funkcioniranje zatvorenika je IZNAD prosječno. Iako se u strukturi zatvorenikove ličnosti nalaze trajno promijenjeni obrasci ponašanja, isti još uvijek u cijelosti ne zadovoljavaju kriterije poremećaja ličnosti, već se može govoriti o **poremećaju crta ličnosti**, dominantno **antisocijalnog** predznaka. Zatvorenik ne doživljava da činjenjem kaznenih djela narušava prava drugih ljudi, **manipulativan je**, egocentričan i slabog empatijskog kapaciteta. Smatra da se pravila na njega ne odnose i **odbija preuzeti osobnu odgovornost**, brani se racionalizacijama, negacijama i projekcijama te **krivi druge ljude** ili okolnosti zbog svojih problema i izbora. Emocionalno je nezreo, **impulzivan i neodgovoran**, sklon samo ugađanju. Bazično je neurotske strukture s evidentnim teškoćama iz anksiozno depresivnog kruga i rizi

kom za anksiozno depresivne dekompenzacije u situacijama pojačanog stresa i emocionalne pobuđenosti. **Sklon je psihosomatskim reakcijama** u stresnim situacijama. Premda se aktualno kategorički ograđuje od sklonosti sukobima i agresivnim ispadima, nije isključena mogućnost verbalnih agresivnih ispada s obzirom na nedovoljno razvijene vještine suočavanja i rješavanja problema, kao i kanaliziranja emocija. Povremeno je konzumirao alkohol, ima povijest **eksperimentiranja s drogama**.

4.4 EMOCIJE

Emocije ili čuvstva su doživljaji izazvani nekom vanjskom ili unutarnjom situacijom, karakteristični prvenstveno po tome što su većinom ugodni ili neugodni. Kako bismo bolje razumjeli utjecaj emocija na ponašanje i misli, kao i obrnuto, potrebno ih je bolje upoznati. Sve emocije su normalne i zdrave, no ponašanje koje se pojavljuje kao reakcija na emociju može biti prihvatljivo ili neprihvatljivo. Sve emocije, bilo ugodne ili neugodne, imaju svoju svrhu i značenje!

OSNOVNE EMOCIJE - radost, ljutnja, gađenje, strah, tuga, iznenađenje (pojavljuju se u različitim kulturama)

SLOŽENE EMOCIJE - ljubav, ljubomora, ponos, zavist, krivnja (složene emocije su kombinacija ili mješavina osnovnih emocija)

Svaka emocija, emocionalni doživljaj sastoji se od 3 elementa:

- subjektivni doživljaj (npr. ljutnje, radosti, straha ...)
- fizioloških reakcija (ubrzano disanje, lupanje srca ...)
- ponašanja koje slijedi (napad, bijeg i sl.)

Čemu služe emocije?

- pripremaju nas na akciju, one su veza između vanjskog događaja i našeg ponašanja
- oblikuju naše buduće ponašanje, djeluju kao potkrepljenje (npr. ponavljat ćemo ona ponašanja koja kod nas izazivaju ugodne emocije).
- pomažu nam u regulaciji naših socijalnih odnosa, pomažu ljudima koji nas promatraju da nas bolje razumiju

Ljutnja

Ljutnja je u potpunosti normalna ljudska emocija koja sama po sebi nije niti dobra niti loša. Izražavanje ljutnje može biti zdravo, ali kada osoba u ljutnji izgubi kontrolu, može postati destruktivna. Ljutnja nam pomaže prepoznati vlastite potrebe i želje. Upravljanje ljutnjom može postati neograničen izvor naše osobne snage!

Emocije, kao što su tuga i ljutnja same po sebi nisu loše, iako su neugodne. One postaju problem kada ih slijedi neadekvatno, neprilagođeno ponašanje kao što su fizička ili verbalna agresija, zanemarivanje obaveza i sl.

Kao što je već navedeno, agresija je bilo koji oblik ponašanja učinjenog s namjerom da se povrijedi neka osoba ili objekt. Ljutnja ponekad prethodi agresiji, ali ne znači da će ljutnja uvijek dovesti do agresivnog ponašanja.

Primjer - iz ljutnje u agresiju ili u drugom smjeru?

Zatvorenik zove ženu i sazna da njihovo dijete ima zdravstveni problem. Žena je zabrinuta. Snalazi se na razne načine, ali teško joj je samoj. Zatvorenik završava razgovor i odlazi u sobu. Postaje ljut. Ne može ništa, osim ostati u ćeliji i čekati idući poziv. Raspoloženje se mijenja iz ljutnje u bijes. Najradije bi pobacao stvari. Kada krene na radnu aktivnost, obrati mu se pravosudni policajac s pitanjem: „Kako ste?“..Zatvorenik vrlo bahato, crven u licu odgovara: „A što mislite,?“....priča se nastavlja ...

Može li pitanje, koje postavi pravosudni policajac utjecati na ponašanje zatvorenika?

Mogući smjerovi ponašanja zatvorenika:

- počinje raditi materijalnu štetu
- zove ostale članove obitelji, traži moguću pomoć
- odlazi u teretanu, vježba
- sjedi i plače
- svađa s pravosudnim policajcem, osobljem tretmana

4.5 MISLI

Misao je psihološka funkcija koja nam omogućuje da putem misaonih operacija određujemo svojstva pojava i otkrivamo odnose među njima:

- misao je ono što govorimo samome sebi, naš unutarnji govor
- misli možemo mijenjati!
- misli nas vode u akciju!
- različita interpretacija situacije dovest će do različitog ponašanja, tj. različitih reakcija ljudi. Kako ćemo doživjeti i protumačiti neku situaciju ovisi o našem sveukupnom životnom iskustvu; upravo zato različiti ljudi istu situaciju interpretiraju na različite načine. Njihovo kompletno životno iskustvo nastalo do te konkretne situacije je drugačije!
- ono što mislimo, tj. ono što sami sebi govorimo upravlja našim ponašanjem!
- ljudi mogu naučiti promijeniti svoje misli, tj. način na koji razmišljaju, a to će onda dovesti do promjene osjećaja i ponašanja.

Što još utječe na ponašanje?

STAV

Kod ljudi postoji usklađenost stavova i ponašanja, na način da stavovi utječu na ponašanje i obratno, ponašanje utječe na naše stavove.

Socijalni psiholozi definiraju **stav kao trajno, pozitivno ili negativno vrednovanje ljudi, objekata ili ideja.**

Uvjerena da gotovo svi članovi neke grupe (npr. žene, zatvorenici, pripadnici neke manjinske skupine ...) imaju jednake osobine nazivaju se **stereotipi**. Stereotipi mogu biti pozitivni ili negativni, **ali uvijek su nekorisni jer su netočni!** Negativni stereotipi, negativno vrednovanje, negativne emocije prema pripadnicima nekih supina nazivaju se **predrasude**, a negativna i neadekvatna ponašanja prema pripadnicima tih skupina - **diskriminacija**.

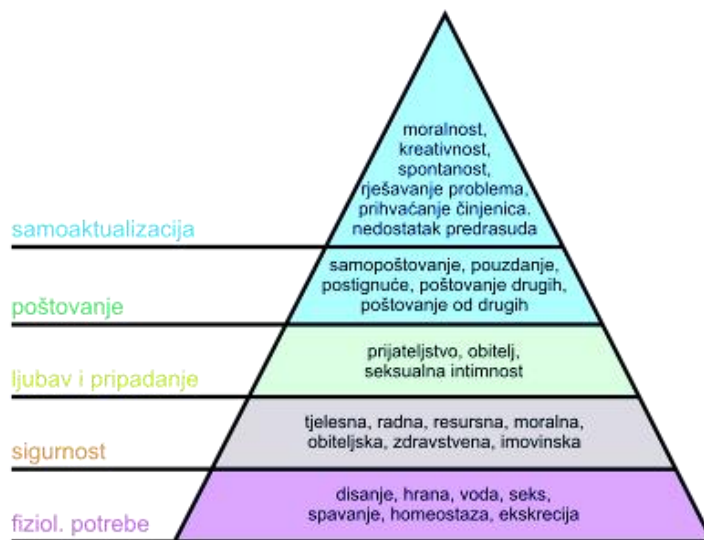
Ljudi se ne rađaju sa stavovima, stereotipima ili predrasudama, **oni se uče!**

MOTIVACIJA

Stanje unutar pojedinca koje potiče, održava i usmjerava ponašanje prema određenom cilju. Potrebe koje usmjeravaju prema određenom cilju mogu biti biološke i socijalne.

- primarne biološke potrebe (potrebe za hranom, vodom, odmorom, spavanjem, seksom, izbjegavanjem boli, kisikom, materinstvom)
- primarne psihološke potrebe (potrebe za sigurnosti, stjecanjem, priznanjem, osobnom afirmacijom, samoaktualizacijom)

Za razliku od želja, koje nisu povezane s preživljavanjem, potrebe su najsnažniji motivatori za ponašanje. Maslovljewa hijerarhija potreba prikazuje da će se hijerarhijski više potrebe javljati tek ukoliko su u najvećoj mjeri zadovoljene niže potrebe. Primjerice, ljudsko će ponašanje biti motivirano potrebom za poštovanjem, tek kada se zadovolje fiziološke potrebe i potreba za sigurnošću.

(Piramida potreba, Abraham Maslow)

Nadalje, naše ponašanje može biti motivirano npr. potrebom da udovoljimo drugima ili dobivanjem neke nagrade. Za takvo ponašanje kažemo da je motivirano vanjskim faktorima (ekstrinzično), takvo ponašanje traje koliko i vanjski motivator. Ako zatvorenik zna da njegovo prosocijalno ponašanje neće rezultirati nekom nagradom (npr. nekom pogodnosti) slabije će biti motiviran za takvu vrstu ponašanja. Unutarnje (intrinzično) motivirano ponašanje, pona-

šanja motivirana osjećajem dobrobiti, samopouzdanja, samopostignuća, najteže je izazvati kod zatvorenika, ali kada uspijemo tako motivirana ponašanja dugotrajno opstaju.

4.6 KONFLIKTI

Što se događa kada imamo više želja ili potreba koje međusobno ne možemo uskladiti? Unutarnji konflikti mogu biti praćeni negativnim emocijama i značajan su izvor stresa. Postoje različite vrste konflikata koji se događaju unutar pojedinca.

Pogledati Priručnik:

“Pravila postupanja službenika pravosudne policija”, “Komunikacija i ovladavanje agresijom”

Konflikt istovremenog privlačenja:

- kad moramo birati između dva podjednako privlačna cilja
- npr. sviđaju nam se 2 automobila i jednako su dobra – moraš odabrati jedan
- najlakše rješiv konflikt jer u svakom slučaju dobivamo ono što smo željeli

Konflikt istodobnog odbijanja:

- kad se nalazimo ispred dva podjednako odbojna cilja, ali se moramo odlučiti za jedan
- moramo odabrati manje od dva zla (npr. boli nas zub, a bojimo se otići zubaru)
- teško razrješiv konflikt

Konflikt istodobnog privlačenja i odbijanja

- kad neki cilj istodobno ima i pozitivne i negativne osobine
- npr. želimo se natjecati za neki posao (npr. pravosudnog policajca)
- postoje pozitivne i negativne strane vezane uz posao
- privlačenje i odbijanje rastu što smo bliže cilju, ukoliko je odbijanje intenzivnije – odustajemo, privlačenje intenzivnije – kandidiramo se
- teško razrješiv konflikt, zahtjeva puno aktivnosti

Frustracije

Što se zbiva kada ne možemo ostvariti cilj? Frustracija je stanje kada osoba ne može zadovoljiti svoje želje ili potrebe. Ukoliko osoba ne može zadovoljiti vlastite želje ili potrebe, javljaju se negativne emocije, što može dovesti do neprilagođenog ponašanja (npr. agresivno, kriminalno ponašanje ...).

4.7 KAKO IZAZVATI PROMJENU PONAŠANJA ZATVORENIKA

Različitost oblika ponašanja može se pripisati utjecajima okoline **kroz učenje kao i genetskim utjecajima** (što smo dobili kroz nasljeđe). Učenje je proces kojim iskustvo ili vježba proizvodi moguće promjene u ponašanju. Sve u ponašanju što nije određeno biološkim nasljeđem stečeno je učenjem. Sposobnost učenja osnova je adaptivnog ponašanja (prilagodbe) svakog organizma.

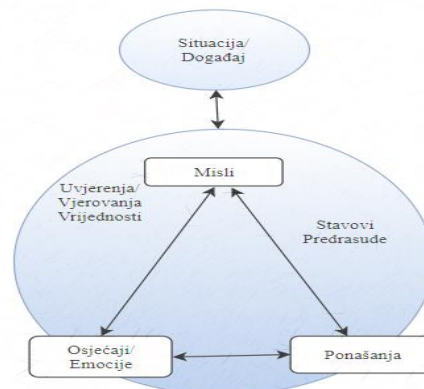
Postoje različite vrste učenja:

- **klasično uvjetovanje** - nakon višestrukog uparivanja bezuvjetnog i uvjetovanog podražaja, uvjetni će podražaj početi izazivati reakciju koju izaziva bezuvjetni podražaj (Pavlovljev eksperiment)
- **instrumentalno uvjetovanje** - učenje na posljedicama,
- **kognitivno učenje** - učenje spoznajom, uvidom
- **teorije socijalnog učenja** - učenje u interakciji pojedinca i socijalne okoline
 - učenje imitiranjem - oponašanje bez razumijevanja
 - modeliranje - učenje promatranjem živog modela
 - učenje promatranjem - učenje analizom posljedica ponašanja modela
 - simboličko učenje - opisuje se, a ne pokazuje ponašanje

Svjesno ili nesvjesno, učimo svakodnevno! Gotovo sve od navedenih načina učenja možemo svakodnevno koristimo u radu sa zatvorenicima u želji da kod njih izazovemo pozitivne promjene u ponašanju!

4.8 KOGNITIVNO-BIHEVIORALNI PRISTUP U RADU SA ZATVORENICIMA

Osnovna pretpostavka kognitivno-bihevioralnog pristupa je da su sva ponašanja naučena. **Temelji se na ideji da ono što mislimo utječe na to kako se osjećamo i što radimo.** Kognitivno-bihevioralni pristup istražuje vezu između načina na koji ljudi misle, kako se osjećaju i što čine. (kognitivno – lat. cognitio - spoznaja ili znanje, bihevioralno – eng. behaviour – ponašanje)

Primjer kognitivno-bihevioralnog pristupa učenju:

Zatvorenik dolazi na izvršavanje kazne zatvora. Dobio je kaznu u trajanju od 4 godine. Za djelo je mogao dobiti i do 10 godina. Kako prema ovom pristupu funkcioniraju misli, osjećaji i ponašanje?

Scenarij A

Zatvorenik započinje s mislima o duljini kazne. Razmišlja kako će mu vrijeme izvršavanja kazne sporo prolaziti, kako nema smisla ništa ni raditi jer je sve bez veze. S obzirom na misli, zatvorenik se počinje osjećati potišteno, nezadovoljno, smeta mu prisutnost drugih ljudi. Mijenja ponašanje iz dana u dan. Vrijeme provodi u sobi, ne ide na aktivnosti, trudi se izbjegavati ljude, svađa se sa drugim zatvorenicima kada mu pristupe. Stvara neprijateljsku atmosferu.

Scenarij B

Zatvorenik započinje s mislima: ovo nije baš kazna kojoj sam se nadao, ali nije maksimalna koju sam mogao dobiti, ako se potrudim, možda skratim kaznu. Pokušat ću si posložiti plan da mi vrijeme leti. Provjerit ću što mogu raditi da mi vrijeme brže prođe. S obzirom na misli i plan koji je slagao, počeo je osjećati kontrolu nad životom, postao je više optimističan. Ponašao se u skladu s pravilima, ali prilagođeno sebi. Posložio je dane u raspored koji mu je odgovarao, radio je i provodio vrijeme s ljudima koji su mu odgovarali. Povremeno se osjećao zadovoljno i sretno što to nije sve ispalo tako teško.

Kognitivno-bihevioralni pristup

Kognitivno bihevioralni pristup naglašava da je bitno utvrditi nekorisne, negativne i štetne načine razmišljanja. Nužno je istražiti postoje li drugi korisniji načini razmišljanja o sebi, drugima i o stvarima oko nas, naučiti nove načine kontroliranja neugodnih osjećaja te pronaći nove načine rješavanja problema!

Kognitivno bihevioralni programi omogućavaju zatvorenicima učenje novih načina razmišljanja koja su u osnovi nekriminaliziranih ponašanja.

4.9 PSIHIČKI POREMEĆAJI

Psihički poremećaji su stanja u kojima ponašanje i doživljavanje osobe odskake od uobičajenog, nije prilagođeno i predstavlja smetnju te nije opravdano situacijom u kojoj se osoba nalazi.

Svaki četvrti čovjek tijekom života imat će znakove poremećaja. Korisno je usvojiti dodatna znanja o psihičkim poremećajima kako bismo razumjeli i predvidjeli (kriminogeno) ponašanje. Na godišnjoj razini, u prosjeku, **oko 70% zatvorenika ima elemente poremećaja ličnosti** ili udovoljava svim kriterijima za poremećaj ličnosti. Oko 2-3% zatvorenika godišnje su jednom u životu bili liječeni od psihoze.

U kaznenim ustanovama češće dolazimo u kontakt s osobama (zatvorenicima) koji imaju elemente antisocijalnog poremećaja ličnosti nego među prosječnom populacijom. Manji broj zatvorenika ima psihopatsku ličnost, ali zbog sličnosti prikazat će se i karakteristike takvih zatvorenika.

ANTISOCIJALNI POREMEĆAJ LIČNOSTI

Karakteristike antisocijalnog poremećaja ličnosti su nepoštivanje i kršenje prava drugih. Osoba za koju se antisocijalni poremećaj ličnosti može utvrditi mora imati najmanje 18 godina, a neki poremećaji ponašanja uočavaju se i prije navršene 15. godine života.

Karakteristična ponašanja:

- nepoštivanje socijalnih pravila u pitanju zakonitog ponašanja – opetovano činjenje djela koja mogu dovesti do uhićenja
- obmanjivanje –opetovano laganje, lažno predstavljanje ili nasamarivanje drugih radi osobne koristi ili ugone
- impulzivnost ili nemogućnost planiranja unaprijed
- razdražljivost i agresivnost –opetovane tučnjave ili napadi
- nesmotreno zanemarivanje sigurnosti za sebe ili druge
- uporna neodgovornost –opetovana nesposobnost održavanja trajnijeg posla ili izvršavanja financijskih obaveza

PSIHOPATIJA

Psihopatija je poremećaj koji je povezan s visokom razinom antisocijalnog ponašanja kod osoba koje pokazuju poseban oblik emocionalnog oštećenja. Za psihopate se kaže da su „daltonisti za ljudske osjećaje i društvene moralne vrijednosti“.

Tipične osobine:

- narcisoidnost i okrutni stavovi u odnosima s drugima
- bezobzirno zanemarivanje socijalnih normi
- sklonost optuživanju drugih, sklonost opravdavanju osobnog lošeg ponašanja
- nezainteresiranost za planiranje
- lako manipuliraju drugima
- spremni na rizik, ne osjećaju strah, anksioznost od mogućih negativnih posljedica svojeg ponašanja (neustrašivost)
- neosjetljivost na stres, pomanjkanje anksioznosti u situacijama u kojima većina ljudi osjeća anksioznost, zato je prijetnja kaznom kod njih neučinkovita
- bešćutnost, nesmiljenost, pomanjkanje osjećaja krivnje i sentimentalnosti

Za psihopata je karakteristična trostruko veća vjerojatnost da će ponoviti kazneno djelo, i četverostruko veća vjerojatnost za nasilno kazneno djelo od osobe koja nije psihopat.

Što činiti s takvim zatvorenicima?

Zatvorenici s psihopatijom su tretmanski slabo dostupni, ne razumiju niti svoje niti tuđe osjećaje, riječi kod njih ne izazivaju emocionalnu reakciju, ne uče na ranijim negativnih iskustvima, ne uče na kazni. Što činiti?

- radna terapija (navikavanje na rad)
- slobodne aktivnosti (pobuđivanje interesa)
- grupna terapija (rasprave o moralnim vrijednostima)
- učinkoviti su kognitivno-bihevioralni programi – naglasak na kontroli ponašanja i radu na vjerovanjima: opravdanje, osobna nepogrešivost, nemoć drugih, mali učinak posljedica
- naglasak na prihvaćanju odgovornosti za svoje ponašanje
- postavljanje jasnih normi i socijalnih standarda te stvaranje navika ponašanja prema tim standardima

- naučiti ih koristiti vlastite sposobnosti za zadovoljenje osobnih potreba na društveno prihvatljiv način
- čvrsta kontrola i nadzor

Tipični psihopat je samouvjereniji, manipulativniji i bezosjećajniji od osoba s antisocijalnim poremećajem ličnosti.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Što proučava penološka psihologija?
2. Što je ličnost?
3. Što primjenjuje Odjel dijagnostike za proučavanje i bolje razumijevanje razlika među zatvorenicima?
4. Nabroji barem 3 crte ličnosti?
5. Što su psihički poremećaji?
6. Opiši neke karakteristike antisocijalnog poremećaja ličnosti!
7. Koje su karakteristike psihopatije?
8. Što činiti sa zatvorenicima koji imaju karakteristike psihopata?
9. Na kojoj ideji se temelji kognitivno-bihevioralni pristup?
10. Što su to emocije?
11. Koje su osnovne emocije?
12. Mora li ljutnja uvijek prelaziti u agresiju? Obrazloži svoj odgovor.
13. Što sve utječe na ponašanje osobe?

LITERATURA

- Američka psihijatrijska udruga (2014). DSM-5. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Ames, R. D, Rose, P., Anderson C.P. (2005). The NPI-16 as a short measure of narcissism. Journal of Research in Personality.
- Blair, J., Mitchell, D., Blair, K. (2008). Psihopat. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Brajša-Žganec, A. (2003). Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bratko, D. (2013). Psihologija. Zagreb: Profil.
- Grgin, T. (1997). Edukacijska psihologija. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Mejovšek, M. (2002). Uvod u penološku psihologiju. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Zarevski, P. (1995). Psihologija pamćenja i učenja. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Zarevski, P. (2000). Struktura i priroda inteligencije. Jastrebarsko: Naklada Slap.

5 RIZIČNE SKUPINE ZATVORENIKA I PREVENCIJA RIZIČNIH PONAŠANJA

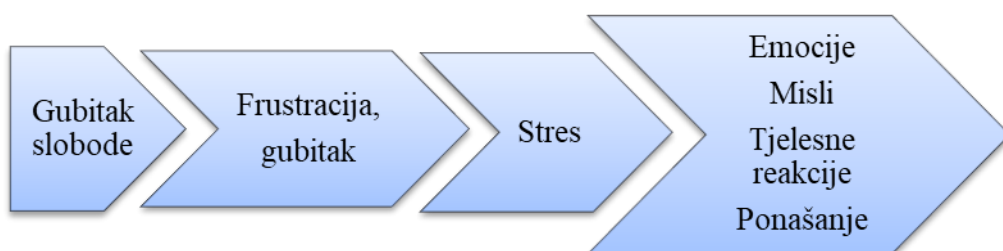
5.1 GUBITAK SLOBODE

Svaki zatvor predstavlja prisilno i formalno organizirano područje života u kojem veliki broj pojedinaca u istoj ili sličnoj situaciji, odsječen od vanjskog svijeta na dulje vremensko razdoblje, živi zajedno.

Kako dolazi do kriminalne aktivnosti? Prije kriminalne aktivnosti budući zatvorenik je bio motiviran i usmjeren kao svaki drugi čovjek, imao je svoje želje i potrebe. Cilj je bio doći u stanje ugone, imati neku prednost ili korist. Razlika između zatvorenika i osobe koja se ne odluči na činjenje kaznenih djela je u načinu u kojem se dolazi do cilja i ugone (potreba i želja).

Svi su ljudi jednaki u potrebama i željama. Cilj je ugoditi sebi i steći korist i prednost u odnosu na druge. Neki pojedinci donose odluku da ostvarenje svojih potreba i želja zadovolje kriminalnom aktivnošću.

Što kada dođe do kazne? Koje promjene prolazi zatvorenik?

Moguće reakcije zatvorenika na deprivaciju i frustracije su:

- fizički bijeg
- psihološko povlačenje
- pobuna
- inovacija

Što je cilj zaposlenika?

- prepoznati stanja i potreba zatvorenika
- pružiti pomoći
- olakšati poteškoću nastalih gubitkom slobode
- osloboditi kapacitet zatvorenika za rehabilitaciju

5.2 SMJER RIZIKA KOD ZATVORENIKA

Prema sebi

- skloni samoozljeđivanju
- skloni zloporabi sredstava ovisnosti
- suicidalni

Prema drugima

- nasilni
- manipulativni

Od drugih

- podložni,
- submisivni
- počinitelji seksualnih kaznenih djela
- LGBT
- doušnici

Što se sve gubi gubitkom slobode?	Reakcije i stanja u vezi s gubitkom slobode
<ul style="list-style-type: none"> • gubitak kontrole, autonomije • lišavanje sigurnosti • gubitak obitelji • nedostatak komunikacije i stimulacije • gubitak modela • lišavanje heteroseksualnih odnosa • lišavanje materijalnih dobara 	<ul style="list-style-type: none"> • uznemirenost • tjeskoba • bespomoćnost • depresivno stanje • inferiornost, podređenost • otuđenost • doživljaj zajedničke nepravde i poistovjećivanje s drugima • krivnja • samoozljeđivanje • pokušaj pribavljanja i konzumiranja psihoaktivnih tvari • suicid

5.3 POSEBNO RIZIČNE SKUPINE ZATVORENIKA

1. Zatvorenici s problemom ovisnosti:

- apstinencijska kriza (alkohol, droga, kocka, Internet...)
- rizik pojave neprihvatljivog ponašanja – pribavljanje i zlouporaba nedopuštenih tvari, izrada - materijala za kockanje, iznuđivanje i ucjenjivanje zatvorenika
- poteškoće u vezi s drogom
- ovisnost, zlouporaba, drogom uzrokovani poremećaji
- najbrojnija i tretmanski najzahtjevnija skupina
- ovisnost je u izravnoj vezi s činjenjem kaznenih djela – moguć nastavak i tijekom izdržavanja kazne
- u prosjeku mlađi od ostatka zatvorske populacije
- u odnosu na ostale zatvorenike skloniji su rizičnom ponašanju u zatvoru (samoozljeđivanje, pokušaji suicida, sukobi, pokušaji unosa droge i sl.)
- veći zdravstveni rizik (Hepatitis, HIV te općenito lošije zdravstveno stanje)

2. Zatvorenici skloni nasilju

- s nasilnim zatvorenicima komuniciramo na odlučan, samouvjeren, dosljedan i prije svega neagresivan način
- govorimo smirenim, jednoličnim ali samouvjerenim tonom – dakle, ne vičemo, ne pokazujemo znakove bijesa ili straha, govorimo smireno tako da pokažemo osobi da upravljamo sobom, svojim emocijama i da nas ne može isprovocirati da uzvratimo agresivno
- aktivno slušamo zatvorenika i nastojimo razumjeti zašto je frustriran
- bitno je pokazati da slušamo i da pokušavamo razumjeti njegove motive
- stavljamo do znanja zatvoreniku da sam ga razumio/la
- iznosimo kratku i jasnu poruku – “Razumijem da vam je teško zbog ..., ali...“, to činimo kratko, jasno i fokusirano, bez širenja teme i opravdavanja
- dosljedno ponavljamo tu kratku poruku – koliko god da je potrebno, sve dok osoba ne prestane zahtijevati („Tehnika pokvarene gramofonske ploče”)

3. Zatvorenici s PTSP-om

- značajan broj ima poremećaj povezan s tjelesnim invaliditetom
- većina je pod stalnom terapijom psihofarmacima
- skloni su socijalnoj izolaciji, nekontaktibilni, odbacuju zatvoreničku zajednicu
- verbalizirali su namjeru suicida prije ili tijekom izdržavanja kazne
- većina ih ima očuvane obiteljske odnose
- iskazuju potrebu za podrškom službeničkog osoblja
- okrenuti su prema sebi i nisu samopouzđani
- uglavnom funkcioniraju u skladu s kućnim redom i rjeđe su stegovno tretirani

4. Suicidalni zatvorenici

- *Pogledati predmet “Prevenција samoubojstva u zatvorskom sustavu”*

5.4 PREVENCIJA RIZIČNIH PONAŠANJA ZATVORENIKA

Što sve utječe na prevenciju rizičnih ponašanja zatvorenika:

- uključenost zatvorenika u programe tretmana (opće i posebne)
- optimalna angažiranost zatvorenika (rad, slobodne aktivnosti)
- mogućnost ostvarivanja temeljnih životnih dobrobiti zatvorenika – kvaliteta života
- poštivanje temeljnih ljudskih prava i uvažavanje dostojanstva
- očuvanje kvalitetne obiteljske povezanosti

Kako službenici mogu utjecati na prevenciju rizičnih ponašanja zatvorenika?

- dobro poznavanje i pridržavanja propisa i procedura (pretres, smještaj u prostoriju bez opasnih stvari, znati što smijemo)
- profesionalna komunikacija
- opažanje zatvorenika i sigurnosne provjere
- suradnja u Timu tretmanske skupine
- psihosocijalna klima u kaznenom tijelu
- briga o vlastitom zdravlju

Ponašanje zatvorenika, pa i neprilagođeno ponašanje nije samo posljedica njegove strukture ličnosti, nego ovisi i o okruženju u kojem se našao i koje na njega vrši određene pritiske i utjecaj. Povremeno mjerenje i poboljšavanje psihosocijalne klime može rezultirati smanjenjem nasilja, smanjenjem kršenja normi, učinkovitijim tretmanom i smanjenjem recidivizma.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Koja 3 smjera rizika mogu biti prisutna kod zatvorenika?
2. Što se sve gubi gubitkom slobode?
3. Koje su moguće reakcije i stanja u vezi s gubitkom slobode?
4. Koje su posebno rizične skupine zatvorenika?
5. Što službenici mogu napraviti kako bi doprinijeli prevenciji rizičnih ponašanja zatvorenika?

LITERATURA

- Američka psihijatrijska udruga (2014). DSM-5. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Ames, R. D, Rose, P., Anderson C.P. (2005). The NPI-16 as a short measure of narcissism. *Journal of Research in Personality*.
- Bratko, D. (2013). *Psihologija*. Zagreb: Profil.
- Grgin, T.(1997). *Edukacijska psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

6 PREVENCIJA SUICIDA U ZATVORSKOM SUSTAVU

Suicid dolazi od latinskih riječi: sui – onaj koji se odnosi na sebe i cide ili cidium – ubojstvo, ubijanje. Pretpostavka je da je riječ prvi put korištena u 17. stoljeću.

Postoji mnogo definicija samoubojstva, jedna od njih je definicija Edwina Shneidmana - **samoubojstvo je svjesno samouništavanje koje je suicidalnoj osobi u danom trenutku jedino moguće rješenje problema.**

Veliki broj ljudi kod pokušaja samoubojstva, ostavlja mogućnost za sprječavanje samog čina. **To je poziv okolini da se prikaže vlastito teško stanje i time privuče pažnja.** Međutim, određen postotak ljudi koji pokušaju počiniti samoubojstvo, isto pokušaju ponovno. Razlog tome je što se u okolini ništa nije značajno promijenilo nakon prvotnog dobivanja pažnje. Problemi ili životna situacija su i dalje nepovoljni. Stoga je idući pokušaj puno ozbiljniji, jer nije došlo do promjene u životnim uvjetima.

Zatvorenici pripadaju skupini rizičnih osoba za počinjenje suicida, a izdržavanje kazne ima utjecaj na sve aspekte života zatvorenika.

KLASIFIKACIJA SUICIDA (prema O'Carroll, 1996.) jedna je od najcitiranijih:

- 1) izvršeni suicid
- 2) pokušaj suicida - učinjeno, no izostaje fatalni ishod
- 3) prekinuti pokušaj samoubojstva (pripremne radnje)- namjera da se učini, no radnja je prekinuta prije tjelesnog oštećenja
- 4) suicidalne ideje
- 5) suicidalna namjera
- 6) smrtnost ponašanja - kronični i pasivni suicidi
- 7) samoozljeđivanje s neutvrđenom suicidalnom nakanom

Zbog čega su zatvorenici posebno rizična skupina? Ponovi iz “Psihologija ličnosti i ponašanja”

Zanimljivosti

Smijem li počiniti suicid?

Suicidi su u starom Rimu i Grčkoj bila uobičajena, ali su o tome izricana potpuno suprotna stajališta. Osim poznatih filozofskih razmatranja o suicidu, svakako su zanimljiva i opća razmišljanja o tom fenomenu. U Ateni je napisan zakon o suicidu: “Tko ne želi živjeti, svoje stajalište o tome treba iznijeti Senatu i nakon što dobije dopuštenje, može napustiti život. Ako vam je život mrzak, umrite! Ako vas je savladala sudbina, ispijte kukutu.”

Bez obzira na zakon, u staroj Grčkoj suicid jest bio tabu, a postojala je i kazna za izvršeni suicid: gubitak/oduzimanje imena i identiteta. Osobe koje su počinile suicid bile su pokapane izvan grada, posve izolirano, na jalovoj, nekultiviranoj zemlji i bez obilježja groba. Tijela su se spaljivala i nije bila dopuštena komemoracija.

6.1 RIZIČNI FAKTORI

Skupine zatvorenika s povećanim rizikom od suicida su:

- prvi puta u istražnom zatvoru, pritvorenici
- povijest samopovređivanja
- povijest psihičkih oboljenja
- kronična ili bolna fizička stanja
- osuđeni za kaznena djela s elementima nasilja (ubojstva ...)
- seksualno zlostavljani
- socijalno izolirani unutar ili izvan penalnog sustava

Istraživanja su pokazala da se suicidi najčešće počine **tijekom noći** (zatvorenici mogu biti sigurniji da ih se neće otkriti u naumu) i **vikendom** (manje su radno okupirani i postoji manji broj različitih aktivnosti). Smještaj također ima utjecaja, češće će počiniti suicid ukoliko se nalaze sami u ćeliji (osjećaj usamljenosti, nemaju s kime razgovarati).

Rizik od suicida je veći kada zatvorenik manifestira neke od sljedećih simptoma:

- slušne i vidne halucinacije
- manifestiranje neobično visokog stupnja krivnje i zabrinutosti
- poremećaji spavanja
- odbijanje ili zahtijevanje veće doze lijekova
- iznenada povišeno raspoloženje i stav „ja sam OK, sve je OK“

Znakovi upozorenja da je netko suicidalan su različiti kod različitih osoba:

- povlačenje iz socijalnih kontakata i/ili odbijanje posjetitelja;
- nebriga o samom sebi (ne jede, ne održava osobnu higijenu; zapušten opći izgled);
- odbijanje radnog angažmana, edukacijskih aktivnosti ili posebnih programa
- promjena ponašanja ili raspoloženja u odnosu na ranije razdoblje;
- nedostatak motivacije za pomacima u PPIKZ-u (bez planova za korištenje pogodnosti, bez planova za postpenalno razdoblje);
- „sređuje“ osobne poslove, daje drugima osobne stvari, počinje drugima dijeliti svoju imovinu

6.2 OSNOVE RAZGOVORA SA SUICIDALNOM OSOBOM

- Pokažite zatvoreniku da vam je stalo i da ste zabrinuti za njega;
- Slušajte zatvorenika! Dopustite mu da govori (i da, po potrebi, agresivno verbalizira);
- Budite strpljivi, smireni, prihvaćajući!
- Ponudite zatvoreniku nadu! (može dobiti potrebnu pomoć);
- Nemojte raspravljati sa suicidalnim zatvorenikom (nemojte ga kritizirati ni omalovažavati)!

Procjena suicidalnosti zatvorenika obavlja se kontinuirano tijekom istražnog postupka i tijekom izdržavanja zatvorske kazne uz multidisciplinarni pristup Tima tretmanske skupine.

ZAKONSKI OKVIR:

Europska zatvorska pravila, čl. 47.2. Zatvorska zdravstvena služba osigurat će psihijatrijsku terapiju za sve zatvorenike koji imaju potrebu za takvom terapijom te će obratiti posebnu pozornost na prevenciju samoubojstava.

6.3 POSEBNI POSTUPCI KOJE JE POTREBNO PROVESTI S CILJEM SPREČAVANJA SUICIDA ZATVORENIKA

Istraživanja pokazuju da 27 % zatvorenika ima suicidalne misli na početku izdržavanja kazne, što znači da se veliki broj suicida ne realizira, a da nismo niti svjesni njihovog postojanja.

Postupci koji smanjuju rizik od počinjenja suicida zatvorenika su:

- smještaj zatvorenika u sobu sa zatvorenicima s pozitivnim utjecajem
- osiguran stalan boravak u grupi s drugim zatvorenicima
- češći obilasci službenika Odjela osiguranja
- pojačani individualni rad službenika Odjela tretmana
- nakon zaprimanja prijave za liječnički/psihijatrijski pregled službenik Odjela zdravstvene zaštite naznačit će liječniku/psihijatru da se radi o potencijalno suicidalnom zatvoreniku
- poticanje na češće kontakte s članovima obitelji
- poticanje na uključivanje u slobodne aktivnosti, radni proces i stručno osposobljavanje

MITOVI I ZABLUDE O SUICIDU

U koji mit vjeruješ?

Mit 1. Ljudi koji govore o suicidu neće ga nikada počiniti. Osobe koje spominju suicid zapravo samo žele privući pažnju.

Činjenica: Od 10 osoba koje počine suicid, osam ih je nekome reklo što će učiniti. Međutim, često se takva priznanja - najčešće zbog straha - ignoriraju ili ne shvaćaju ozbiljno. Prijetnje suicidom uvijek treba shvatiti najozbiljnije, kao da će osoba to zaista i učiniti. Ako time želi privući pažnju to znači da joj je pažnja i potrebna. Posvetiti pažnju i ozbiljno shvatiti osobu, može spasiti njezin život. Ljudi koji pokušaju ili počine suicid prethodno jasno i direktno pričaju o tome, ili iskazuju želju da budu mrtvi. Isto predstavlja poziv u pomoć koju osobi treba pružiti.

Mit 2. Kad mlada osoba počini suicid, to je obično plod impulzivnog ponašanja.

Činjenica: Za većinu mladih osoba koje su pokušale ili izvršile suicid, utvrđeno je kako su duže vrijeme razmišljale o tome. U nekim slučajevima, od donošenja odluke do izvršenja samog čina protekne manje od 10 minuta.

Mit 3. Razgovor o suicidu je opasan i potiče na njegovo izvršenje, on će samo potaknuti osobu da izvrši suicid.

Činjenica: Potpuno suprotno. Ne razgovarati o suicidu znači odustati od pokušaja da se ono spriječi. Razgovor o toj temi znači brigu za probleme određenog pojedinca, pokazuje da razumijemo ozbiljnost situacije i da brinemo o osobi.

Mit 4. Ljudi koji imaju suicidalne namjere snažni su u nakani da umru. Ako je osoba odlučila počinuti suicid u tome ju nemoguće spriječiti.

Činjenica: Suicid osoba vidi kao rješenje nerješivog problema koji donosi neizdrživu bol. Većina osoba koje su počinile suicid htjele su da bol nestane, što je posve drugačije od preki-da života. Takvoj osobi je potrebna pomoć u rješavanju problema i smanjenju njenog osjećaja boli. Suicid je moguće spriječiti jer je isto reakcija osobe na neizdrživu bol ili nerješivi problem. Nužno je shvatiti ozbiljnost namjere i pomoći osobi u pronalasku zadovoljavajućeg rješenja za rješavanje krize. Sama osoba ponekad ne može naći rješenje, ali ono u nekom obliku uvijek postoji te se uz pomoć stručnjaka, obitelji i drugih bliskih osoba može pronaći.

Mit 5. Svaki suicid se može spriječiti. Bez obzira što pokušavamo pomoći, ponekad ne postoji način da se samoubojstvo spriječi. To je rijetko, ali se događa.

Činjenica: Većina suicidalnih osoba je neodlučna hoće li nastaviti živjeti ili ne što prevenciju čini mogućom.

Mit 6. Samoubojstvo dolazi bez upozorenja.

Činjenica: Suicidalne osobe obično daju mnogo znakova o svojim namjerama, znakove upozorenja prije nego što počine suicid, no često se ti znakovi prepoznaju tek naknadno.

Mit 7. Većina ljudi koji razmišljaju o suicidu su mentalno bolesni. Neke osobe koje počine suicid jesu psihički bolesne, ali to nije uvjet. Ono što je zajedničko osobama koje su pokušale počinuti ili su počinile suicid je to da su nesretne.

Činjenica: Iako su suicidalne osobe duboko nesretne, nisu nužno i psihički bolesne.

Mit 8. Neuspjeli pokušaj suicida ne treba uzimati za ozbiljno.

Činjenica: Četiri od pet osoba pokušalo je suicid barem jednom prije toga. Neuspjeli pokušaj treba uzeti vrlo ozbiljno i takvoj osobi treba pružiti pomoć jer se pri svakom sljedećem pokušaju povećava mogućnost da bude uspješan u smislu dovršenja.

Mit 9. Kada se osoba počne osjećati bolje nakon što je željela ili što je pokušala počinuti suicid, rizik od sljedećih pokušaja je prošao.

Činjenica: Većina suicida se dogodi upravo onda kada osoba ima dovoljno snage da može odluku provesti u djelo. U stanju duboke utučenosti osoba razmišlja o suicidu, ali nema snage ideju provesti u djelo. Čim se stanje malo popravi, ostaje ideja kojoj se pridružuje i snaga.

Mit 10. Suicid je zastupljeniji kod materijalno imućnijih osoba.

Činjenica: Suicid je proporcionalno zastupljen unutar svih razina i skupina zajednice.

Mit 11. Suicid je genetički određen i nasljedan. Osobe koje jednom postanu suicidalne takve će biti cijeli život.

Činjenica: Pojedinci koji razmišljaju o suicidu uglavnom isto čine tijekom jednog određenog perioda života.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Koje su skupine zatvorenika s povećanim rizikom od suicida?
2. Koje simptome zatvorenik može manifestirati, a povećavaju rizik od suicida?
3. Koji su znakovi upozorenja da je netko suicidalan? (barem 3 znaka)
4. Kako razgovarati sa suicidalnom osobom?
5. Koji su posebni postupci koje je potrebno provesti s ciljem sprečavanja suicida zatvorenika?

LITERATURA

- Davidson G.C, Neale J.M. (2002). Psihologija abnormalnog doživljavanja i ponašanja. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Kozarić-Kovačić, D., Jendričko, T. (2004). Suicidalnost i depresija. *Medicus*, 13, 77-87.
- Mindoljević-Drakulić A. (2013). Suicid fenomenologija i psihodinamika. Zagreb: Medicinska naklada.
- Van Orden, K.A., Witte, T.K., Cukrowicz, K.C., Braithwaite, S., Selby, E., A. i Joiner Jr, T.E. (2010). The interpersonal theory of suicide. *Psychological Review*, 117, 575-600.
- <http://www.suicide.org/suicide-myths.html>, dostupno 20. siječnja 2018. godine

7 OSNOVE PSIHOLOGIJE GRUPA

Socijalna psihologija je grana psihologije koja proučava odnose među ljudima. Proučava kako socijalni utjecaj oblikuje ponašanje pojedinca te kako on utječe na druge, kako o njima razmišlja te kako se prema njima ponaša.

7.1 GRUPE

Grupa predstavlja dvije ili više osoba koje imaju zajednički cilj i međusobno su zavisne ili su u interakciji.

Obilježja grupe:

- između članova postoji interakcija – uzajamno djelovanje
- imaju zajedničke ciljeve i ideale
- sudjeluju u sistemu međusobno povezanih uloga i položaja
- postoje grupne norme i standardi koji reguliraju njihovo ponašanje

Članovi grupe:

- sebe smatraju pripadnicima grupe, tj. imaju osjećaj grupne pripadnosti
- doživljavaju grupu kao cjelinu
- pokazuju tendenciju jedinstvenog reagiranja
- teže da ih socijalna okolina doživljava kao grupu

Struktura grupa

Članovi grupe obično su slični po nekoj zajedničkoj karakteristici (dobi, spolu, vjerovanjima, mišljenjima ili zajedničkom cilju). Isto se događa iz dva razloga - ljude privlače osobe koje su im slične, a grupe djeluju na takav način da potiču sličnost među članovima.

Navedeno se prvenstveno odnosi na grupe koje sami izabiremo. Međutim, postoje i grupe čiji članovi postajemo nedobrovoljno, tj. koje su nam *pripisane*: npr. rođenjem (obitelj, nacija, spol) ili smo u njih raspoređeni (grupa za vježbe, radna grupa).

Socijalna uloga je skup ponašanja koja se očekuju od pojedinih članova grupe u određenoj situaciji ili vezano uz njegov položaj.

Socijalne norme su pravila koja određuju koja su ponašanja očekivana i prihvatljiva u nekoj grupi.

Funkcije socijalnih normi:

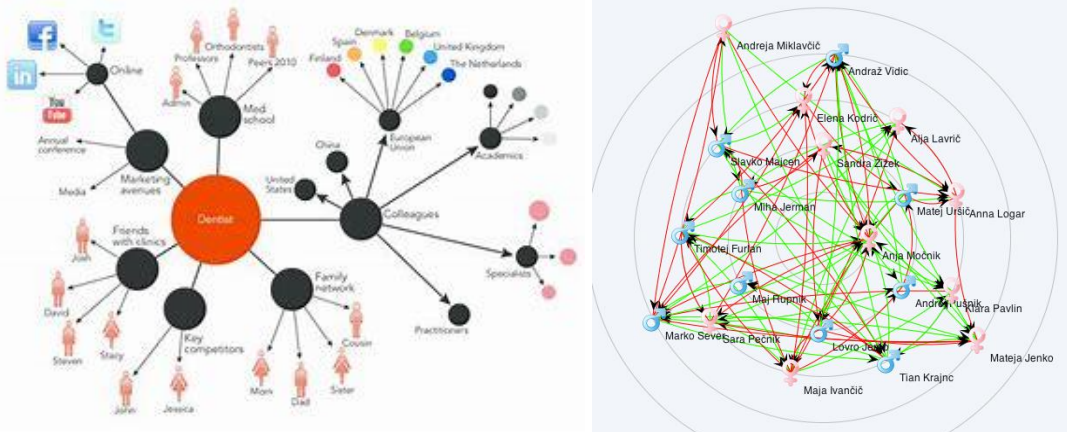
- norme propisuju «prikladno» ponašanje
- najčešće je riječ o nepisanim pravilima
- norme nas kontroliraju, ali nam i olakšavaju socijalni život
- kršenje normi izaziva negativne reakcije grupe (od negodovanja, preko odbacivanja do kažnjavanja)

Grupe se mogu formirati i preoblikovati ovisno o ciljevima članova grupe, kao i vanjskim utjecajima (npr. na početku i/ili kraju školske godine). Položaj članova u grupi je mjerljiv, a uloga mjerenja položaja članova u grupi je dati uvid u odnose unutar grupe te odnos pojedinca prema grupi i obrnuto. Takvom vrstom mjerenja se bavi sociometrija.

SOCIOMETRIJA je takav pristup izučavanja grupe gdje se na osnovi uzajamne privlačnosti i odbijanja članova grupe, odnosno simpatije i antipatije među članovima grupe i njihovog međusobnog vrednovanja može utvrditi struktura grupe, kao i položaj članova u toj grupi.

Tvorac sociometrije je Jakob Moreno.

Izgled sociograma

Primjer sociograma

7.2 UTJECAJ GRUPE NA POJEDINCA

Grupa **usmjerava i kontrolira ponašanje** (grupni utjecaj/pritisak) te **razvija nove interese i potrebe** njenih članova. Grupa može imati blaži ili jači utjecaj na pojedinca. Ponekad to može dovesti do pozitivnih odluka, a ponekad može rezultirati opasnim ponašanjima. Socijalni utjecaj predstavlja proces kojim grupa ili socijalna situacija utječe na ono što pojedinac misli, osjeća i kako se ponaša.

Ekstremni primjer utjecaja grupe na pojedinca je **deindividualizacija** koja predstavlja gubitak identiteta u mnoštvu. Mnogo češći, čak svakodnevni, oblik primjera utjecaja grupe na pojedinca je konformizam. **Konformizam** predstavlja promjenu ponašanja ili uvjerenja pod utjecajem stvarnog ili zamišljenog grupnog pritiska.

Postoji li među zatvorenicima pritisak u svrhu promjene ponašanja?

Razmisli!

Na dnevnoj razini se susrećemo s konformizom. Koliko puta ste sjeli na piće i naručili isto što ostatak grupe naručuje? Jeste li ikada kupili odjeću koju niste željeli, ali je trenutno društveno poželjna? Koliko puta ste se nasmijali na neku šalu ispričanu u društvu, a da vam nije bilo baš

smiješno? Svatko tko se ponekad odlučio prikloniti mišljenju grupe, postupcima koji nisu njegov prvi izbor, iskusio je djelovanje konformizma.

Zanimljivosti

Eksperiment 1 - Aschov eksperiment, 1950.

Davne 1950. godine američki psiholog Solomon Asch je izveo eksperiment koji se dan danas spominje kao najšokantniji i najvažniji eksperiment u istraživanju ovog fenomena.

Asch je zamolio grupu studenata da sudjeluju u «vizualnom testu», mada pravi smisao eksperimenta nije imao veze s vidom. Svakog ispitanika je stavio u grupu od pet do sedam drugih studenata koji nisu bili pravi ispitanici, nego su se ponašali na unaprijed dogovoren način. Pravi ispitanik bi, vjerujući da će sudjelovati u običnom «vizualnom testu» sjeo na stolac pored ostalih kolega i odjednom se suočio s neobičnim fenomenom – na vrlo jednostavno pitanje, svi kolege prije njega su davali krivi odgovor.

Pitanje je glasilo: «Crta koju vidite s lijeve strane je jednake dužine kao crta A, B ili C?» Mada je ispravan odgovor bio očigledan (B), lažni ispitanici koji su bili u dosluhu s eksperimentatorom su redom davali isti, ali krivi odgovor (recimo, odgovor A). Na kraju bi se pravi ispitanik našao zbunjen.

Premda je Solomon Asch krenuo od hipoteze da se ljudi neće složiti s nečim što je očigledno krivo, rezultati eksperimenta su ga itekako iznenadili. Čak u 32 % slučajeva, ispitanici su se složili s većinom i dali krivi odgovor. To znači da je gotovo trećina ljudi spremna odustati od svog viđenja stvarnosti i imitirati tuđu, iskrivljenu percepciju, samo zato što više vjeruju drugima nego sebi.

Eksperiment 2 - Stanfordski zatvorski eksperiment, Zimbardo, 1969.

U kolovozu 1971. godine Zimbardo je proveo eksperiment, poznatiji pod nazivom „The Stanford Prison Experiment“. Sudionici su bili studenti u dobi od 24 godine, dobrog fizičkog i psihičkog zdravlja, emocionalno stabilni, iznadprosječne inteligencije i bez povijesti ranije zloupotrebe psihoaktivnih sredstava i sudjelovanja u kriminalnim radnjama. Prijavili su se preko oglasa u novinama kojim su se tražili volonteri za sudjelovanje u psihologijskom istraživanju efekata zatvorskog života. Sudjelovanjem su zaradili 15 dolara dnevno. Mladići su nasumično podijeljeni u dvije grupe – zatvorenici i stražari. Svrha eksperimenta bila istražiti hoće li doći do promjene u ponašanju sudionika s obzirom na dodijeljene uloge te u kojem će smjeru te promjene ići. Zimbardo je simulirao stvarno zatvorsko okruženje u podrumu zgrade Stanfordskog odsjeka za psihologiju. Sudionici koji su imali ulogu zatvorenika su radi lakšeg ulaženja u ulogu bili lažno uhićeni od strane policije u svojim domovima i to pod optužbom da su počinili oružanu pljačku i provalu.

Nakon što su im pročitana prava, obavljeno pretraživanje i stavljene lisice, policijskim autom odvezeni su u postaju gdje je obavljena standardna identifikacija osumnjičenih. Po dolasku u zatvorsko okruženje, upoznati su s upraviteljem, detaljno pretraženi, oduzeta im je odjeća te zapašeni su praškom protiv ušiju. Zatim su dobili uniforme (haljine bez donjeg rublja na kojima se nalazio identifikacijski broj), kape te lance s lokotom koje su nosili oko desnog gležnja. Navedeno je imalo za cilj izazvati osjećaj poniženja, demaskuliniziranosti, potlačenosti i deindividualizacije tj. funkcionalno simulirati zatvorske uvjete. Sudionici koji su imali ulogu stražara nisu prošli nikakvu obuku, nego imali su potpunu slobodu učiniti što god oni smatraju potrebnim kako bi održali red u zatvoru. Važno je napomenuti da je fizičko nasilje bilo zabranjeno. Svi su imali zeleno-smeđu uniformu, pendrek, zviždaljku i sunčane naočale. Naočale su služile za očuvanje anonimnosti.

U početku ni zatvorenici ni stražari nisu bili uživljeni u uloge. Zatvorenici nisu ozbiljno shvaćali zaduženja, a stražari nisu znali kako se namećnuti kao autoritet. Prvi dan prošao je bez incidenta, no sljedeće jutro zatvorenici su organizirali pobunu. Nakon toga stražari su postali nasilniji i nehumaniji. Na početku su neposluh i neprikladno ponašanje kažnjavali sklekovima, no nakon pobune stavili su nekolicinu u samicu, oduzeli su im odjeću i krevete. Okrutnost stražara čak je bila toliko velika da su zatvorenici kontrolirali i obavljanje nužde i prisiljavali ih da istu obavljaju u kantama u ćelijama. Također, izazvali su sukobe i nepovjerenje među zatvorenicima tako što su samo nekolicinu stavili u ćeliju s privilegijama. Nakon nekoliko dana moglo se razlikovati tri vrste stražara: stroge, ali poštene stražare, stražare koji nikada nisu kažnjavali i neprijateljski raspoložene stražare, sklone nasilju i ponižavanju. Zatvorenici su se nosili s navedenom situacijom na razne načine. Nekoliko zatvorenika napustilo je eksperiment zbog emocionalnog sloma, neki su se bunili i borili protiv stražara, a neki su bili dobri zatvorenici i time nastojali biti u milosti stražara. Do kraja eksperimenta više nije bilo jedinstva, samo hrpa izoliranih pojedinaca, poput ratnih zarobljenika ili mentalnih bolesnika. Stražari su preuzeli potpunu kontrolu u zatvoru, te su od zatvorenika tražili slijepu poslušnost. Tijekom eksperimenta organizirane su i posjete za roditelje i prijatelje. Također, organiziran je i posjet katoličkog svećenika koji je razgovarao sa svim zatvorenicima i koji im je savjetovao da potraže pravnu pomoć jer to je jedini način da izađu iz zatvora. Time se dodatno zamaglila slika sudionika o tome radi li se ovdje o eksperimentu ili stvarnoj situaciji te gdje završava uloga i počinje njihov vlastiti identitet. Čak je organiziran i Odbor za uvjetni otpust pred koji je dovedeno nekoliko zatvorenika. Zanimljivo je da su zatvorenici bili spremni odreći se dosad zarađenih novaca kako bi bili pomilovani te da nijedan zatvorenik nije tada zatražio da napusti eksperiment. Očigledno je da je njihov osjećaj realnosti bio pomaknut i da navedenu situaciju nisu više doživljavali kao eksperiment. Prvi sudionik napustio je eksperiment nakon manje od 36 sati jer počeo je pokazivati znakove akutnog stresa. Zbog lošeg zdravstvenog i psihičkog stanja, još je jedan sudionik napustio eksperiment i njegovo je stanje bilo toliko loše da je Zimbardu trebalo neko vrijeme da ga uvjeri da nije u pravom

zatvoru i da samo sudjeluje u istraživanju. Sve ih je više počelo pokazivati znakove psihološkog stresa i dodatnih pet zatvorenika otpušteno je ranije. Zimbardo je eksperiment prekinuo 20. kolovoza 1971. godine. Planirani dvotjedni eksperiment završio je ranije zbog narušenog psihičkog zdravlja grupe zatvorenika i iznimno nasilnog i sadističkog ponašanja grupe stražara tijekom noći, kada su mislili da ih nitko ne vidi. Zadnjeg dana održan je niz susreta, sa svakom grupom (zatvorenici, stražari, osoblje) posebno i na kraju zajedno. Tijekom tog susreta svatko je bio u mogućnosti izraziti svoje osjećaje i iskustva te raspravljalo se o mogućim alternativama za određena ponašanja koja su se pojavila.

Razmisli - do čega je dovela nametnuta podjela na određene socijalne uloge?

7.3 VRSTE GRUPA PREMA FORMIRANJU

Prema načinu formiranja razlikujemo:

Formalne ili službene grupe:

- jasno definirane uloge članova i ciljevi koje treba postići
- funkcioniraju po određenim pravilima i propisima
- propisana struktura uloga, položaja i komuniciranja
- predviđene norme ponašanja i aktivnosti
- uglavnom nezavisna od osobina i preferencija nosilaca pojedinih uloga i položaja
- formalna struktura je stabilna i ne mijenja se s promjenom članova
- izražena je diferencijacija položaja na hijerarhijskoj osnovi
- socijalna distanca među članovima
- radne jedinice u tvrtkama, odsjeci, odjeli ...

Neformalne ili neslužbene grupe:

- formiraju se spontano, ljudi se udružuju prema sličnosti interesa, sličnosti pogleda na svijet, slična pitanja, problematika, slično misle
- ciljevi i aktivnosti izraz su zajedničkih želja i težnji članova
- među članovima ne postoji socijalna distanca, komunikacija je neposredna i neograničena
- uloge su izmjenjive

Vođa formalne grupe često je vanjski autoritet (npr. upravitelj neke ustanove). Važne karakteristike mogu biti odanost, poslušnost. Često treba ispunjavati i formalne ili propisane uvjete da bude vođa (stručna sprema, znanstveni stupanj, staž ili sl.)

Vođa neformalne grupe izabran je od članova neformalne grupe često zbog osobina kao što su npr. otvorenost, srdačnost, iskrenost. Najčešće ne treba ispunjavati formalne uvjete da bude vođa.

Problem može nastati kada ciljevi neformalne grupe nisu jednaki ciljevima koje postavlja formalna grupa. Realizacija formalnih ciljeva tada više ovisi o snazi, koheziji neformalnih

grupa nego formalnih. Takve neformalne grupe mogu početi donositi važne odluke koje onda nameću formalnoj grupi. U zatvoru zatvorenici formiraju neformalne grupe koje mogu imati znatan utjecaj na događanja i odlučivanja u zatvoru.

7.4 UDRUŽIVANJE ZATVORENIKA U NEFORMALNE GRUPE

Zatvorenici se udružuju prema sličnosti (religija, porijeklo, ranija pripadnost nekoj grupi, rasa). Ljudi imaju prirodnu potrebu za društvom, tako i zatvorenici traže skupine u kojima će ispunjavati različite potrebe.

Zatvorenička zajednica je specifična zajednica muškaraca ili žena, kakva se ne susreće u društvu izvan penalnih ustanova. U zatvoreničkoj zajednici stvara se poseban tip delinkventne (kriminalne) supkulture koju uvjetuju zatvorski uvjeti, režim života i koncentracija počinitelja kaznenih djela na uskom prostoru i u jednoj zajednici.

Društvenoj odbačenosti zatvorenika pridonose:

- odvojenost od obitelji i prijatelja
- ambijent i arhitektura zatvorske ustanove
- ograničenja regulirana pravima
- osjećaj tjeskobe zatvorenika

Okretanjem protiv zaposlenika zatvorske ustanove, zatvorenik se okreće protiv društva uopće te prihvaća vrijednosti zatvoreničke zajednice, koja mu barem prividno pruža utočište i osjećaj sigurnosti. Pripadnost grupi čini ga subjektom, a ne objektom odnosa, te omogućuje da izmjeni ponižavajuću sliku o sebi putem grupnog identiteta u okviru zatvoreničke zajednice.

Unatoč činjenici da je dio zatvorenika i izvan zatvorske ustanove integriran u kriminalnu supkulturu, mnogi to ipak nisu te njihovo sudjelovanje zatvoreničkoj supkulturi predstavlja prije odgovor na iskustvo lišavanja slobode, nego prihvaćanje kriminalnog vrijednosnog sustava.

Zatvorski neformalni (zatvorenički) sustav

Neformalni sustav se temelji na zatvorenicima i njihovim međusobnim odnosima. Mnogi zatvorenici ulaze u različite neformalne skupine unutar kojih zadovoljavaju svoje potrebe koje ne mogu zadovoljiti unutar formalnog sustava.

Razlozi za udruživanje zatvorenika:

- doživljaj pripadnosti i zajedničkog identiteta
- zaštita članova od nasilja
- bavljenje različitim aktivnostima (dilanje, kockanje, iznuđivanje, prostitucija...)
- udruživanje zbog straha od odbijanja

Unutar tih skupina djeluju određena pravila, koja su različita i često u suprotnosti od onih koje postavlja formalni sustav i šira društvena zajednica.

Bitne karakteristike neformalnog zatvoreničkog sustava:

- međusobna solidarnost
- otpor prema zaposlenicima i «tretmanu»
- odbacivanje društva

- zabrana ili prihvaćanje eksploatacije između zatvorenika
- zabrana ili prihvaćanje moći i nasilja u odnosu sa zatvorenicima
- orijentacija na zatvorske materijalne vrijednosti
- zabrana pružanja informacija zaposlenicima
- održavanje reda i mira
- očuvanje dostojanstva i autonomije ličnosti

Zatvorenički sustav vrijednosti čini posebnu supkulturu, sustav stavova, međusobnih odnosa, odnosa prema upravi i društvu te jezik komunikacije.

Zatvorenički kodeks pravila upućuje na međusobnu odanost:

- ne izrabljivati druge zatvorenike
- ne potkradati
- ne odavati
- ne zlostavljati itd.

Osnovna namjera – međusobna solidarnost:

- ne komuniciranje sa zaposlenicima u smislu davanja informacija
- nepovjerljivost prema zaposlenicima
- oduzimanje moralnog i stručnog kredibiliteta zaposlenika
- izražavanje otpora prema svemu što zastupaju zaposlenici kao predstavnici šire društvene zajednice.

Zatvorenički vođa

U penalnim uvjetima važno je poznavati mehanizme koji određuju tko, kada i pod kojim uvjetima može postati vođa, poglavito kada se pokušavaju ostvariti **negativni destruktivni**, konfliktni ciljevi koji ne moraju uvijek biti ciljevi grupe. Događa se da se za vođe mogu izabrati i **oni koje grupa ne prihvaća** i ne cijeni, ali prosuđuje da po svojoj sposobnosti najbolje mogu predstavljati grupu.

Pozicije neformalnih vođa u zatvorskom sustavu, njihovo prepoznavanje, postaje vrlo važno budući da se vođa doživljava **potencijalno opasnim** po sigurnosnu stabilnost.

Važno je podsjetiti se što karakterizira nekoga koga nazivamo vođom, te da se ta uloga ne mora opažati negativnom naprotiv, **potrebno ju je pozitivno iskoristiti**, jer se radi o okolnostima dvosmjernog utjecaja.

Primjer iz prakse - Zajednica UZOR

Zajednica UZOR je sustav organizacije svakodnevnog života zatvorenika koji svojom strukturom i načinom funkcioniranja u uvjetima sličnim onima na slobodi, omogućuje slobodu izbora i preuzimanje odgovornosti za vlastito ponašanje i kvalitetu suživota u Zajednici, čime učinkovito priprema zatvorenike za povratak u društvenu zajednicu i prilagođeni život na slobodi.

Cilj Zajednica UZOR je postizanje klime suživota u smislu normi, vrijednosti, navika i oblika interakcija između zatvorenika.

Zatvorenici kao skupina imaju svoj posebni sustav vrijednosti, navika, vodstvo i odnose; i u njihovoj skupini djeluje društveni pritisak i javljaju se neformalne organizacije. Ovaj se sustav javlja spontano, "prirodno" i ukoliko u njega ne interveniramo dopuštamo da se stvari događaju same od sebe. A, dogodit će se proces asimilacije zatvorenika kojeg nazivamo „prizonizacija“ (prilagodba zatvorenika zatvoreničkoj skupini, preuzimanje normi te skupine, od načina oblačenja, ponašanja, govora do prihvaćanju dogmi i moralnih vrijednosti zatvoreničke zajednice ...).

Svaki pokušaj promjene sustava vrijednosti, navika i ponašanja kod zatvorenika sudarit će se s ovim drugim, već uspostavljenim, neformalnim sustavom; kako bi promijenili vrijednosti i navike koji prevladavaju u tome sustavu odnosa moramo stvoriti "umjetni" sustav u kojem koristimo iste elemente koji se javljaju u svim skupinama: grupni pritisak, vrednovanje i usmjerenje prema prirodnim strukturama koje se pojavljuju u neformalnim skupinama.

Takvo umjetno strukturiranje ili intervencija bit je Zajednica UZOR, a grupni je sustav jedan od bitnih instrumenata za njegovo provođenje.

U Zajednicama UZOR svi su zatvorenici organizirani u skupine za radne zadatke, njihova je odgovornost održavanje Zajednice. Svaka od tih skupina ima zatvorenika voditelja, koordinatora koji obavlja poslove zastupanja skupine, organizacije, raspodjele zadataka i posredovanja među svojim članovima. Na isti način cijela zajednica ima dva zatvorenika voditelja ili predsjednika Zajednice koje, uz odobrenje službenika, zatvorenici sami biraju.

Svi zatvorenici svakodnevno su vrednovani od strane službenika Zajednice. Rezultati vrednovanja svakog zatvorenika, članova skupine za radne zadatke, ima posljedice na vrstu zadataka koje će skupina morati preuzeti sljedeći tjedan (očekuje se pozitivan grupni pritisak).

Autonomija zatvorenika, preuzimanje odgovornosti za svoje postupke, vještine planiranja i vještine djelotvornog komuniciranja potiču se sljedećim načinima sudjelovanja zatvorenika u upravljanju Zajednicom:

- Dnevni sastanak svih zatvorenika Zajednice s jednim od službenika TTZ.
- Sastanak voditelja Zajednice koji se održava barem jednom tjedno.
- Odbor za prijam, Odbor za aktivnosti, Odbor za suživot čija je zadaća, između ostaloga, olakšati prilagodbu svakom novom zatvoreniku, voditi računa da su svi zatvorenici uključeni u optimalni broj aktivnosti tijekom dana te voditi računa da svi zatvorenici poštuju norme kvalitetnog suživota, da se s poštivanjem i uvažavanjem ponašaju prema svim drugim zatvorenicima ali i službenicima kaznonice.

Bitna karakteristika Zajednice UZOR je postizanje klime kvalitetnog suživota između zatvorenika što rezultira osjećajem sigurnosti, podržavanja, razumijevanja i povećanja odgovornosti.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Koja obilježja nalazimo u grupama?
2. Po čemu su članovi grupe obično slični?
3. Što je sociometrija?
4. Na koji način nastaje grafički prikaz odnosa u grupi - sociogram?
5. Što je to socijalni utjecaj?
6. Što su to socijalne norme?

7. Što je deindividualizacija?
8. Što je konformizam?
9. Koje su vrste grupa prema formiranju?
10. Koji su razlozi za udruživanje zatvorenika?

LITERATURA

- Američka psihijatrijska udruga (2014). DSM-5. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Blair, J., Mitchell, D., Blair, K. (2008). Psihopat. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bratko, D. (2013). Psihologija. Zagreb: Profil.
- Grgin, T. (1997). Edukacijska psihologija. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Mejovšek, M. (2002). Uvod u penološku psihologiju. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Zarevski, P. (1995). Psihologija pamćenja i učenja. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Zarevski, P. (2000). Struktura i priroda inteligencije. Jastrebarsko: Naklada Slap.

8 SPECIFIČNOSTI U RADU SA ŽENAMA U ZATVORSKOM SUSTAVU

Istraživanja među zatvorenicama u svim zemljama potvrđuju da žene čine malen postotak u ukupnoj zatvoreničkoj populaciji (obično je udio žena u zatvoreničkoj populaciji **manji od 10%**). Iako neke zemlje u posljednje vrijeme bilježe čak veći rast broja zatvorenica nego zatvorenika, ipak je broj žena u zatvorima i dalje desetak i više puta manji od broja muškaraca.

Najčešća kaznena djela žena:

- kaznena djela protiv života i tijela
- imovinska kaznena djela
- kaznena djela vezana za zlouporabu opojnih droga

Često su se tretmansi programi za žene bili temeljili na podacima o muškom kriminalitetu i njihovim putovima ulaska u kriminal. Međutim, ženski kriminalitet ima svoje posebnosti.

Nasilna kaznena djela počinjena od strane žena vezana su za sljedeće sfere života:

- privatna sfera
- intimna sfera
- obiteljska sfera

Žene koje su počinile UBOJSTVO

Osnovni „cilj” ubojstava čiji je motiv bio **otklanjanje maltretiranja i fizičkog zlostavljanja** sastoji se u uništenju nasilnika koji je, vrlo često, zlostavljao cijelu obitelj. U većini su slučajeva tim činom su rješavale **dugotrajne konfliktne odnose** u privatnom, odnosno obiteljskom ili intimnom području života, pa su njihove žrtve vrlo često muževi, ljubavnici, ali na žalost povremeno i djeca. Kod tih kaznenih djela podaci ukazuju da su žene koje su ih počinile najčešće zapravo i same ranije bile žrtve nasilničkih ponašanja. Obično se radi o tragičnom **epilogu dugotrajnog fizičkog maltretiranja, svađa i uvreda** koje su žene godinama podnosile.

Najčešći uzroci kriminala žena:

- dugogodišnja izloženost zlostavljanju
- siromaštvo
- ovisnosti

Upravo činjenica da su prijestupnice često i same bile zlostavljane, odnosno bile su u statusu žrtve, te da zbog toga imaju znatno više psiholoških i psihijatrijskih poremećaja od muškaraca, upućuje na potrebu za tretmanom koji će ženama pomoći da se oporave od traumatskih iskustava. To znači da bi zatvorski tretman trebao biti osjetljiv na specifična životna iskustva žena, jer žene imaju svoje fizičke, psihološke, prehranbene, socijalne i zdravstvene potrebe.

Ključni elementi uspješnosti u programima za žene jesu obilježja osoblja, obuhvatnost pristupa i poštivanje interesa zatvorenica, a rehabilitacija žena u zatvoru pretpostavlja drugačiju fizičku i socijalnu organizaciju zatvorskoga života:

- tretmansi programi sadržajno prilagođeni ženama
- kontekst ili okolina
 - okolina koja pruža sigurnost bez fizičkog, emocionalnog ili seksualnog nasilja
 - okolina koja potiče povezanost s drugima i osnažuje zatvorenice
 - okolina koja omogućava zadovoljavanje prostorno-higijenskih i intimnih potreba

U odnosu na muškarce, žene u zatvoru imaju drugačije stavove prema ulozi interpersonalnih odnosa, kućnoga reda, kažnjavanja ili nagrađivanja. Iz istraživanja proizlazi da su zatvorenice više zainteresirane za interpersonalne odnose od muškaraca te su sklonije izražavanju emocija i otvorenijoj komunikaciji. Iako novija istraživanja pokazuju da su ženske zatvorske supkulture podložne promjenama te da u ženskim prijateljstvima nalazimo visok stupanj nepovjerenja, niz je pokazatelja koji sugeriraju da žene u zatvoru stvaraju stabilnije interpersonalne odnose nego muškarci, tj. da žene razvijaju neku vrstu "pseudoobiteljskih" veza. Osim toga, mnogi smatraju da bi stil upravljanja u ženskim zatvorima trebao biti manje autoritaran, jer je neprijetno da je u ženskim zatvorima manje nasilja i aktivnosti zatvorskih bandi, a slabije su izražene i rasne ili etničke tenzije.

Vještine službenika koji rade sa zatvorenicama:

- sposobnost aktivnog slušanja
- spremnost da se reagira pravedno i konzistentno
- strpljivost u objašnjavanju pravila i očekivanja
- svijest o emocionalnoj dinamici žena

Izazovi u prilagodbi rada zatvorskog sustava specifičnostima ženske zatvorske populacije

Potrebno je primijetiti da su zatvorenice znatno više uključene u radni tretman nego zatvorenici. No kritika radnoga tretmana zatvorenica (prema istraživanjima) najviše se sastoji u tome da u njemu prevladavaju tipični ženski kućanski poslovi (šivanje, kuhanje, glačanje, pranje). Praksa navodi kako je koncept kaznionica takav da su krojačka radionica i praonica godinama vezana za kaznionice za žene. Žene rade u centralnoj kuhinji, ali muškarci rade u „svojoj“ kuhinji. Smatra se da rad žena u metalском pogonu nije praktičan niti za njega ima potrebe. Zatvorenice se često obrazuju za jednostavne ili isključivo "ženske" poslove, iako istraživanja upućuju na zamjetan postotak obrazovanih žena među zatvorenicama (sa srednjom ili visokom stručnom spremom) i žena koje su prije dolaska u zatvor bile zaposlene. Takvim pristupom unutar zatvora zadržavaju se tradicionalni obrasci spolnih uloga, koji su u društvu bitno promijenjeni. Razlog može biti oskudica financijskih sredstava, krutost zatvorskog života (praksa bi rekla nemogućnost), sporo prilagođavanje na vanjske promjene, ali i manja zainteresiranost društva za zatvorski život žena. Model radnog i obrazovnog tretmana, u sklopu kojega se ženama nude isključivo ženski kućni poslovi, ne pruža jednake šanse zatvorenicama i zatvorenicama u radnom i obrazovnom tretmanu. Ovakvom ponudom poslova posebno su pogođene obrazovnije zatvorenice, koje ne mogu razvijati i primjenjivati svoje profesionalne vještine. No, praksa demantira navedeno (navodeći primjer, zatvorenice sa VSS –informatika, koju su uključili u poslove predavača za informatičko osposobljavanje zatvorenica. Događa se da kada imaju primjerice profesorice iste često ne iskazuju želju za „nastavkom rada u zvanju“).

Nedovoljna usmjerenost pozornosti na zatvorski tretman žena vjerojatno je posljedica činjenice, kako neki misle, da je "počiniteljica kaznenog djela manje opasna za društvo nego što je društvo opasno po nju".

Čini se da potreba za posebnim ženskim zatvorom i tretmanom proizlazi iz specifičnih potreba, iskustava i obilježja zatvorenica te iz prirode ženskoga kriminaliteta (u pogledu stupnja njegove društvene opasnosti).

Učinci zatvaranja djelomično su drugačiji kod žena, nego kod muškaraca, posebno ako iza sebe ostavljaju djecu, a često su kroz zatvaranje jače stigmatizirane. U populaciji zatvorenica velik je broj onih koje imaju ranija iskustva fizičkog odnosno seksualnog nasilja. Zadaća je stručnog osoblja pomoći zatvorenicama u prevladavanju negativnih psiholoških posljedica zatvaranja, odvojenosti od obitelji, straha od društvene stigmatizacije, ranijih teških životnih iskustava te iznalaženju mogućnosti za što potpuniju reintegraciju u društvo po izlasku s izdržavanja kazne zatvora.

U okviru ukupne problematike izdržavanja kazne zatvora, **kao specifični problemi ženske zatvorske populacije izdvajaju se:**

- majčinstvo s maloljetnom djecom izvan i unutar ustanove
- rana iskustva s viktimizacijom (nasilje, zlostavljanje u djetinjstvu, silovanje) i ponižavanja te traume povezane s tim
- obiteljski problemi u partnerskim odnosima i preuzimanju obveza (razvod, razdvajanje članova obitelji, materijalne poteškoće i slično) psihičke i zdravstvene probleme (povećan udio žena sa simptomima depresije, iskustva s pokušajima samoubojstva, vjerojatnost samoozljeđivanja i slično)
- ovisnost o alkoholu/drogama, lijekovima
- problemi vezani uz nisko samopouzdanje
- iskustva sa stigmatizacijom u okviru kaznenog procesa
- problemi koji proizlaze iz izvršavanja kazne zatvora (smještaj daleko od kuće, što otežava mogućnost uspostavljanja kontakta s obitelji i važnim osobama od povjerenja)

Primjer iz prakse

Kaznionica u Požegi

SLOBODNO VRIJEME zatvorenica - sklonije su slobodno vrijeme provoditi u raznim organiziranim aktivnostima (ručni rad, dramska, literarna sekcija, kreativna, likovna, zbor, sportska sekcija, novinarska sekcija i slično).

STEGOJNI PRIJESTUPI zatvorenica - zatvorenice u pravilu čine lakše stegovne prijestupe. Najčešće su to prijestupi narušavanja mira vikanjem te vrijeđanje, nepristojno ponašanje te sve rjeđe posjedovanje ili uzimanje lijekova bez posebnog odobrenja (zadržavanje propisane terapije za kasnije). Vrlo rijetko dolazi do nasilničkog ponašanja (pljuska, grebanje; nema „ozbiljnih“ fizičkih obračunavanja). Stegovni prijestupi prilikom korištenja pogodnosti su vrlo rijetki.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Nabrojite najčešća kaznena djela žena.
2. Nabrojite najčešće uzroke kriminala žena.
3. Nabrojite neke vještine koje moraju imati službenici koji rade sa zatvorenicama.
4. Navedite specifične probleme ženske zatvorske populacije.

LITERATURA

Šućur, Z., Žakman- Ban, V. (2005). Značajke života i tretmana žena u zatvoru. Zagreb: Društvena istraživanja (14), br. 6 (80), 1055-1079.

Ivenčnik Blažević K., Pavlović, K. Skripta za vježbenike pravosudne policije na temeljnom tečaju: Specifičnosti tretmana žena u zatvorskom sustavu.

Preporučena literatura

Žakman- Ban, V. (1993). Žene povratnice u Republici Hrvatskoj i neka njihova socijalnodemografska i kriminološka obilježja. Kriminologija i socijalna integracija, Vol. I, 185-199.

9 SPECIFIČNOSTI U RADU S MLADIMA U ZATVORSKOM SUSTAVU

9.1. RAZVOJNE ETAPE

Adolescencija je razdoblje sazrijevanja kroz koje se dijete priprema za odraslu dob. Intenzivne fizičke, seksualne, emocionalne, psihosocijalne i kognitivne promjene s kojima se adolescent susreće čine ovo razdoblje vremenom zbunjenosti, ali i otkrića. Adolescenti korak po korak napuštaju sigurnost djetinjstva i preuzimaju odgovornosti odraslih.

Razvojne etape adolescencije:

- rana adolescencija (10-14 godina)
- srednja adolescencija (14-18 godina)
- kasna adolescencija (18-21 godina)

Razvojne etape mladosti:

- do 15. godine
- do 25. godine
- do 30. godine
- do 34. godine

Zajedničko obilježje mladih jest njihova životna dob. Donja granica koju navode istraživači je 15 godina života, dok gornja granica ima tendenciju mijenjanja.

Produljena mladost uvjetovana je:

- produljenjem prosječnog životnog vijeka stanovništva u većem dijelu suvremenog svijeta
- duljim zadržavanjem velikog broja mladih u obrazovnom sustavu
- produljenjem razdoblja u kojem se pripremaju za ulazak u svijet rada
- neizvjesne mogućnosti zapošljavanja (naročito na sigurnim i dobro plaćenim poslovima)
- otežanim socioekonomskim osamostaljivanjem
- kasnijim zasnivanjem vlastite obitelji
- otežanim uključivanjem u procese društvenog (političkog) odlučivanja

Suvremene mlade obilježava usporeno preuzimanje trajnih društvenih uloga: profesionalnih obiteljskih, javnih, odnosno preuzimanje odgovornosti u procesu društvenog odlučivanja. Produžena mladost logično rezultira usporenom društvenom integracijom i zadržava mlade u zavisnom položaju spram društva, odnosno starijih.

Društveni pogled na mlade:

- **problem** – osjetljivost u stadiju razvoja, promjene ih najviše pogađaju, skloni su devijantnom ponašanju
- **rijedak resurs** – nositelji društvenih vrijednosti, buduća snaga društva, izvor inovacija

9.2 KAZNENOPRAVNI POLOŽAJ MLADIH (14-34 GODINE) U REPUBLICI HRVATSKOJ

Kaznenopravni položaj maloljetnika u RH definiraju **međunarodni dokumenti** (Konvencija o pravima djeteta, „Rijadske smjernice“, „Pekinska pravila“, „Pravila iz Havane“) te **Ustav Republike Hrvatske**.

Kada se sagledaju zakonske odredbe koje se odnose na postupanje prema maloljetnicima, može se zaključiti kako je hrvatsko zakonodavstvo usmjereno na **izbjegavanje institucionalizacije maloljetnika**, jer je ponuđen niz izvaninstitucionalnih odgojnih mjera koje se mogu izreći maloljetnicima. Zaključuje se kako je maloljetničko pravosuđe u Hrvatskoj tretmansi usmjereno. Više je **usmjereno na rehabilitaciju**. Najvažnija je briga i zaštita maloljetnika. Pokušava se utjecati na što manju stigmatizaciju maloljetnika tijekom cijelog postupka. Sukladno načelima maloljetničkog pravosuđa primjenjuje se **individualizirani pristup** svakom maloljetniku tijekom cijelog postupka i kod odabira sankcije. U Hrvatskom maloljetničkom pravosuđu, za razliku od nekih zemalja svijeta, retributivni, odnosno kažnjavajući aspekt nije „vodeća struja“ postupanja prema maloljetnicima.

Mladi u zatvorskom sustavu – dobne skupine:

- mlađi maloljetnici – 14 do 16 godina
- stariji maloljetnici – 16 do 18 godina
- mlađi punoljetnici – 18 do 21 godina
- stariji punoljetnici – 21 do 23 godina

Mladi u zatvorskom sustavu su osobe između 14. i 34. godine starosti. Do 14. godine u RH nema kaznene odgovornosti (Kazneni zakon, čl. 7. st.1. - Kazneno zakonodavstvo ne primjenjuje se prema djetetu koje u vrijeme počinjenja djela nije navršilo četrnaest godina)

U zatvorskom sustavu RH za mlade su predviđeni:

- Odgojni zavodi, maloljetnički zatvor
- Istražni zatvori - posebne zatvorske jedinice za maloljetnike
- Zatvorska bolnica, Centar za dijagnostiku, zatvori i kaznionice

Zakonodavni okvir:

- Zakon o sudovima za mladež
- Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje
- Kazneni zakon
- Zakon o kaznenom postupku
- Zakon o izvršavanju kazne zatvora
- Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama
- Obiteljski zakon
- Pravilnik o načinu izvršavanja odgojne mjere upućivanja u Odgojni zavod
- Pravilnik o načinu izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora u kaznenom i prekršajnom postupku

Svrha maloljetničkih sankcija (Zakon o sudovima za mladež):

- SVRHA ODGOJNIH MJERA – „da se pružanjem zaštite, brige, pomoći i nadzora te osiguranjem opće i stručne naobrazbe maloljetnog počinitelja kaznenog djela utječe na njegov odgoj, razvijanje njegove cjelokupne ličnosti i jačanje njegove osobne odgovornosti radi suzdržavanja od ponovnog činjena kaznenih djela“.
- SVRHA MALOLJETNIČKOG ZATVORA - „da se poduzimanjem mjera odgoja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja maloljetnog počinitelja kaznenog djela utječe na daljnji razvoj njegove ličnosti i jačanje njegove osobne odgovornosti radi suzdržavanja od ponovnog činjena kaznenih djela, kao i da se utječe na ostale da ne čine kaznena djela“.

9.3 SPECIFIČNOSTI MLADIH U ZATVORSKOM SUSTAVU

Poremećaji ponašanja mladih odnosi se na kontinuum rizičnih ponašanja, teškoća u ponašanju do poremećaja ponašanja kojima osoba duže vrijeme i intenzivno ugrožava svoje svakodnevno funkcioniranje.

- **Eksternalizirani poremećaji ponašanja** - problemi s pažnjom, samokontrolom, nesuradljivošću, antisocijalna ponašanja i agresija spram drugih, krađa, vandalizam, bježanje, laganje ... (vanjski - "vidljivi")
- **Internalizirani poremećaji ponašanja** - depresivna raspoloženja, povučenost, anksioznost, osjećaj manje vrijednosti i manjak samopoštovanja, preosjetljivost, osjećaj somatskih poteškoća ... (unutarnji, "nevidljivi")

Delinkventno ponašanje mladih:

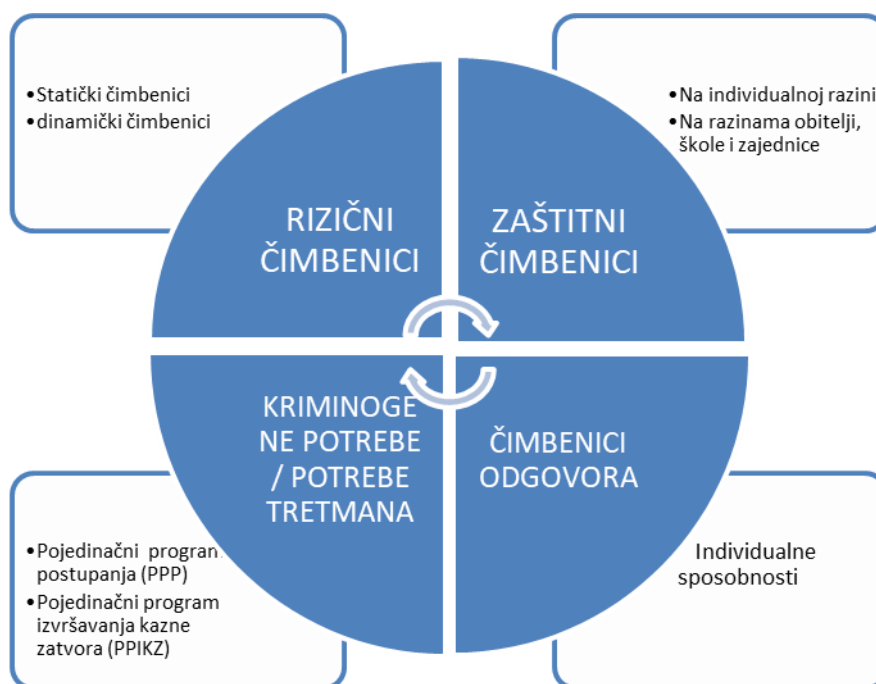
- **uže shvaćanje:** odnosi se na djela koja su inkriminirana kaznenim zakonom, a počinjena su od strane maloljetnika
- **šire shvaćanje:** proširuje pojam na sve devijacije u ponašanju mladih

Važno je baviti se maloljetničkom delinkvencijom i adekvatnim reagiranjem na njezinu pojavu iz razloga što je među punoljetnim recidivistima mnogo onih koji su svoja prva kaznena djela počinili upravo kao maloljetnici i jer se od jednog malog dijela delinkventne populacije kasnije formiraju ustrajni i ozbiljni kriminalci.

Kriminogeni rizici i potrebe

Korištenje koncepta kriminogenih rizika i potreba predstavlja:

- temelj u procjeni rizika maloljetnika, planiranju i provedbi intervencije usmjerene prema maloljetniku
- omogućava praćenje provedbe intervencije i bilježenje pomaka maloljetnika

Koncept kriminogenih rizika i potreba - RNR model (Risk–Needs–Responsivity model)

RIZIČNI ČIMBENICI - životni događaji ili osobine koji doprinose razvoju nekog poremećaja ili delinkventnog ponašanja

- **Statički čimbenici rizika** - dob počinjenja prvog kaznenog djela, broj počinjenih kaznenih djela, ranija institucionalizacija, slabe intelektualne sposobnosti, psihijatrijske dijagnoze, doživljeno traumatsko iskustvo, povijest obiteljskih konflikata, gubitak roditelja ...)
- **Dinamički čimbenici rizika** - slaba samokontrola, nepromišljenost, impulzivnost, zlostavljanje u obitelji, nedostatak roditeljskog nadzora, nedostatak komunikacije u obitelji, nizak socioekonomski status, nemotiviranost za školu, druženje s antisocijalnim vršnjacima)

ZAŠTITNI ČIMBENICI - obilježja i okolnosti koje smanjuju vjerojatnost delinkventnog ponašanja umanjujući utjecaj rizičnih čimbenika

- **Na individualnoj razini** (prosocijalni stavovi i uvjerenja, visoka inteligencija, emocionalna zrelost i stabilnost, razvijena samokontrola, dobre socijalne vještine ...)
- **Na razinama obitelji, škole i zajednice** (kohezivna obitelj, pozitivni odnosi između roditelja i djece, pozitivna iskustva u školi, privrženost školi, pozitivne veze s vršnjacima, prosocijalni vršnjaci, uključenost u pozitivne aktivnosti u zajednici, kohezivna zajednica, dovoljno resursa u zajednici ...)

KRIMINOGENE POTREBE/ POTREBE TRETMANA - one stavke na koje će se tretman individue usmjeravati, područja koja je potrebno mijenjati, odnosno ciljevi koji će se tretmanom pokušati ostvariti. Područja definirana u:

- Pojedinačnom programu postupanja – (PPP)
- Pojedinačnom programu izvršavanja kazne zatvora (PPIKZ)

ČIMBENICI ODGOVORA - obilježja koja utječu na način na koji će osoba odgovoriti na pruženu intervenciju. Najznačajniji čimbenici odgovora: inteligencija, akademske sposobnosti i vještine, motivacija i spremnost na promjenu ponašanja te psihološki / emocionalni status

Karakteristike mladih u zatvorskom sustavu

Mladi u zatvorskom sustavu imaju cijelu lepezu smetnji i teškoća, koje utječu na njihova ponašanja. Uslijed tih smetnji iskazuju čitav niz poremećaja ponašanja. Vodeći problem je delinkventno ponašanje (kršenje zakonskih normi), antisocijalno ponašanje, poremećaji ophođenja, problemi ovisnosti i slično. Kod njih su često prisutni i sniženi kognitivni kapaciteti i organska oštećenja koja utječu na motoričke sposobnosti. Isto tako, često su izraženo odgojno i obrazovno zapušteni tijekom odrastanja, pa su socijalno i obrazovno deprivirani. Iz obrazovnog sustava su duže vrijeme isključeni. S aspekta zdravstvene skrbi o njima se također nije primjereno skrbilo.

Nedobrovoljni „klijenti“	<u>Uzrok otpora prema službenicima koji s njima rade, kao i prema sadržaju i procesu tretmana</u>
Nedostatne motivacije za promjenom	Primjerice: “Ne vjeruj uniformi”, “Meni neće ovo pomoći”, “Ja ne trebam pomoć”, “Ja tu ništa neću naučiti, nije mi ni potrebno, znam sve što trebam”
Nisu nakloni savjetodavnim i terapijskim razgovorima	<u>Teško ih je motivirati da ustraju u pozitivnim promjenama u ponašanju</u>
Stigmatizirani (“etiketirani“)	Primjerice: “Ne znam”, “Ne mogu”, “Nisam dovoljno pametan”, “Neću uspjeti”
Skloni odustajanju	<u>Ne znaju verbalizirati i zasićeni su istim uslijed dugotrajne uključenosti u tretmanske postupke</u>
U tretmanskim postupcima u zatvorskom sustavu često im odgovara da se od njih ne očekuje ništa ili da se očekuje vrlo malo	Primjerice: “Ne razumijete vi to”, “Ne znam kako sam se osjećao, samo znam da sam ga htio ubiti”, “Ne želim razgovarati o tome”, “Zašto me svi pitate isto?”
	<u>Prikrivaju svoja emocionalna stanja</u>
	Primjerice: “Dobro sam”, “Nije mi ništa”, “Baš me briga za moje roditelje”
	<u>Etiketirani tijekom odrastanja i uključenosti u društve-</u>

	<p><u>ne mehanizme pomoći i podrške, a potom i zakonodavne reakcije na neprihvatljiva ponašanja, ujedno im to jača osjećaj pripadnosti određenoj skupini</u></p> <p>Primjerice: lopov, kradljivac, bezobraznik, divljak, nasilnik, narkić, navijač, delinkvent</p> <p><u>Iskazuju ideje nemoći da sudjeluju u vlastitim promjenama ponašanja i doživljavanja životnih situacija te izazova odrastanja i preuzimanja odgovornosti</u></p> <p>Primjerice: “Nema meni pomoći”, “Prekasno je”, “Nisam ja kriv”, “Ne mogu ja ništa promijeniti”</p>
<p>Nesvjesni/djelomično svjesni društvene neprihvatljivosti vlastitog ponašanja</p> <p>Ne posjeduju dostatne kapacitete da predvide posljedice vlastitih neprihvatljivih ponašanja</p> <p>Višestruki recidivisti</p> <p>Internaliziranih kriminalnih stavova</p>	<p><u>Ustraju u neprihvatljivim obrascima ponašanjima</u></p> <p>Primjerice: višestruko ponavljanje kaznenih djela, klađenje, konzumacija sredstava ovisnosti</p> <p><u>Ne uviđaju štetnost istog za vlastitu budućnost</u></p> <p>Primjerice: “Nastaviti ću raditi kaznena djela, ali me više neće uloviti”, “Neće mi mozak stradati od droge, to su gluposti”</p> <p><u>Skloni rizičnim ponašanjima</u></p> <p>Primjerice: konzumacija alkohola i droga, auti, motori</p> <p><u>Recidivisti- primjena jednog od načela maloljetničkog pravosuđa- postupnost u izricanju sankcija</u></p> <p>Primjerice: prethodno boravili u ustanovama socijalne skrbi</p> <p><u>Teško zamjenjuju antisocijalna s prosocijalnim ponašanjima</u></p> <p>Primjerice: “Ne želim ići u školu, to je dosadno”, “Ne</p>

	<p>želim prestati koristiti drogu, to je tak super”</p>
<p>Konzumenti sredstava ovisnosti</p>	<p><u>U rasponu od eksperimentiranja do navike/ovisnosti, uslijed čega mogu nastupiti simptomi sustezanja/apstinencijske krize tijekom boravka u zatvorskom sustavu</u></p> <p>Primjerice: nesanica, anksioznost, tuga, simptomi sustezanja na fizičkom planu (izraženo po dolasku u zatvor/odgojni zavod)</p>
<p>U djetinjstvu često bili izloženi zlostavljanju i/ili grubom zanemarivanju</p> <p>Teško stvaraju odnose</p> <p>Prisutne emocije: tuga, zbunjenost, usamljenost, razočaranost, nepovjerljivost, izdanost, povrijeđenost, ostavljenost</p>	<p><u>Narušena obiteljska dinamika, neadekvatni uvjeti u obiteljskom okruženju</u></p> <p>Primjerice: bolesti ovisnosti kod roditelja, psihička oboljenja kod roditelja, razvedenost roditelja, prisutnost asocijalnih ponašanja u primarnoj sredini</p> <p>Odrastanje u ustanovama socijalne skrbi, udomiteljskim ili posvojiteljskim obiteljima</p> <p>Primjerice: nije postignut blizak odnos s udomiteljem, posvojiteljem, uloga u lancu zlostavljanja u vršnjačkoj skupini u domu</p> <p><u>Ne vjeruju odraslima, posebice „autoritetima“ (loša prijašnja iskustva)</u></p> <p>Primjerice: “Vas nije briga za mene”, “Vi ćete drukat, tak me odgojiteljica iz doma na sudu ukopala”</p> <p><u>Rizik za razvoj depresije, samoozljeđivanje, pokušaje suicida!</u></p> <p>Primjerice: impulzivno, teško predvidivo, često trend</p>

<p>Agresivnog i impulzivnog ponašanja</p>	<p><u>Smanjena samokontrola, nizak prag tolerancije na frustraciju, ne znaju sublimirati agresiju, brane se i zatrašuju, primjenjujući već poznate obrasce koji su se pokazali uspješnima u prethodnim životnim situacijama</u> <u>Primjerice: tučnjave, sukobi, svađe</u></p> <p><u>Obrambeno se postavljaju snažnijima nego što u realnosti jesu</u> Primjerice: često tanka granica hoće li verbalno i fizički napasti službenu osobu ili će se rasplakati</p>
<p>Izražene potrebe da budu prihvaćeni u vršnjačkoj skupini</p>	<p><u>Nekritično biraju metode dokazivanja te se u grupi osjećaju hrabrije, sigurnije i prihvaćeno</u> Primjerice: navijači (regionalno), Romi, skinheads</p>
<p>Institucionalizacija im je STRES!</p>	<p><u>Uslijed tog stresa može proizaći niz neprihvatljivih ponašanja i zdravstvenih tegoba (ukoliko im se ne omogući adekvatna pomoć u prilagodbi)</u></p> <p>Primjerice: gubitak teka, nesаница, psihosomatika, psihičke tegobe, impulzivnost, pokušaj bijega, samoozljeđivanje, pokušaj suicida</p>

9.4 TRETMA NSKI POSTUPCI U RADU S MLADIMA U ZATVORSKOM SUSTAVU - ULOGA PRAVOSUDNE POLICIJE

Uloga službenika/ce osiguranja u radu s mladima u zatvorskom sustavu:

- 1) osiguranje, održavanje reda, nadzor, savjetodavno vođenje 0-24h / 7 dana u tjednu
- 2) procjena rizičnosti mlade osobe
- 3) aktivno sudjelovanje u podršci kod prilagodbe na zatvorske uvjete
- 4) aktivno sudjelovanje u procesu pripreme za otpust
- 5) aktivno sudjelovanje u provedbi pojedinačnog programa postupanja
- 6) aktivno sudjelovanje u provedbi edukativnih programa
- 7) sudjelovanje u održavanju primjerenog kontakta s „vanjskim svijetom“
- 8) procjena ponašanja mlade osobe (ocjenjivanje)
- 9) promatranje i pridobivanje informacija o mladoj osobi i prosljeđivanje istih članovima tima

(Izvor: Odgojni zavod u Turopolju)

VAŽNA PRAVILA U RADU S MLADIMA:

- Rad s mladima u zatvorskom sustavu podrazumijeva visok stupanj suradnje tretmana i pravosudne policije!
- Naglasak u radu je odgoj, ne isključivo kažnjavanje!
- Odnositi se s poštovanjem i uvažavanjem! Razlikovati ponašanje od osobnosti! Razumjeti!
- Biti pozitivan uzor, profesionalan i stručan!

Primjer iz prakse

Maloljetnik XX, rođen 19xx. godine u manjem gradu u blizini glavnog grada.

U Zavod je došao temeljem rješenja suda, zbog kaznenog djela iz čl. 229. st. 1. t. 1. u svezi čl. 228. st. 1. KZ-a (teška krađa).

Majka potječe iz obitelji gdje su oba roditelja bila sklona prekomjernom pijenju, a od svoje 14. godine živjela je kod oca maloljetnika. U nekoliko navrata pokušala je počinuti suicid što je i učinila kada je on imao 7 godina. Otac je završio osnovnu školu, ne radi. Zbog prekomjernog pijenja bio je 4 puta liječen u PB Jankomir, a rješenjem suda bio je lišen poslovne sposobnosti na tri godine. Vještak je utvrdio da je sposoban brinuti se o sebi i svojim pravima. Otac se nalazio u Zatvoru zbog kaznenog djela teška krađe. XX je drugo po redu od troje djece rođene u bračnoj zajednici roditelja. Nakon majčinog suicida, a kako otac nije primjereno skrbio o djeci zbog alkoholizma, djeca su smještena u SOS dječje selo. Njegovi brat i sestra posvojeni su zajedno, a XX je posvojen od strane druge obitelji u drugom gradu. Odmah po zasnivanju posvojenja, pojavile su se određene poteškoće u privikavanju XX na posvojitelje i obrnuto. Posvojitelji/roditelji nisu bili dobro pripremljeni za proces koji je pred njima. XXX je na dječjoj psihijatriji postavljena dijagnoza Poremećaja u ophođenju i emocijama. Povratkom kod posvojitelja nije došlo do poboljšanja u obiteljskom funkcioniranju te je procijenjeno da je u najboljem interesu u što kraćem roku izdvojiti ga iz obitelji posvojitelja. Smješten je u Dom za djecu. Tijekom tog smještaja obnovio je kontakte s biološkom tetom, kod koje je provodio dio praznika kad je bio smješten u Domu. Smješten je u dječju odgojnu ustanovu. Od samog dolaska u dom nastavio je s neprihvatljivim ponašanjem, ali u manjem intenzitetu. Međutim kako je vrijeme protjecalo tako je njegovo ponašanje napredovalo prema negativnom i neprihvatljivom, a takvo ponašanje je i kulminiralo. Bilo je evidentirano 20-tak bjego-

va, ne poštuje autoritet, ne izvršava školske obveze i često je izbivao s nastave. Sud je i dalje preporučio da XX ostane u Domu za odgoj djece i mladeži, s obzirom da je traumatiziran čestim prekidima veze sa bližom socijalnom okolinom što rezultira slabijom željom da se prilagodi okolini. Sve je veći problem konzumacije sredstava ovisnosti koji se ne mogu testirati (Rainbow, Galakxy). Kako se ponovno pojavljuje kao počinitelj novih kaznenih djela, više ne izvršava školske obveze, konzumira opojna sredstva sud mijenja mjeru i šalje ga u Zavod.

Maloljetnik ima završenu osnovnu školu. U Zavodu je završio tečaj. Tu je godinu i pol. Vrlo je topao i odan u odnosima. Poštuje odrasle, iako teško stječe povjerenje u ljude. Voli se baviti sportom. Rad doživljava vodećim ispušnim ventilom, tamo nalazi spas od vlastite nervoze, osjećaja nezadovoljstva vlastitim životom i samim sobom. U radu je pedantan, vrlo vrijedan, sistematičan, organiziran, uredan i uporan. A tijekom rada se osjeća zadovoljno jer tada može vidjeti rezultat svog truda. Lijepo crta, kreativan je. Spretno je u radovima s rukama, radu s drvetom i drugim prirodnim elementima. Jako mu je bitna potvrda vrijednosti od strane odgojitelja, ali je često u previranju jer mu puno znači i prihvaćanje u vršnjačkoj skupini. Izrazito je socijalno osjetljiv i tolerantan prema različitostima. Ne smije se često. Često je zabrinut i ozbiljan. Ima puno strahova. Zrelo razmišlja o svojoj budućnosti.

Zadatak - iz navedenih podataka definirajte:

1. RIZIČNE ČIMBENIKE:

2. ZAŠTITNE ČIMBENIKE:

3. CILJEVE (POTREBE) TRETMANA:

4. PROCJENU RIZIČNOSTI:

5. KAKO VIDITE PRIPREMU ZA OTPUST:

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Navedite obilježja adolescencije.
2. Navedite razvojne etape adolescencije i razvojne etape mladosti.
3. Čime je sve uvjetovana produžena mladost?
4. Kakav je društveni pogled na mlade?
5. Gdje se sve može susresti mlade u zatvorskom sustavu RH?
6. Podjela mladih po dobnim skupinama.
7. Čime je definiran kaznenopravni položaj maloljetnika u RH? Navedite zakonodavni okvir sudova za mladež.

8. Koja je svrha odgojnih mjera (prema Zakonu o sudovima za mladež)?
9. Koja je svrha maloljetničkog zatvora (prema Zakonu o sudovima za mladež)?
10. Kako je usmjereno maloljetničko pravosuđe u Hrvatskoj? Objasnite.
11. Navedite što su poremećaji ponašanja.
12. Navedite eksternalizirane poremećaje ponašanja.
13. Navedite internalizirane poremećaje ponašanja.
14. Objasnite razliku eksternaliziranih i internaliziranih poremećaja ponašanja.
15. Koja shvaćanja delinkventnog ponašanja mladih postoje i objasnite ih.
16. Zašto je važno baviti se maloljetničkom delinkvencijom i adekvatno reagirati na tu pojavu?
17. Što su rizični čimbenici (prema RNR modelu)?
18. Što su statički, a što dinamički rizični čimbenici (prema RNR modelu)? Objasnite razliku.
19. Što su zaštitni čimbenici (prema RNR modelu)?
20. Na kojim sve razinama postoje zaštitni čimbenici (prema RNR modelu)? Nabrojite ih.
21. Što su kriminogene potrebe odnosno potrebe tretmana (prema RNR modelu)?
22. Što su čimbenici odgovora (prema RNR modelu)?
23. Za što je „Koncept kriminogenih rizika i potreba- RNR model“ temelj?
24. Nabrojite neka obilježja mladih u zatvorskom sustavu.
25. Objasnite ulogu službenika/ce osiguranja u radu s mladima u zatvorskom sustavu.

LITERATURA

- Andrews, D.A., Bonta, J., Wormith, J.S. (2011). Does Adding the Good Lives Model Contribute to Effective Crime Prevention?. *Criminal Justice and Behavior*, 38(7), 735 – 755.
- Bašić, J. (2009). Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih. Zagreb: Školska knjiga.
- Buljubašić, S. (2011). Recidivizam u maloljetničkoj delinkvenciji. Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici, br.9, 173 – 187.
- Ilišin, V. i Spajić Vrkaš, V. (2015). Potrebe, problem i potencijali mladih u Hrvatskoj. Istraživački izvještaj. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Koller-Trbović, N., Žižak, A., Jeđud Borić, I. (2011): Standardi za terminologiju, definiciju, kriterije i način praćenja pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih. Povjerenstvo za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih Vlade Republike Hrvatske. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Zagreb.
- Lacković-Grgin, K. (2006). Psihologija adolescencije. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Maglica, T., Jerković, D. (2014). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika za internalizirane probleme u školskom okruženju. *Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*. 63, (3), 413-431.
- Mandić, S. (2017). Usporedba percepcije maloljetničkog pravosuđa između centara za socijalnu skrb, državnih odvjetništava i sudova za mladež. Diplomski rad. Zagreb. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Nacionalni program za mlade za razdoblje od 2014. do 2017. godine (2014). Ministarstvo socijalne politike i mladih. Zagreb.
- Pravilnik o načinu izvršavanja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod, Narodne novine, 22/13.
- Pravilnik o načinu izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora u kaznenom i prekršajnom postupku, Narodne novine 57/13.
- Ricijaš, N. (2009). Pripisivanje uzročnosti vlastitog delinkventnog ponašanja mladih. Doktorska disertacija. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar Socijalnog rada.
- Ricijaš, N. (2012). Priručnik za edukaciju – Procjena, planiranje i izvještavanje u izvršavanju maloljetničkih alternativnih sankcija. Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih.
- Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14
- Zakon o sudovima za mladež, Narodne novine, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19
- Zakon o izvršavanju sankcija izrečenim maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje, Narodne novine, 133/12

10 OSNOVE PROVEDBE POJEDINAČNOG PROGRAMA IZVRŠAVANJA KAZNE ZATVORA

10.1 POSTUPAK IZVRŠAVANJA KAZNE ZATVORA

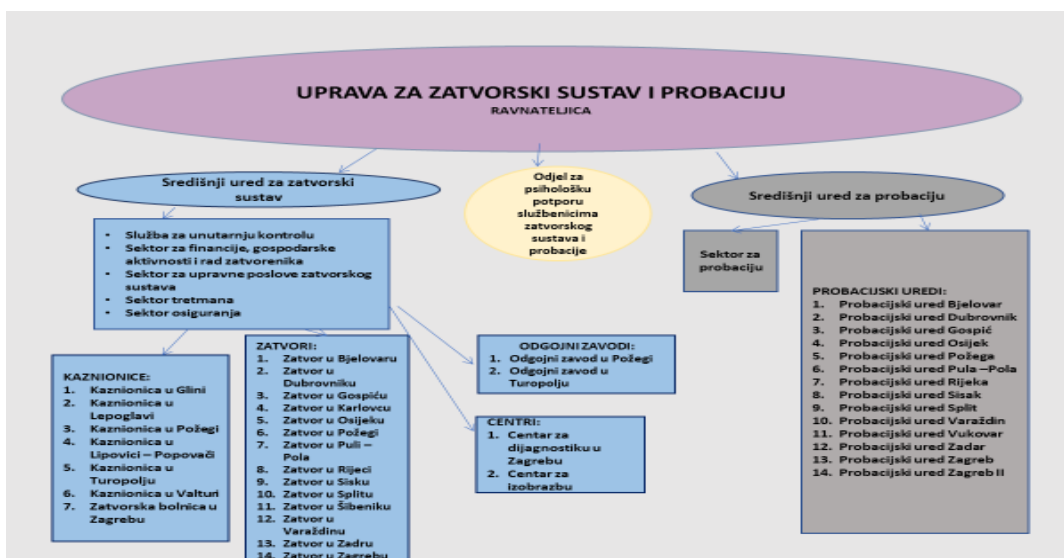
Svrha izvršavanja kazne zatvora je uz čovječno postupanje i poštovanje dostojanstva osobe koja se nalazi na izvršavanju kazne zatvora (zatvorenika), osposobiti ju za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima, čime se pridonosi zaštiti društvene zajednice (čl. 3. Zakona o izvršavanju kazne zatvora).

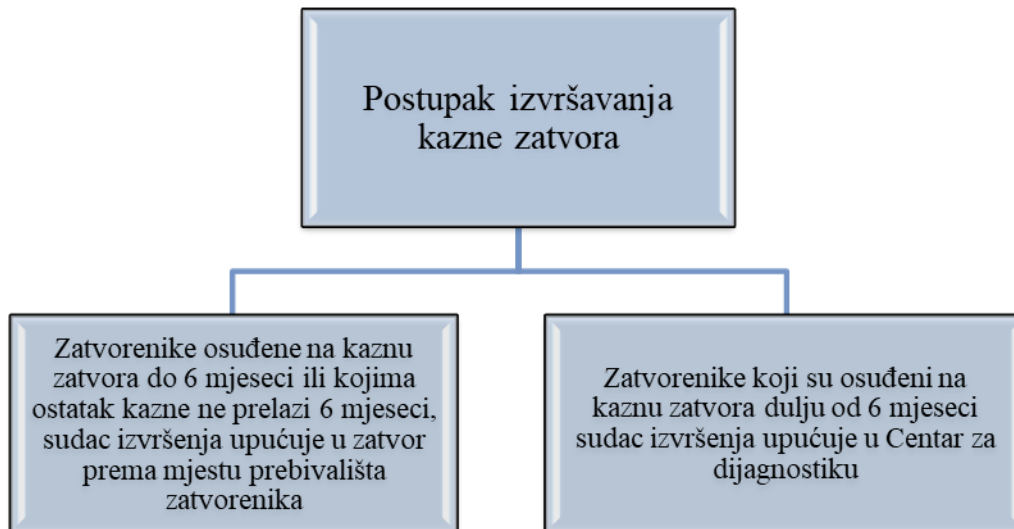
Cilj zatvorskog sustava je izvršavati kaznu zatvora u okviru rehabilitacijskog koncepta u uvjetima što sličnijim postojećim općim životnim okolnostima; pomagati i poticati razvijanje odgovornosti zatvorenika, poticati zatvorenike na naknadu štete načinjene kaznenim djelom i pomirenje sa žrtvom, poticati zatvorenike da dragovoljno sudjeluju u realizaciji pojedinačnog programa izvršavanja kazne i realizirati program u suradnji sa zajednicom kako bi se zatvorenici nakon izdržane kazne vratili zajednici kao njezini produktivni članovi sposobni za život u skladu sa zakonima te etičkim i moralnim normama.

Podsjetimo se (pogledati pravne propise)!

Nadležnosti i način rada Uprave za zatvorski sustav i probaciju te prava zatvorenika i maloljetnika propisani su Zakonom o izvršavanju kazne zatvora (u daljnjem tekstu: ZIKZ), Kaznenim zakonom, Zakonom o kaznenom postupku, Zakonom o sudovima za mladež, Prekršajnim zakonom i Zakonom o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje te provedbenim propisima donesenim na temelju navedenih Zakona, kao i međunarodnim preporukama, primarno Europskim zatvorskim pravilima i Standardnim minimalnim pravilima Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima (Mandelina pravila) te drugim međunarodnim pravnim propisima.

Sukladno aktualnoj Uredbi o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva pravosuđa i uprave, koja je stupila na snagu u rujnu 2020. godine, u sastavu Uprave za zatvorski sustav i probaciju ustrojavaju se:

Rješenje o upućivanju na izvršavanje kazne zatvora donosi **sudac izvršenja**.

Odluku o daljnjem izvršavanju kazne zatvora donosi **ravnatelj** nadležan za zatvorski sustav, **na prijedlog Centra za dijagnostiku u Zagrebu i na temelju mišljenja Povjerenstva za upućivanje i razvrstavanje zatvorenika Središnjeg ureda za zatvorski sustav**, u skladu s Okvirnim mjerilima za upućivanje i razvrstavanje zatvorenika, koje donosi ministar nadležan za poslove pravosuđa.

Tijekom boravka u **Centru za dijagnostiku** u Zagrebu zatvorenici prolaze **opservaciju** koja uključuje izradu pojedinačnih nalaza i mišljenja različitih stručnjaka i izvješća stručnog tima Centra za dijagnostiku, koje sadrži procjenu rizika i klasifikaciju zatvorenika prema vrsti i razini procijenjenih rizika, procjenu tretmanskih potreba, orijentacijski program izvršavanja te prijedlog kaznionice ili zatvora u kojem će zatvorenik nastaviti izdržavati kaznu zatvora i uvjeta izdržavanja kazne (zatvoreni, poluotvoreni, otvoreni).

Zakon o izvršavanju kazne zatvora primarno je orijentiran rehabilitacijski.

Rehabilitacijski koncept zasniva se na:

1. Individualiziranom pristupu
2. Specijaliziranim tretmanskim intervencijama i programima (psihosocijalne i socijalnopedagoške intervencije, npr. posebni programi)
3. Općim tretmanskim intervencijama i programima (rad i radno-okupacijske aktivnosti, obrazovanje, aktivnosti slobodnog vremena)

Individualizacija kazne postiže se kroz pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora (PPIKZ), koji se za svakog zatvorenika izrađuje na temelju procijenjenih individualnih kriminogenih rizika i tretmanskih potreba. Provođenjem PPIKZ, primarno kroz specijalizirane tretmanske intervencije i programe i opće tretmanske intervencije i programe, ostvaruju se individualni ciljevi tretmana te se doprinosi ostvarivanju opće svrhe izvršavanja kazne zatvora

10.2 PROCJENA RIZIKA I POTREBA

Procjena rizičnosti zatvorenika, odnosno procjena kriminogenih rizika i potreba zatvorenika, temelj je za daljnju klasifikaciju i primjenu različitih tretmanskih intervencija, ali i za prevenciju autoagresivnog (samoozljeđivanje, suicid) i heteroagresivnog ponašanja (nasilje prema drugima) te drugog neprilagođenog ponašanja u zatvoru.

Procjena rizika obuhvaća tri kategorije rizika (čl. 4. st. 2. Pravilnika o tretmanu zatvorenika (POTZ):

a) procjena vrste i razine rizika zatvorenika u kaznenom tijelu, odnosno tijekom izdržavanja kazne zatvora (vjerojatnost neprilagođenog ponašanja i kršenja pravila u kaznenom tijelu, uključujući nasilno ponašanje prema sebi i drugima, vjerojatnost da će zatvorenik pokušati bijeg i dr.)

b) procjena vrste i razine rizika od kriminalnog povrata (generalni i specijalni povrat)

c) procjena vrste i razine rizika od zlorabe pogodnosti izlazaka i rizika od ozbiljne štete za pojedinca, grupu i/ili društvenu zajednicu tijekom boravka izvan kaznenog tijela, odnosno nakon otpusta s izdržavanja kazne zatvora.

Procjena rizika i tretmanskih potreba uzima u obzir najmanje sljedeće elemente (čl. 4. st. 3. POTZ):

- vrsta i težina posljedica izvršenog kaznenog djela, način izvršenja kaznenog djela, duljina izrečene kazne
- način dolaska na izdržavanje kazne
- odnos prema kaznenom djelu i žrtvi kaznenog djela
- ponašanje za vrijeme eventualnog ranijeg boravka u zatvorskom sustavu
- povijest antisocijalnog, odnosno kriminalnog ponašanja, uključujući raniju osuđivanost i nove kaznene postupke
- antisocijalni obrazac ličnosti i teškoće u emocionalnoj samokontroli
- antisocijalni i prokriminalni obrasci razmišljanja
- veze s osobama antisocijalnog, odnosno kriminalnog obrasca ponašanja
- zloraba i ovisnost o psihoaktivnim supstancama, odnosno prisutnost ponašajnih ovisnosti
- obiteljski status, odnosi u obitelji i podrška u užem socijalnom okruženju
- funkcionalnost i razina ostvarenosti u području obrazovanja i zaposlenja
- uključenost i zadovoljstvo aktivnostima slobodnog vremena.

Klasifikacija zatvorenika (čl. 9. POTZ)

Zatvorenici se klasificiraju u jednu od četiri razine rizičnosti, za svaku kategoriju rizika:

- **vrlo visoka razina rizičnosti – A**
- **visoka razina rizičnosti – B**
- **srednja razina rizičnosti – C**
- **niska razina rizičnosti – D**

10.3 POJEDINAČNI PROGRAM IZVRŠAVANJA KAZNE ZATVORA (PPIKZ)

Pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora sastoji se od psihosocijalnih, socijalno-pedagoških, obrazovnih, radnih, okupacijskih, zdravstvenih i sigurnosnih postupaka primjerenih rizicima, potrebama i osobinama zatvorenika, usklađenih s mogućnostima kaznionice odnosno zatvora.

Donosi ga upravitelj, na prijedlog Stručnog tima kaznionice ili zatvora.

PPIKZ sadrži sve sljedeće elemente (čl. 12. t. 1. POTZ):

1. opće podatke o rasporedu na zatvorenički odjel i u tretmansku skupinu
2. napomene vezane uz zdravstveno stanje i potrebnu zdravstvenu skrb, uključujući psihijatrijsku skrb
3. procijenjenu vrstu i razinu sigurnosnih rizika za vrijeme izvršavanja kazne zatvora, kao što su rizik vezan uz samoozljeđivanje, suicid, bijeg, zlouporabu sredstava ovisnosti, napad na službene osobe ili druge zatvorenike te rizik od potencijalne viktimizacije od strane drugih zatvorenika te mjere i postupke koji će se primijeniti za smanjivanje ovih rizika
4. procijenjenu vrstu i razinu kriminogenih rizika: rizik od općeg i specijalnog kriminalnog povrata, rizik od zlouporabe pogodnosti češćih dodira s vanjskim svijetom te rizik od ozbiljne štete za pojedinca, grupu i/ili društvenu zajednicu tijekom boravka izvan kaznionice, odnosno zatvora, odnosno nakon otpusta s izdržavanja kazne zatvora
5. procijenjene tretmanske potrebe, primarno vezane uz kriminogene rizike
6. ciljeve tretmana, voditelja provedbe programa izvršavanja i suradnike u provedbi
7. specijalizirane tretmanske intervencije i programe te metode i postupke koji će se primijeniti za realizaciju ciljeva tretmana, kao što su posebni programi tretmana, psihosocijalne i socijalnopedagoške intervencije te provođenje sigurnosnih mjera izrečenih uz kaznu zatvora
8. opće tretmanske intervencije i programe te metode i postupke koji će se primijeniti za realizaciju ciljeva tretmana i/ili u svrhu smislenog i svrhovitog provođenja vremena u kaznom tijelu, u sljedećim područjima:
 - rad i radno-okupacijske aktivnosti
 - obrazovanje
 - slobodno vrijeme
9. podatke o osobama s kojima će zatvorenik kontaktirati za vrijeme izdržavanja kazne zatvora: članovi obitelji, druge osobe koje mogu biti izvor pomoći i podrške,
10. druge napomene (zabrana kontakta, obavljanja djelatnosti i sl.)
11. plan pripreme za otpust i organizacije postpenalne zaštite

Sadržaj i postupak donošenja programa izvršavanja (čl. 11. POTZ):

Stručni tim kaznionice za svakog zatvorenika predlaže inicijalni program izvršavanja, koji se tijekom izvršavanja kazne zatvora mijenja, sukladno procjeni rizika i tretmanskim potrebama, ostvarenosti ciljeva tretmana, mogućnostima kaznionice, odnosno zatvora u kojem zatvorenik izdržava kaznu zatvora te promjenama u objektivnim okolnostima koje su mogle nastupiti protekom vremena, a koje mogu utjecati na program izvršavanja.

Iznimno, za kazne zatvora kraće od tri mjeseca ili čiji je ostatak kraći od tri mjeseca donosi se skraćeni program izvršavanja, koji ne sadrži nužno sve gore navedene elemente (ne mora sadržavati procijenjenu vrstu i razinu rizika, procijenjene tretmanske potrebe, ciljeve tretmana, voditelja provedbe programa izvršavanja i suradnike u provedbi te specijalizirane tretmanske intervencije i programe te metode i postupke koji će se primijeniti za realizaciju ciljeva tretmana).

Procjena uspješnosti i postupak odobravanja pogodnosti (čl. 16. POTZ):

Stručni poslovi procjene uspješnosti provedbe programa izvršavanja obuhvaćaju procjenu ponašanja zatvorenika, njegovog sudjelovanja i suradnje u provođenju aktivnosti predviđenih programom izvršavanja te stupanj realizacije ciljeva tretmana.

Stručni tim kaznonice/zatvora redovito utvrđuje procjenu uspješnosti te sukladno tome preispituje program izvršavanja i po potrebi predlaže upravitelju njegove promjene.

Uspješnost provođenja programa izvršavanja procjenjuje se na četiri razine, prema kriterijima propisanim kućnim redom kaznonice, odnosno zatvora, od kojih je razina IV najniža, a razina I najviša:

- **IV** – »ne zadovoljava«
- **III** – »zadovoljava«
- **II** – »uspješan«
- **I** – »naročito uspješan«.

Prilikom donošenja procjene uspješnosti, Stručni tim u obzir uzima ocjene tima tretmanske skupine i prijedlog voditelja provedbe programa izvršavanja.

U provođenju PPIKZ-a formalno je POTZ-om propisana i **moгуćnost sudjelovanja:**

- predstavnika državnih tijela, ustanova i drugih pravnih osoba određenih Zakonom,
- predstavnika organizacija civilnog društva,
- članova obitelji zatvorenika i drugih osoba koje mogu biti izvor podrške

Primjer iz prakse

Izvešće Centra za dijagnostiku s prijedlogom PPIKZ

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO PRAVOSUĐA I UPRAVE
UPRAVA ZA ZATVORSKI SUSTAV
I PROBACIJU
Centar za dijagnostiku u Zagrebu

KLASA:
URBROJ:

Zagreb, 22. rujna 2022. godine

UPRAVA ZA ZATVORSKI SUSTAV
I PROBACIJU
SREDIŠNJI URED ZA ZATVORSKI SUSTAV

PREDMET: _____, 010-Z-22/0983 - 27,

- Izvešće stručnog tima s prijedlogom pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora i prijedlogom kaznionice, odnosno zatvora, gdje će se nastaviti izvršavanje kazne zatvora, dostavlja se

Prema čl. 56. st. 2. Zakona o izvršavanju kazne zatvora, dostavljamo vam Izvešće stručnog tima s prijedlogom za upućivanje zatvorenika _____ na daljnje izdržavanje kazne u **ZATVOR U BJELOVARU**.

OPĆI PODACI O ZATVORENIKU

_____ rođen je _____ 1977. godine u _____ BIH. Prebivalište ima prijavljeno u _____i državljanin je BIH, a neprijavljeno boravi u _____ na adresi _____

Zatvoreniku je ovo druga obrada u Centru za dijagnostiku, prvi put je opserviran u studenom 2011. godine.

Obiteljski status, odnosi u obitelji, podrška užeg socijalnog okruženja

Po izdržanoj kazni 2012. godine vratio se živjeti s obitelji u obiteljsku kuću u vlasništvu supruge u _____. U međuvremenu su se tri kćeri udale i otišle živjeti sa svojim obiteljima. Živi sa suprugom _____koja je učenica srednje ugostiteljske škole i dva sina i njihovim obiteljima. Odnose u obitelji opisuje skladnima i podržavajućima. Tijekom boravka u Centru za dijagnostiku u Zagrebu zatvorenika je posjećivala supruga. Braća i sestre su raseljeni po RH i Njemačkoj, s njima je u rijetkim kontaktima.

Funkcionalnost i razina ostvarenosti u području obrazovanja i zaposlenja

Supruga ima obrt koji se bavi preprodajom tekstila te su se time bavili sa sinovima, tekstil prodaju uglavnom po zagrebačkim tržnicama. On neprijavljeno, jer nije regulirao prijavu državljanstva.

Uključenost i zadovoljstvo aktivnostima slobodnog vremena

Slobodno vrijeme provodi stihijski i nestrukturirano.

Veze s osobama antisocijalnog, odnosno kriminalnog obrasca ponašanja

U okviru svojeg životnog stila i ovisničkih obrazaca ponašanja zatvorenik je često u krugu osoba antisocijalnog ponašanja prema čemu je nekritičan.

Uspješnost ranijih nadzora (mjere iz sustava socijalne skrbi, alternativne sankcije, istražni zatvori, ranija izdržavanja kazne zatvora)

Prvi put je opserviran u Centru u studenom 2011. godine, kada je upućen na zadnje izdržavanje kazne u Zatvor u Bjelovaru. Prema zaprimljenom izvješću zatvorenikov PPIKZ bio je procijenjen na razini „uspješan“ s utvrđenim izvan zatvorskim pogodnostima izlaska s posjetiteljem u grad Bjelovar. Bio je uključen u posebne programe obzirom da je imao izrečenu mjeru liječenja od ovisnosti, sa zatvorenikom se radilo individualno. Povremeno je bio radno

angažiran na fizičkim poslovima na vanjskim radilištima - čišćenje ambrozije. Telefonski je kontaktirao sa obitelji koji su mu često dolazili i u posjete. Nije stegovno tretiran. Na slobodu je uvjetno otpušten 09. studenog 2012. godine dok je redovni istek bio 22. ožujka 2013. godine.

Tijekom predmetnog istražnog zatvora navodi da je poštivao kućni red, počeo je koristiti supstitucijsku terapiju radi čega je bio u tretmanu psihijatra.

Planovi za budućnost

Nakon izlaska planira vratiti se živjeti s obitelji i raditi u obiteljskom obrtu.

PODACI O KAZNENOM DJELU I KAZNI

Pravomoćnom presudom Općinskog kaznenog suda u Zagrebu, br. K-1522/21 od 22. srpnja 2021. godine, koja je u odluci o kazni preinačena presudom Županijskog suda u Puli-Pola, br. Kž-468/21 od 22. veljače 2022. godine, zbog kaznenog djela iz čl. 228. st. 1. KZ/11 (»Narodne novine«, br. 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18., 126/19.) (krađa), osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od 8 (osam) mjeseci.

Dana 13. ožujka 2019. u Zagrebu, _____, zajednički i po prethodnom dogovoru sa _____, iz prodavaonice „Muler“ uzeli i za sebe zadržali parfem i 13 tekućih pudera, oštetivši vlasnika za ukupno 1.718,60 kuna.

Supočinitelj _____ nije trenutno evidentiran u sustavu.

Sud je prilikom odmjeravanja kazne kao olakotnu okolnost cijenio priznanje, žaljenje, da je otac šestero djece, dok mu je kao otegotno uzeo u obzir raniju osuđivanost.

U predmetnu kaznu uračunava se vrijeme provedeno u istražnom zatvoru od 16. lipnja 2021. godine do 22. srpnja 2021. godine (1 mjesec i 6 dana).

Zatvorenik je upućen na izdržavanje kazne zatvora rješenjem Županijskog suda u Zagrebu, br. Ik I-643/22 od 06. srpnja 2022. godine.

Dana 05. rujna 2022. godine uhićen je i prepraćen po MUP-u na izdržavanje kazne u Centar

za dijagnostiku temeljem naloga za raspisivanje tjeralice Županijskog suda u Zagrebu od 23. kolovoza 2022. godine. Zatvorenik navodi da je tražio odgodu zbog zdravstvenog stanja.

Očekivani istek kazne prema podacima o kazni u nastupu je 30. ožujka 2023. godine.

PODACI O PRIJAŠNJOJ OSUĐIVANOSTI

Prema podacima iz KE u vremenu od 2002.-2022. godine osam puta je osuđivan, zbog teških krađa na uvjetne kazne zatvora, zbog zlouporabe opojnih droga na novčanu kaznu, zbog teških krađa na bezuvjetne kazne zatvora, zbog teške krađe, prijetnje na djelomično uvjetnu osudu. Drugi put u Centru za dijagnostiku. U studenom 2011. upućen je u Zatvor u Bjelovaru na izdržavanje kazne zatvora, nakon objedinjavanja, u trajanju od 2 (dvije) godine i 5 (pet) mjeseci. Redovni istek kazne mu je bio 22.03.2013. godine, a uvjetno je otpušten 09.11.2012. godine.

Na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu u predmetu K-95/20 je pravomoćno osuđen (presuda poslala pravomoćna 25.02.2022.) zbog teške krađe i prijetnje na djelomično uvjetnu osudu –bezuvinna kazna 8 (osam) mjeseci zatvora (kazna nije izvršena).

DIJAGNOSTIČKI PODACI

Rezultati psihijatrijskog vještačenja

Psihijatrijsko vještačenje nije provedeno.

Podaci o konzumiranju sredstava ovisnosti/povijest ponašajnih ovisnosti/povijest nasilnog ponašanja/povijest seksualnog nasilja/raniji tretmani mentalnoga zdravlja

U ranijoj dijagnostičkoj obradi utvrđena je ovisnost zatvorenika o drogama, konzumiranje heroína i Heptanona. Kako objašnjava, nakon izlaska iz Zatvora u ... u potpunosti apstinira 8 godina, tj. sve do majčine smrti. Objašnjava kako je majčinu smrt teško proživio, počeo je konzumirati kokain, sve intenzivnije, a potom ilegalno kupljen Suboxon. Zbog neformaliziranog boravka u RH nije prijavljen u sustav zdravstvene skrbi i ne može se uključiti u bilo kakav organizirani oblik liječenja. Alkohol konzumira redovito i prekomjerno: svakodnevno nekoliko piva, kada se namjerava napiti pije žestoka pića: „bocu, dvije...“. Povremeno konzumira anksiolitike, također, bez preporuke liječnika. Ne doživljava da ima poteškoća u psihosocijalnom funkcioniranju zbog konzumiranja alkohola, ali niti zbog konzumiranja droga. Negira sklonost kockanju ili klađenju. Osim navedenog, negira ozbiljnijih zdravstvenih poteškoća. Ne uočavaju se agresivne tendencije reagiranja i rješavanja problema.

Rezultati aktualne psihodijagnostičke obrade zatvorenika (kognitivne sposobnosti, struktura ličnosti, poteškoće emocionalne kontrole, odnos prema sebi, zajednici, aktualnoj situaciji, motiviranost za tretman)

U odnosu na posljednju opservaciju ne uočavaju se značajnije promjene u sustavu vrijednosti i načinu življenja zatvorenika. Zatvorenik je osoba bez formalnog obrazovanja, opismenjen do razine koja mu je nužna za svakodnevno funkcioniranje. Zbog toga je samo djelomično provedeno psihologijsko testiranje, na testu općih intelektualnih sposobnosti postiže rezultat na graničnom nivou. Emocionalno je labilna, neuravnotežena osoba, životnog stila koji uključuje sklonost promjenama, uzbuđenjima, neorganiziranim aktivnostima, nepoštivanju normi i pravila zajednice kojoj pripada i onda kada to ide na njegovu štetu. Slabije je sposobnosti učenja na ranijim negativnim iskustvima, internaliziranih antisocijalnih stavova i ponašanja. Dugogodišnji je ovisnik o drogama s povremenim dužim ili kraćim apstinencijama te pokušajima automedikacije supstitucijskom terapijom koju nabavlja na ilegalnom tržištu. Aktualno na supstitucijskoj terapiji Suboxonom. Alkohol konzumira najmanje na nivou zlouporabe. Aktualno se ne uočavaju agresivne tendencije reagiranja u visokostresnim situacijama, s poteškoćama se suočava zlouporabom psihoaktivnih sredstava.

ODNOS PREMA KAZNENOM DJELU, KAZNI I ŽRTVI

Predmetno kazneno djelo negira u potpunosti, navodi da se slučajno zatekao uz supočinitelja koji je prije toga počinio predmetnu krađu. Tvrdi da kaznu prihvaća, umanjuje značaj činjenice privedenosti na izdržavanje kazne.

OCJENA RADNE SPOSOBNOSTI

Supstitucijska terapija Suboxone. Nije sposoban za fizičke poslove.

ORIJENTACIJSKI PROGRAM IZVRŠAVANJA KAZNE ZATVORA

PROCJENA RIZIKA	OPISNO (vrsta i razina rizika)	KATEGORIJA
Za vrijeme izdržavanja kazne (u odnosu na sebe, druge zatvorenike, službenike, poštivanje odredaba kućnog reda)	Srednja razina rizičnosti: - u dobro strukturiranim uvjetima može biti prilagođenog ponašanja, ali i podložan impulzivnim i instrumentalnim ponašanjima kojima može sebi osigurati sekundarnu	C

	dobit (zadržavanje terapije, posjedovanje nedozvoljenih stvari i sl.)	
Rizik od zlorabe pogodnosti češćih dodira s vanjskim svijetom	Srednja razina rizičnosti	C
Rizik od ozbiljne štete za druge izvan penalnih uvjeta	Niska razina rizičnosti	D
Rizik od kriminalnog povrata	Srednja razina rizičnosti	C
<p>ČIMBENICI RIZIKA:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ranija osuđivanost - nesređen status boravka u RH - životni stil koji uključuje antisocijalno okruženje - niski obrazovni status, nepismenost - ovisnost o psihoaktivnim tvarima - impulzivnost, snižena sposobnost emocionalne kontrole - nedostatak uvida, nekritičnost 		
<p>ZAŠTITNI ČIMBENICI:</p> <ul style="list-style-type: none"> - podrška obitelji - uredno ponašanje u visoko strukturiranim uvjetima 		
<p>TRETMANSKE POTREBE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jačanje samokontrole, usvajanje vještina rješavanja problema - povećanje uvida i kritičnosti, povećanje prosocijalnih stavova - uspostava apstinencije, aktualno verbalizira motiviranost za isto - opismenjavanje - usvajanje radnih vještina - uključivanje u strukturirane aktivnosti slobodnog vremena 		

<p>OPĆE TRETMAJSKE INTERVENCIJE</p> <p>RAD: Poticati ga na radni raspored na jednostavnim, pomoćnim poslovima, u skladu s njegovim zdravstvenim mogućnostima.</p> <p>OBRAZOVANJE: Prema mogućnostima, uključiti ga u proces opismenjavanja.</p> <p>SLOBODNO VRIJEME: Poticati ga na organizirano provođenje slobodnog vremena kroz različite društvene aktivnosti.</p>	
<p>SPECIJALIZIRANE TRETMAJSKE INTERVENCIJE</p> <p>Uključiti ga u savjetovanje u cilju uspostave apstinencije od konzumiranja droge i alkohola.</p>	
<p>PLAN PRIPREME ZA OTPUST</p> <p>Postpenalni prihvati organizirati s članovima obitelji.</p>	
<p>PRIJEDLOG SIGURNOSNIH UVJETA, PRIJEDLOG KAZNIONICE, ODNOSNO ZATVORA GDJE ĆE SE NASTAVITI IZVRŠAVANJE KAZNE ZATVOR</p> <p>Zatvorenik kaznu treba izdržavati u zatvorenim uvjetima. Stručni tim Centra za dijagnostiku u Zagrebu predlaže da se zatvorenika _____ uputi na daljnje izdržavanje kazne u ZATVOR U BJELOVARU.</p>	
<p>IZVJEŠĆE PRIPREMILA</p>	<p>UPRAVITELJ</p>

Primjer iz prakse - Kaznionica u Lepoglavi**Obrazac IV.2.****Izvješće o prijamu, s procjenom rizika i prijedlogom programa izvršavanja****Izvješće o proceduri prijama:**

Zatvorenik je dana xx. xxxx 20xx. godine temeljem odluke Središnjeg ureda za zatvorski sustav Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa i uprave upućen iz Centra za dijagnostiku u Zagrebu na daljnje izdržavanje kazne zatvora u Kaznionicu u Lepoglavi. Kod dolaska uredno je prošao proceduru prijama, te je smješten u Prijamno otpusni odjel. Potpisao je prijamni zapisnik. Uručena mu je pisana obavijest o pravima i obvezama zatvorenika za vrijeme izdržavanja kazne zatvora, čime je upoznat i o dostupnosti Zakona o izvršavanju kazne zatvora, Kućnog reda Kaznionice u Lepoglavi i drugih propisa; omogućeno mu je da o prijamu u Kaznionicu obavijesti članove uže obitelji; zatvorenik je dana xx. xxxx 20xx. godine potpisao izjavu da je upoznat s čl. 121. ZIKZ, te da u slučaju teže bolesti Kaznionica u Lepoglavi o tome može obavijestiti članove njegove obitelji ili osobu koju on odredi, ako sam to ne može učiniti; potpisao je pisanu izjavu, kojom je potvrdio da je upoznat s čl. 87. st.1. i 2. ZIKZ, temeljem kojeg se zatvorenika potiče na rad, koji mu se omogućava sukladno njegovim zdravstvenim sposobnostima, stečenim znanjima i mogućnostima Kaznionice i kojom je izjavio da ŽELI RADITI. Dana xx. xxxx 20xx. godine zatvorenik JE POLOŽIO test kojim se provjerava znanje iz općeg dijela zaštite na radu. Izrađena mu je identifikacijska iskaznica te su mu formirani karton posjeta i telefonska kartica. Upućen je na pregled liječnika u svrhu pribavljanja mišljenja liječnika o zdravstvenoj sposobnosti zatvorenika.

Tijekom smještaja u Prijamno otpusnom odjelu zatvorenik je bio prilagođenog ponašanja.

Procjena rizika	Opisno:	Kategorija:
- vrsta i razina rizika za vrijeme izvršavanja kazne	SREDNJA - tijekom izdržavanja kazne zatvora mogući su zlouporaba medicinske terapije i verbalni sukobi s drugim zatvorenicima.	C
- vrsta i razina rizika od kriminalnog povrata	VISOKA - prema podacima iz KE ranije je osuđivan dva puta (specijalni povratnik, izdržavao je kaznu zatvora u Republici Hrvatskoj i, prema izjavi zatvorenika, u Republici Srbiji).	B
- vrsta i razina rizika od zlouporabe pogodnosti	VISOKA - u Republici Hrvatskoj bez prebivališta, status stranca s privremenim boravkom istekao xx. xxxx 20xx. godine; državljanstvo Republike Bosne i Hercegovine i Republike Srbije.	B
- vrsta i razina rizika od ozbiljne štete za druge	VISOKA - opasnost od počinjenja ozbiljne štete prema drugima je visoka, specijalni povratnik.	B

Prijedlog programa izvršavanja:	
- raspored na odjel / tretmanska skupina	Odjel 2D/ tretmanska skupina odjel 2D i dio odjela 1E.
- zdravstveno stanje i potrebna posebna zdravstvena skrb	Zatvorenik je dana xx. xxxx 20xx. godine bio na pregledu liječnika Kaznionice u Lepoglavi. Sposoban je za sve poslove bez ograničenja. Potrebne kontrole psihijatra.
- tretmanske potrebe*	Zatvorenika poticati na preuzimanje odgovornosti za svoje ponašanje, utjecati na zatvorenika da ne čini kaznena djela kroz jačanje svijesti o pogibeljnosti činjenja kaznenih djela i o pravednosti kažnjavanja, te mu omogućiti ponovno uključivanje u društvo.
- ciljevi tretmana*	Smanjivanje rizičnih čimbenika koji su pridonijeli počinjenju kaznenog djela te osnaživanje zaštitnih čimbenika koji omogućuju nastanak i održavanje pozitivnih promjena, radi ostvarivanja svrhe izvršavanja kazne zatvora propisane Zakonom o izvršavanju kazne zatvora.
- voditelj provedbe programa izvršavanja i suradnici u provedbi*	Voditelj provedbe programa izvršavanja je nadležni službenik tretmana za tretmansku skupinu odjel 2D i dio odjela 1E, a suradnici u provedbi su nadležni službenici za obavljanje poslova osiguranja, poslova rada i strukovnog obrazovanja zatvorenika i poslova zdravstvene zaštite zatvorenika a po potrebi i drugi službenici Kaznionice.
- specijalizirane tretmanske* intervencije, programi, metode i postupci ¹	Uključivanje u tretman ovisnika o alkoholu po čl. 69. KZ/11 (sigurnosna mjera obveznog liječenja od ovisnosti o alkoholu). Zatvorenika poticati na uključivanje u posebni program psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilnih kaznenih djela (NAS). Intervjui, savjetovanja, motivacijske intervencije, psihosocijalni i socijalnopedagoški tretmani i intervencije.
- opće tretmanske intervencije, programi, metode i postupci	- rad i radno-okupacijske aktivnosti - obrazovanje - slobodno vrijeme
	Metalska radionica - radno mjesto br. 60, radnik za jednostavne poslove.
	Vrstu i razinu obrazovanja odrediti naknadno ovisno o sposobnostima i sklonostima zatvorenika, sukladno mogućnostima Kaznionice.
	Uključivanje u aktivnosti slobodnog vremena (konkretan sadržaj organiziranog slobodnog vremena odrediti naknadno u skladu s iskazanim interesima zatvorenika i mogućnostima Kaznionice).
- osobe s kojima će zatvorenik kon-	U početnom razdoblju izvršavanja kazne održava-

¹ * elementi koji nisu obvezni u slučaju skraćenog programa izvršavanja

OSNOVE PROVEDBE POJEDINAČNOG PROGRAMA IZVRŠAVANJA KAZNE ZATVORA

<p>taktirati za vrijeme izdržavanja kazne zatvora</p>	<p>nje kontakta s članovima uže obitelji, a nakon pribavljanja dokumentacije iz koje je razvidno srodstvo i s drugim članovima obitelji (čl. 2. st. 1. t. 7. ZIKZ).</p>
<p>- napomena (zabrana kontakta, obavljanja djelatnosti i sl.)</p>	<p>Temeljem čl. 73. st. 1. i 2. KZ/11 zatvoreniku je izrečena sigurnosna mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja oštećene xxxxxxxx, s prebivalištem u xxxxxxxx, kojoj se ne smije približiti na udaljenost manju od 50 m, koja se sigurnosna mjera izriče u trajanju od 5 godina, a koju mjeru će provjeravati djelatnici policije, po čl. 73. st. 5. KZ/11.</p>
<p>- plan pripreme za otpust i organizacije postpenalne zaštite</p>	<p>Kaznionica tijekom izvršavanja kazne zatvora pravodobno osigurava pripremu zatvorenika za otpuštanje, u suradnji s državnim tijelima, ustanovama, institucijama i drugim pravnim osobama u čijem su djelokrugu poslovi pomoći nakon otpusta (čl. 15. ZIKZ).</p> <p>Pripremanje zatvorenika za otpust započinje nakon dolaska u Kaznionicu. Zatvorenika se potiče na odgovorno sudjelovanje u pripremi za otpust u Kaznionici i izvan Kaznionice, a posebice na održavanje odnosa s obitelji, kontaktiranje s državnim tijelima, ustanovama i udrugama te osobama koje se organizirano bave uključivanjem zatvorenika u život na slobodi (čl.177. st. 1. ZIKZ).</p> <p>Kaznionica će najkasnije tri mjeseca prije otpusta uključiti zatvorenika u pojedinačni ili skupni savjetodavni rad u vezi s njegovom pripremom za otpust (čl.177. st. 2. ZIKZ). Priprema za otpust po potrebi uključuje i poduzimanje mjera radi organiziranja smještaja i prehrane, organiziranja liječenja, reguliranja prebivališta odnosno boravišta, unaprjeđivanja obiteljskih odnosa, pronalaženja zaposlenja, završavanja obrazovanja, osiguravanja novčane potpore za podmirenje najnužnijih potreba te druge oblike podrške. Radi pomoći zatvoreniku nakon otpusta Kaznionica može od tijela državne vlasti, institucija i udruga zatražiti poduzimanje mjera iz njihove nadležnosti (čl.177. st. 3. ZIKZ).</p>

Mjesto i datum:	Lepoglava, xx. xxxx 20xx. godine
-----------------	----------------------------------

Službenik koji je izradio izvješće i prijedlog:	xxxxxxx
---	---------

Službenik koji je odobrio izvješće i prijedlog:	xxxxxxx
---	---------

Obrazac IV.3.**Pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora**

- raspored na odjel / tretmanska skupina	Odjel 2D/ tretmanska skupina odjel 2D i dio odjela 1E.	
- zdravstveno stanje i potrebna posebna zdravstvena skrb	Zatvorenik je dana xx. xxxx 20xx. godine bio na pregledu liječnika Kaznionice u Lepoglavi. Sposoban je za sve poslove bez ograničenja. Potrebne kontrole psihijatra.	
- procjena rizika	Kategorija:	Opisno:
- vrsta i razina rizika za vrijeme izvršavanja kazne	C	SREDNJA - tijekom izdržavanja kazne zatvora mogući su zlouporaba medicinske terapije i verbalni sukobi s drugim zatvorenicima.
- vrsta i razina rizika od kriminalnog povrata	B	VISOKA - prema podacima iz KE ranije je osuđivan dva puta (specijalni povratnik, izdržavao je kaznu zatvora u Republici Hrvatskoj i, prema izjavi zatvorenika, u Republici Srbiji).
- vrsta i razina rizika od zlouporabe pogodnosti	B	VISOKA - u Republici Hrvatskoj bez prebivališta, status stranca s privremenim boravkom istekao xx. xxxx 20xx. godine; državljanstvo Republike Bosne i Hercegovine i Republike Srbije.
- vrsta i razina rizika od ozbiljne štete za druge	B	VISOKA - opasnost od počinjenja ozbiljne štete prema drugima je visoka, specijalni povratnik.
- tretmanske potrebe*	Zatvorenika poticati na preuzimanje odgovornosti za svoje ponašanje, utjecati na zatvorenika da ne čini kaznena djela kroz jačanje svijesti o pogibeljnosti činjenja kaznenih djela i o pravednosti kažnjavanja, te mu omogućiti ponovno uključivanje u društvo.	
- ciljevi tretmana*	Smanjivanje rizičnih čimbenika koji su pridonijeli počinjenju kaznenog djela te osnaživanje zaštitnih čimbenika koji omogućuju nastanak i održavanje pozitivnih promjena, radi ostvarivanja svrhe izvršavanja kazne zatvora propisane Zakonom o izvršavanju kazne zatvora.	
- voditelj programa izvršavanja*	Voditelj provedbe programa izvršavanja je nadležni službenik tretmana za tretmansku skupinu odjel 2D i dio odjela 1E.	
- suradnici u provedbi programa	Suradnici u provedbi su nadležni službenici za obavljanje poslova osiguranja, poslova rada i strukovnog	

izvršavanja*		obrazovanja zatvorenika i poslova zdravstvene zaštite zatvorenika a po potrebi i drugi službenici Kaznionice.
- specijalizirane tretmanske intervencije, programi, metode i postupci* ²		Uključivanje u tretman ovisnika o alkoholu po čl. 69. KZ/11 (sigurnosna mjera obveznog liječenja od ovisnosti o alkoholu). Zatvorenika poticati na uključenje u posebni program psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilnih kaznenih djela (NAS). Intervjui, savjetovanja, motivacijske intervencije, psihosocijalni i socijalnopedagoški tretmani i intervencije.
- opće tretmanske intervencije, programi, metode i postupci	- rad i radno- okupacijske aktivnosti	Metalska radionica - radno mjesto br. 60, radnik za jednostavne poslove.
	- obrazovanje	Vrstu i razinu obrazovanja odrediti naknadno ovisno o sposobnostima i sklonostima zatvorenika, sukladno mogućnostima Kaznionice.
	- slobodno vrijeme	Uključenje u aktivnosti slobodnog vremena (konkretan sadržaj organiziranog slobodnog vremena odrediti naknadno u skladu s iskazanim interesima zatvorenika i mogućnostima Kaznionice).
- osobe s kojima će zatvorenik kontaktirati za vrijeme izdržavanja kazne zatvora		U početnom razdoblju izvršavanja kazne održavanje kontakta s članovima uže obitelji, a nakon pribavljanja dokumentacije iz koje je razvidno srodstvo i s drugim članovima obitelji (čl. 2. st. 1. t. 7. ZIKZ).
- napomena (zabrana kontakta, obavljanja djelatnosti i sl.)		Temeljem čl. 73. st. 1. i 2. KZ/11 zatvoreniku je izrečena sigurnosna mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja oštećene xxxxxxxx, s prebivalištem u xxxxxxxx, kojoj se ne smije približiti na udaljenost manju od 50 m, koja se sigurnosna mjera izriče u trajanju od 5 godina, a koju mjeru će provjeravati djelatnici policije, po čl. 73. st. 5. KZ/11.
- plan pripreme za otpust i organizacije postpenalne zaštite		Kaznionica tijekom izvršavanja kazne zatvora pravodobno osigurava pripremu zatvorenika za otpuštanje, u suradnji s državnim tijelima, ustanovama, institucijama i drugim pravnim osobama u čijem su djelokrugu poslovi pomoći nakon otpusta (čl. 15. ZIKZ). Pripremanje zatvorenika za otpust započinje nakon dolaska u Kaznionicu. Zatvorenika se potiče na odgovorno sudjelovanje u pripremi za otpust u Kaznionici i izvan Kaznionice, a posebice na održavanje odnosa s obitelji, kontaktiranje s državnim tijelima, ustanovama i udrugama te osobama koje se organizirano bave uključivanjem zatvorenika u život na slobodi (čl.177. st. 1. ZIKZ). Kaznionica će najkasnije tri mjeseca prije otpusta

² elementi koji nisu obvezni u slučaju skraćenog programa izvršavanja

	uključiti zatvorenika u pojedinačni ili skupni savjetodavni rad u vezi s njegovom pripremom za otpust (čl.177. st. 2. ZIKZ). Priprema za otpust po potrebi uključuje i poduzimanje mjera radi organiziranja smještaja i prehrane, organiziranja liječenja, reguliranja prebivališta odnosno boravišta, unaprjeđivanja obiteljskih odnosa, pronalaženja zaposlenja, završavanja obrazovanja, osiguravanja novčane potpore za podmirenje najnužnijih potreba te druge oblike podrške. Radi pomoći zatvoreniku nakon otpusta Kaznionica može od tijela državne vlasti, institucija i udruga zatražiti poduzimanje mjera iz njihove nadležnosti (čl.177. st. 3. ZIKZ).
--	--

Mjesto i datum:	Lepoglava, xx. xxxx 20xx. godine
-----------------	----------------------------------

Voditelj Odjela tretmana:	xxxxxxxx
---------------------------	----------

Upravitelj:	xxxxxxxx
-------------	----------

10.4 TRETMAN ZATVORENIKA - način postupanja prema zatvorenicima

Šire značenje pojma tretmana podrazumijeva način postupanja prema počinitelju kaznenih djela od trenutka lišavanja slobode, preko kaznenog postupka do izricanja i izvršavanja kazne zatvora. Tretman se u ovom širem tumačenju odnosi na jedinstven sustav ili pristup u okviru kojega se izvršava proces resocijalizacije zatvorenika.

Uže značenje pojma tretmana odnosi se na njegovu primjenu u institucionalnim i izvaninstitucionalnim uvjetima. Primjena tretmana u zatvorskim uvjetima je treća etapa (poslije zakonske i sudske) individualizacije u postupanju prema zatvoreniku. Sam postupak je složen, postupan i dugotrajan

Oba pristupa polaze od principa individualizacije, jer polaze od ličnosti zatvorenika i njegovih kriminogenih potreba u postupku rehabilitacije i resocijalizacije

Oblici tretmana:

- **individualni tretman** - intervju, savjetovanje, kratke motivacijske intervencije, psihoterapijske intervencije, psihosocijalni i socijalno-pedagoški tretman i intervencije
- **grupni tretman** - polazi od koncepta teorije grupe, koji smatra da se uzroci ponašanja, pa tako i kriminalnog nalaze u grupnim odnosima i vezama
- primjenjuje se vrlo često

- ekonomičniji od individualnog, omogućuje da se istovremeno radi s većim brojem zatvorenika (primjenjujući u pravilu iste vrste intervencija)

10.5 OPĆI PROGRAMI TRETMANA

- 1) RAD ZATVORENIKA I RADNO-OKUPACIJSKE AKTIVNOSTI
- 2) OBRAZOVANJE ZATVORENIKA
- 3) SLOBODNO VRIJEME ZATVORENIKA

Rad zatvorenika

Prema Ustavu Republike Hrvatske zabranjen je prisilni i obvezatni rad. Svaki čovjek ima pravo na rad, a pravo zatvorenika na rad dodatno je propisano i ZIKZ-om. Rad ne smije biti kazna, ne smije biti beskoristan ni ponižavajući, već upravo suprotno. Zatvorenik će se radno angažirati samo ako da pisanu **izjavu da želi raditi** - sukladno navedenom, **rad je dobrovoljan**.

Međutim, rad je istovremeno i vrijednost koju treba čuvati i promicati te je stoga važno područje rehabilitacije. Kako je hrvatski sustav izvršavanja kazne usmjeren rehabilitacijski, tako se od svakog zatvorenika očekuje uključivanje i u ovaj oblik rehabilitacije. Sukladno navedenom, **rad spada u opće programe tretmana te predstavlja integralni dio PPIKZ**, a uspješnost u radnim aktivnostima, kao i odnos prema radu, usvojenost radnih navika i sl., ocjenjuje se jednako kao i drugi segmenti PPIKZ. Tako će o uspješnosti rada jednim dijelom ovisiti i procjena uspješnosti PPIKZ-a. Zatvorenik koji je sposoban za rad, ali odbija raditi, neće npr. moći ostvariti pozitivnu procjenu u dijelu usvajanja radnih navika i odgovornosti prema poslu, što su bitni elementi procjene osposobljenosti za život na slobodi.

Obrazovanje zatvorenika

Kaznionica, odnosno zatvor sukladno mogućnostima organizira osnovno obrazovanje odraslih zatvorenika koji nemaju završeno osnovno obrazovanje, a može organizirati i srednjoškolsko obrazovanje odraslih, prekvalifikacije, osposobljavanja i usavršavanja zatvorenika, sukladno potrebama zatvorenika i mogućnostima kaznenog tijela. Obrazovanje se organizira u kaznionici odnosno zatvoru i izvan kaznionice, odnosno zatvora, u skladu s općim propisima iz područja obrazovanja, a provodi se u suradnji s vanjskim učilištima, koja izdaju potvrde o završenom obrazovanju (iz kojih ne smije biti vidljivo da je obrazovanje završeno u kaznionici, odnosno zatvoru). **Obrazovanje je sastavni dio PPIKZ**.

Slobodno vrijeme zatvorenika

Zatvorenici (osobito oni koji ne rade) imaju dosta slobodnog vremena koje je potrebno strukturirati, jer stihijsko provođenje slobodnog vremena vrlo često proizvodi teškoće. Strukturirano slobodno vrijeme omogućuje kreativno izražavanje, djeluje antistresno te na relaksirajući način zadovoljava različite potrebe zatvorenika. Organizirano provođenje slobodnog vremena evidentira se kroz PPIKZ i može pridonijeti pozitivnoj ukupnoj slici i afirmaciji zatvorenika. Kaznionice i zatvori organiziraju različite radionice slobodnih aktivnosti koje svoje rezultate pokazuju kroz izložbe, koncerte, predstave, sportske turnire i slično.

Sportske aktivnosti i rekreacija

Tjelesna aktivnost, vježbanje, šetnja, pojedinačni i ekipni sportovi naročito su omiljene aktivnosti. Osim što su dobre za zdravlje, zatvorenici vole i trebaju sportske aktivnosti jer im pomažu u provedbi vremena na zabavan način, razvijaju kondiciju i snagu, umanjuju napetost. Osobito dobru dinamiku stvaraju povremeni turniri u raznim disciplinama. Uprave kaznionica i zatvora dužne su osigurati uvjete za organiziranu provedbu slobodnog vremena. Naravno da se značajno razlikuju mogućnosti za organiziranje slobodnog vremena u kaznionicama i zatvorima što je vezano i uz postojanje prostorija i opreme te mogućnosti slobodnog kretanja zatvorenika.

Kulturne potrebe i kreativno izražavanje

Kaznena tijela nabavljaju dnevni tisak za zatvorenike (u ograničenom broju primjeraka), a zajedničke prostorije opremaju TV prijamnikom, DVD playerom i audio-uređajima kako bi se zatvorenici mogli informirati i zabaviti uz TV i radio program, filmove i glazbu. Kad se ocijeni potrebnim upravitelj može odobriti zatvoreniku unošenje u kaznionicu ili zatvor vlastitog TV prijamnika i audio-uređaja, a zatvorenici se mogu pretplatiti i na dnevni i drugi tisak. U nos računala je moguć, ali se za sada u pravilu ne dopušta radi mogućnosti manipulacije internetom i ostvarivanja nedopuštene komunikacije. Zatvorenicima se pribavljaju različite društvene igre, ali ne i karte - kartanje i svaki oblik kocke je zabranjen!

U kaznenim tijelima organizirane su knjižnice, ili se nabavka knjiga realizira u suradnji s lokalnim knjižnicama. Neka kaznena tijela imaju i informatičke radionice.

Radionice su često mjesta gdje nastaju različiti predmeti određene uporabne, estetske i umjetničke vrijednosti. Pravilnikom o tretmanu zatvorenika regulirano je postupanje s predmetima nastalim u slobodno vrijeme zatvorenika. **Svako bavljenje nekom aktivnošću omogućuje pozitivnu afirmaciju, ali ispunjavanje potrebe za zabavom.**

Zahvaljujući slobodnim aktivnostima zatvorenici pripremaju priredbe u povodu praznika i blagdana, koncerte, predstave, izložbe i sl. Povremeno se organiziraju kulturni događaji u kaznenim tijelima koje izvode gosti pjevači, glumci (tribine, književne večeri i sl.) Zatvorenicima se omogućava da kao gosti nastupaju u drugim kaznionicama i zatvorima.

Vjerske potrebe

Vjeroispovijedanje i dušobrižništvo za najzastupljenije vjerske zajednice uređeno je **sporazumima o dušobrižništvu** koje pojedina vjerska zajednica potpisuje s Vladom RH na temelju međunarodnih ugovora i Zakona o izvršavanju kazne zatvora. Vjeroispovijedanje i dušobrižništvo u zatvorima, kaznionicama i odgojnim zavodima za najzastupljenije vjerske zajednice uređeno je temeljem ovakvih ugovora, dok se u slučaju ostalih vjerskih zajednica na zahtjev zatvorenika pojedinačno odobrava kontakt s predstavnikom te vjerske zajednice (pod uvjetom da je upisana u odgovarajući registar pri ministarstvu nadležnom za poslove uprave).

U zatvorima i kaznionicama osigurava se poseban prostor u kojemu se mogu služiti vjerski obredi za zatvorenike vjernike.

10.6 POSEBNI PROGRAMI TRETMANA

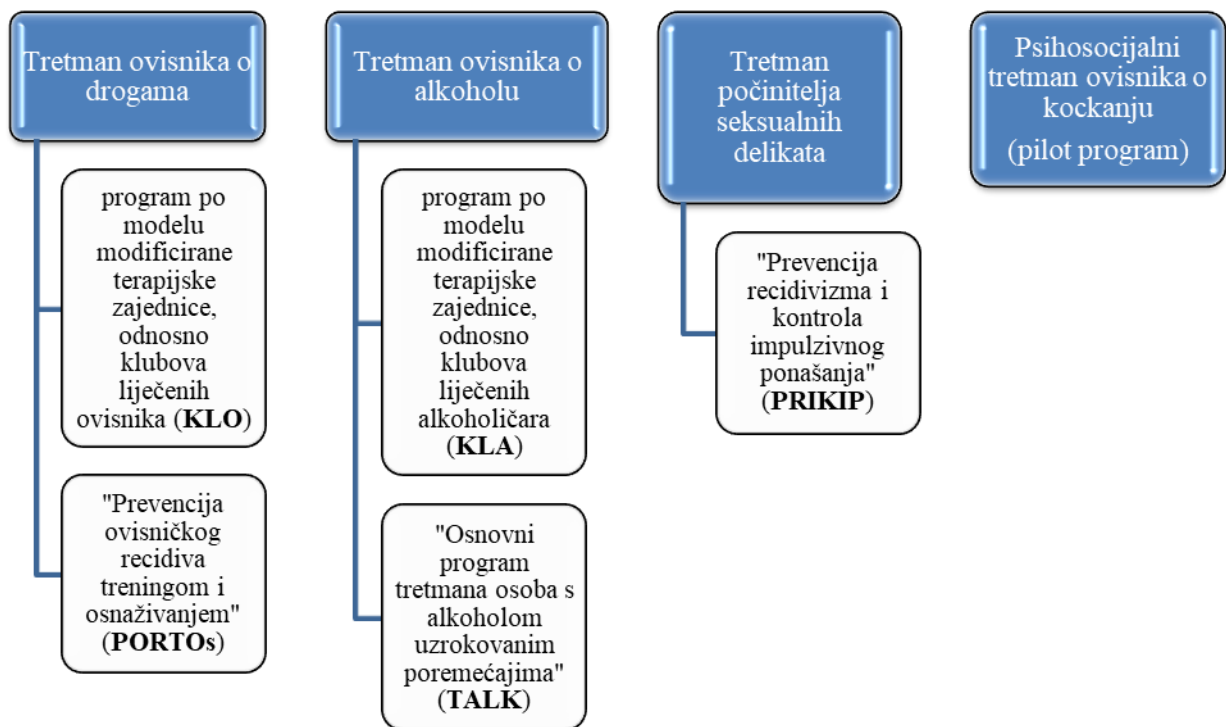
Posebni programi tretmana primjenjuju se prema specifičnim skupinama zatvorenika (ovisnici o drogama, ovisnici o alkoholu, nasilni delinkventi, seksualni delinkventi) s ciljem

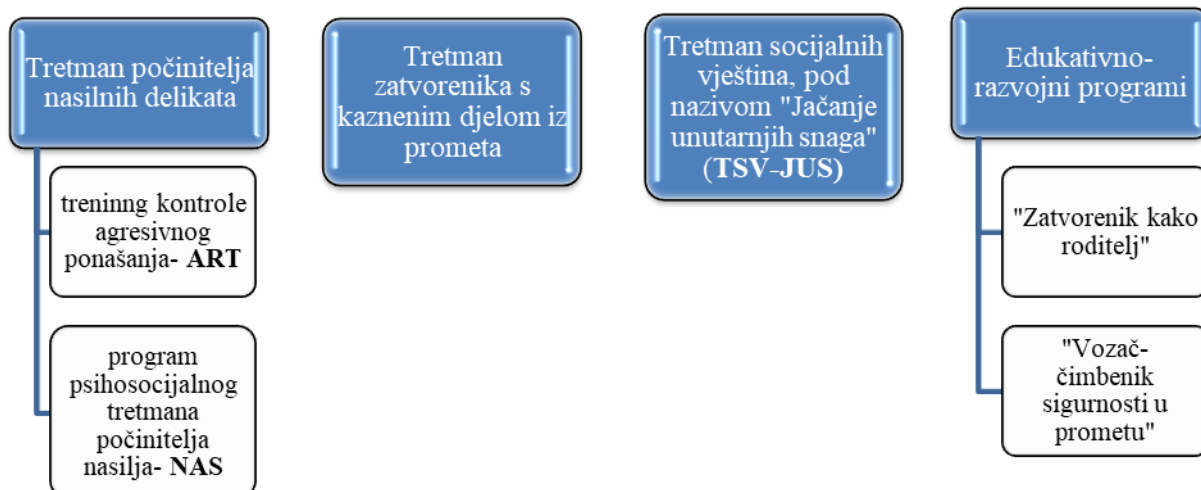
smanjivanja rizika od ponovnog počinjenja kaznenog djela kroz ublažavanje i otklanjanje dinamičkih kriminogenih faktora, a **provode se u pravilu grupno**.

Kod velikog broja zatvorenika upravo rezultati u ovim programima utječu na **smanjivanje vjerojatnosti kriminalnog povrata** i uspješniju resocijalizaciju u vlastitoj socijalnoj sredini.

Prema zatvorenicima se primjenjuju i edukativno-razvojni programi, koji predstavljaju svojevrsnu potkategoriju posebnih programa. Iako ne djeluju izravno na dinamičke kriminogene faktore, cilj im je promjena ponašanja radi poboljšanja kvalitete života zatvorenika te njihovog užeg i šireg socijalnog okruženja.

Nositelji provedbe posebnih programa su službenici tretmana, a u provedbi dijela posebnih programa sudjeluju i **drugi službenici** (pravosudni policajci) te **medicinsko osoblje** (liječnici opće medicine i psihijatri). U Sektoru tretmana u Središnjem uredu za zatvorski sustav postoji poseban odjel koji skrbi o izradi programa, njihovoj provedbi te edukaciji i superviziji službenika.

10.7 TIM TRETMANске SKUPINE

Ocjenjivanje pojedinih područja iz Pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora obavljaju članovi Tima tretmanske skupine u skladu sa svojim poslovima **jednom mjesečno, a po potrebi češće**.

Članove Tima tretmanske skupine čine **stručni savjetnik za tretman, odjelni pravosudni policajac i strukovni učitelj**. U radu TTS-a mogu sudjelovati i drugi službenici koji sudjeluju u provođenju Pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora (PPIKZ) - **liječnik, terapeut, nastavnik, voditelji odsjeka** – ovisno o potrebama i organizaciji u zatvoru ili kaznionici.

Svaki član TTS-a ima svoju ulogu u timu - specifična znanja, spoznaje i područje rada koje ga čini njegovim nezamjenjivim članom.

Voditelj TTS je stručni savjetnik za tretman - neposredno najodgovornija osoba za provođenje PPIKZ, ima pregled nad zatvorenikovim psihološkim i socijalnim osobinama, krimi-

nološkim svojstvima, potrebama, rizicima i sl. Stručni savjetnik za tretman ujedno predstavlja TTS na sastancima Stručnog tima kaznionice, odnosno zatvora.

Poslovi Tima tretmanske skupine:

- 1) praćenje i ocjenjivanje postignuća i napretka u tri osnovna područja:
 - rad
 - ponašanje
 - tretman
- 2) tjedno se sastaju i raspravljaju o zatvorenima iz svoje tretmanske skupine, a jednom mjesečno ocjenjuju zatvorenike
- 3) na temelju pojedinačnih ocjena jednom mjesečno predlaže se procjena uspješnosti provedbe PPIKZ-a, a **procjenu uspješnosti donosi Stručni tim kaznionice ili zatvora.**

Stručni tim kaznionice ili zatvora je stručno tijelo koje se sastaje jednom tjedno radi predlaganja upravitelju kaznenog tijela pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora, njegovih promjena te radi procjene uspješnosti PPIKZ (na temelju prijedloga TTS) i predlaganja upravitelju pogodnosti za zatvorenike.

Stručni tim čine voditelj odjela tretmana, svi stručni savjetnici za tretman, terapeuti (službenici koji provode posebne programe tretmana), liječnik, voditelj odjela osiguranja, voditelj odjela za rad i strukovnu izobrazbu, a po potrebi i drugi službenici. Stručni tim često se pogrešno poistovjećuje sa Savjetodavnim vijećem upravitelja (osobito u manjim zatvorima), no riječ je o dva potpuno različita stručna tijela.

Savjetodavno vijeće upravitelja sastaje se u pravilu jednom mjesečno radi razmatranja, preispitivanja i predlaganja provedbe zadaća iz nadležnosti kaznionice, odnosno zatvora (ove zadaće u pravilu nisu vezane izravno uz provođenje PPIKZ, već uz druge poslove). Savjetodavno vijeće upravitelja čine pomoćnici upravitelja i čelnici ustrojbenih jedinica kaznionice, odnosno zatvora (voditelji odjela).

Način rada TTS:

- Članovi TTS-a svakodnevno rade sa zatvorenikom, promatraju ga i razmjenjuju informacije o segmentima koje promatraju i procjenjuju.
- **Jednom tjedno TTS** se sastaje te se raspravlja o provedbi PPIKZ i molbama zatvorenika. Na sastanku se formiraju prijedlozi za Stručni tim kaznionice ili zatvora vezani za uvjetni otpust, izlaske, godišnje odmore, različite molbe i podneske, promjene radnih mjesta i sl.
- **Upravitelj donosi odluku o pojedinačnom programu i o pogodnostima na temelju prijedloga Stručnog tima.**

Uloga pravosudnog policajca u TTS:

- 1) sudjeluje u procjeni rizičnosti zatvorenika
- 2) prikuplja i prenosi informacije
- 3) ocjenjuje ponašanje zatvorenika
- 4) sudjeluje u predlaganju procjene uspješnosti provedbe PPIKZ.

Pravosudni policajci, osobito oni koji rade na odjelima na kojima su smješteni zatvorenici, tijekom svoje smjene su u **najneposrednijem kontaktu sa zatvorenicima**. Oni već dugi niz godina u zatvorskom sustavu nisu samo „stražari“, već imaju značajnu ulogu u provedbi dne-

vnog rasporeda, informiranju, uočavanju i rješavanju različitih problema koji se javljaju u životnoj zajednici zatvorenika, a sve češće sudjeluju i u provedbi nekih od programa.

Poslovi pravosudne policije nisu samo tehničke i sigurnosne prirode već službenici odjela osiguranja često ciljanom **profesionalnom komunikacijom djeluju na zatvorenike i tretmanski**. To naročito dolazi do izražaja u različitim frustracijskim situacijama kad je zatvorenika potrebno stabilizirati i omogućiti nesmetano provođenje dnevnih aktivnosti.

Stoga pravosudni policajci u sklopu obuke, a i tijekom kasnijeg stručnog usavršavanja prolaze različite edukacije koje unapređuju njihove **komunikacijske vještine** te omogućavaju **kvalitetniju procjenu situacije** i zatvorenika i **adekvatno postupanje**.

Elementi za ocjenjivanje ponašanja zatvorenika:

- čistoća i higijena prostora
- ponašanje i djelovanje u zatvoreničkoj zajednici
- odnos prema drugim zatvorenicima i službenicima
- poštivanje kućnog reda
- poštivanje dnevnog rasporeda

Ponašanje zatvorenika je područje od iznimnog značaja za stanje sigurnosti u kaznenom tijelu, ali i za tretman zatvorenika u smislu procjene uspješnosti provedbe PPIKZ-a i procjene rizičnosti za zlouporabu pogodnosti. Poznavanje obrazaca ponašanja zatvorenika i opažanje promjena u ponašanju omogućavaju prevenciju potencijalno rizičnih ponašanja i događaja.

10.8 POGODNOSTI

Pogodnosti su skup poticajnih mjera usmjerenih na smanjivanje negativnih učinaka zatvaranja i poticanje u ostvarivanju Pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora (PPIKZ).

One su poticaj zatvorenicima da prihvate i sudjeluju u provedbi PPIKZ te olakšavaju i potiču održavanje kontakta sa svojom obitelji i zajednicom kako bi se reducirali učinci socijalne izolacije koji su naročito izraženi kod dugih zatvorskih kazni.

VRSTE POGODNOSTI:

1) POGODNOSTI UBLAŽAVANJA UVJETA UNUTAR KAZNIONICE I ZATVORA

Iznimno su važne zatvorenicima, pogotovo onima koji iz raznih razloga ne koriste izlaske već su orijentirani isključivo na pogodnosti koje im se mogu odobriti na korištenje u kaznionici ili zatvoru.

Neke od ovih pogodnosti su: korištenje vlastitog TV prijamnika, samostalna priprava hrane i pića, uređenje životnog prostora osobnim stvarima, slobodno raspolaganje novcem, ne zaključavanje prostorija, dulji boravak na zraku.

2) POGODNOSTI ČEŠĆIH DODIRA S VANJSKIM SVIJETOM

Osobito su važne jer omogućuju održavanje kontakata s obitelji i zajednicom, ublažavaju učinke zatvaranja te predstavljaju pripremu zatvorenika za odlazak na slobodu.

Neke od ovih pogodnosti su: češći i dulji posjeti, telefoniranje bez nadzora, boravak s bračnim drugom u posebnoj prostoriji, izlazak s posjetiteljem, izlazak bez posjetitelja, izlazak u prebivalište ili boravište, izlazak radi izvršavanja posebnog programa u zajednici, korištenje godišnjeg odmora u blažim uvjetima, ili u mjestu prebivališta ili boravišta.

POGODNOSTI IZLASKA

Pogodnost izlaska ima osobitu važnost za održavanje kontakata s obitelji i pripremu za odlazak na slobodu, no istovremeno predstavlja i rizik za zajednicu jer se uz izlazak vezuje određeni rizik zlouporabe (ponašanja koja su nedopuštena, ponašanja koja predstavljaju prekršaj ili kazneno djelo) čime može biti ugrožena sigurnost zajednice.

Uvjeti za odobravanje pogodnosti izlaska:

1) Zakonski uvjeti – ispunjeni uvjeti propisani u čl. 139. Zakona o izvršavanju kazne zatvora:

- zatvoreni uvjeti
- poluotvoreni i otvoreni
- duljina kazne i omjer kazne (u zatvorenim uvjetima)
- pribavljena mišljenja i sigurnosne procjene (CZSS, PU, PNUKOK)

2) Stručni kriteriji – ispunjeni uvjeti propisani Pravilnikom o tretmanu zatvorenika (POTZ):

- ponašanje zatvorenika
- procjena uspješnosti izvršavanja PPIKZ i realizacije ciljeva tretmana
- procjena rizika, s naglaskom na rizik od zlouporabe pogodnosti

POGLEDATI
PRAVNE PROPISE!

Razina i opseg pogodnosti utvrđuje se sukladno Zakonu o izvršavanju kazne zatvora (ZIKZ) i Pravilniku o tretmanu zatvorenika te sukladno odredbama Kućnog reda pojedine kaznionice ili zatvora. Opseg pogodnosti za svakog pojedinog zatvorenika utvrđuje upravitelj na prijedlog Stručnog tima kaznionice ili zatvora.

Prilikom utvrđivanja pogodnosti primjenjuju se **načela individualizacije i postupnosti**, a opseg pogodnosti ne može biti veći od maksimalnog opsega pogodnosti predviđenog razinom na kojoj se realizira Pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora (PPIKZ).

Pogodnosti nisu pravo zatvorenika, već mogućnosti koje se ostvaruju kad su zadovoljeni zakonski uvjeti i stručni kriteriji!

Pogodnosti odobrava upravitelj zatvora ili kaznionice na prijedlog Stručnog tima.

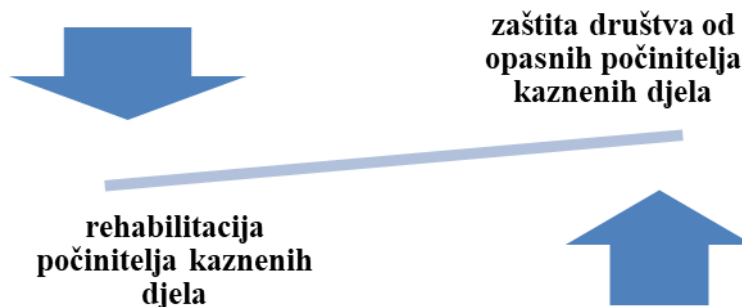
Zakon o izvršavanju kazne zatvora predviđa suradnju kaznionica i zatvora s probacijom kod odobravanja pogodnosti. Na traženje kaznionice ili zatvora probacijski ured dostavlja izvješće o mogućnostima za prihvata zatvorenika tijekom izlaska.

Tek kada su ispunjeni svi spomenuti uvjeti i izvršena procjena rizičnosti, može se donositi odluka o odobravanju pogodnosti izlaska. Prilikom donošenja odluke o pogodnosti izlaska dodatno je potrebno utvrditi pod kojim sve uvjetima zatvorenik može koristiti izlazak i koje će obveze morati izvršiti tijekom njegovog korištenja. **Zatvorenici koji su procijenjeni na razini ne zadovoljava (IV), ne koriste pogodnosti**, ali ostvaruju sva prava predviđena ZIKZ-om (pogodnosti ublažavanja uvjeta unutar kaznionice, odnosno zatvora mogu se iznimno odobriti ako je to propisano kućnim redom kaznionice, odnosno zatvora, što je u pravilu slučaj u poluotvorenim i otvorenoj kaznionici).

U postupku procjene rizičnosti zlorabe pogodnosti izlaska ključna je **integracija svih podataka o zatvoreniku kojima raspolažu odjel osiguranja i odjel tretmana**.

Na temelju procjene uspješnosti te ranije opisanih uvjeta za stjecanje pogodnosti, Stručni tim predlaže upravitelju donošenje odluke o opsegu i vrsti pogodnosti. Utvrđena vrsta i opseg pogodnosti upisuje se u osobnik.

VAŽNO JE UVIJEK IMATI NA UMU - dvije su osnovne uloge zatvorskog sustava:

10.9 PRIPREMA POSTPENALNOG PRIHVATA

Pomoć poslije otpusta je skup mjera i postupaka koji se primjenjuju radi uključivanja otpuštenih zatvorenika u život na slobodi. Priprema postpenalog prihvata jedan je od osnovnih elemenata PPIKZ-a. Program pripreme za otpust i pomoć nakon otpusta planira se od početka izdržavanja kazne kroz odredbe PPIKZ-a.

Sve aktivnosti/programi u koje se zatvorenik uključuje tijekom izvršavanja kazne imaju za cilj ispunjavanje svrhe izvršavanja kazne - osposobljavanja zatvorenika za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima.

Kroz rad, slobodne aktivnosti, uključivanje u posebne programe, dodir s vanjskim svijetom utječe se na smanjivanje štetnih posljedica koje nastaju lišavanjem slobode (socijalna isključenost, gubitak zaposlenja, redukcija obiteljskih kontakata, prekid emocionalnih veza i sl.).

Kroz rad, slobodne aktivnosti, uključivanje u posebne programe, dodir s vanjskim svijetom utječe se na smanjivanje štetnih posljedica koje nastaju lišavanjem slobode (socijalna isključenost, gubitak zaposlenja, redukcija obiteljskih kontakata, prekid emocionalnih veza i sl.).

10.10 UVJETNI OTPUST ZATVORENIKA

Uvjetni otpust je otpuštanje zatvorenika s izdržavanja kazne prije isteka kazne s tim da se za trajanja neizdržanog ostatka kazne nad njim može odrediti nadzor i posebne obveze.

Uvjetni otpust zatvorenika reguliran je člankom 59. Kaznenog zakona i glavom XXIV Zakona o izvršavanju kazne zatvora (čl. 165. do 176.).

Postupak uvjetnog otpusta pred **nadležnim Županijskim sudom pokreće se prijedlogom za uvjetni otpust.**

Prijedlog mogu podnijeti: zatvorenik, njegov opunomoćenik, članovi obitelji zatvorenika uz njegov pristanak i državni odvjetnik.

Sukladno čl. 59. Kaznenog zakona uvjetni otpust se može odobriti zatvoreniku **nakon izdržane jedne polovine kazne.**

O UVJETNOM OTPUSTU ZATVORENIKA ODLUČUJE:

- **Vijeće Županijskog suda** na čijem području se nalazi zatvor, odnosno kaznionica, u vijeću od 3 suca, a predsjednik je sudac izvršenja. Na ovaj način rješavaju se uvjetni otpusti **dulji od tri mjeseca.**
- **Sudac izvršenja Županijskog suda** na čijem području se nalazi zatvor, odnosno kaznionica može uvjetno otpustiti zatvorenika **do tri mjeseca prije isteka kazne.**

Sudac izvršenja nalogom određuje **datum otpuštanja zatvorenika u roku od tri dana od pravomoćnosti rješenja** kojim je odobren uvjetni otpust.

Ako zatvorenik prije uvjetnog otpusta počini teži stegovni prijestup, sudac izvršenja može opozvati odluku o uvjetnom otpustu

Kaznenim zakonom predviđen je spektar posebnih obveza koje se rješenjem mogu odrediti osuđeniku kojeg se pušta na uvjetni otpust, kao i mogućnost određivanja zaštitnog nadzora.

Sud može počinitelju, ako je to potrebno da se odvрати od počinjenja kaznenog djela, izreći obveze. Neke od njih su:

- redovito javljanje službi za probaciju
- Centru za socijalnu skrb
- sudu
- policijskoj upravi ili drugom nadležnom tijelu
- liječenje ili nastavak liječenja ovisnosti o alkoholu, drogama ili druge vrste ovisnosti
- zabranu posjećivanja određenih mjesta, objekata i događaja
- zabranu približavanja žrtvi ili nekim drugim osobama i dr.

Sudac izvršenja nadležan prema mjestu u koje je osuđenik uvjetno otpušten pribavlja obavijesti od nadležnog Probacijskog ureda i nadležnog Centra za socijalnu skrb te samog osuđenika o izvršavanju posebnih obveza odnosno zaštitnog nadzora određenih rješenjem o uvjetnom otpustu i osuđenikovoju integraciji u zajednicu.

Uvjetni otpust rješenjem može opozvati sudac izvršenja nadležan prema mjestu prebivališta, odnosno boravišta osuđenika ako osuđenik bude pravomoćno proglašen krivim za počinjeni prekršaj za koji mu je izrečena kazna zatvora te ako osuđena osoba tijekom provjeravanja ne izvrši u potpunosti ili većoj mjeri posebne obveze navedene u Kaznenom zakonu koje su joj određene, ili ih teško ili uporno krši, ili ustrajno izbjegava provođenje zaštitnog nadzora propisanog Kaznenim zakonom.

POGLEDATI
PRAVNE PROPISE!

KRITIKE ZATVORSKE KAZNE - ŠTO MISLITE?

Nedostaci zatvorske kazne - prostorni i materijalni uvjeti kaznenih ustanova često su nepovoljni, nedostaju pojedini profili stručnjaka, osuđenici se "prizoniziraju" i postoji "kriminalna infekcija", socijalna klima u ustanovi je nepovoljna, osjeća se konflikt između kažnjavanja i resocijalizacije, sudjelovanje osuđenika u tretmanu ekstrinzično je motivirano, tretman se odvija u neprirodnim uvjetima i doživljava se nametnutim s pozicije osuđenika, tretman nije u dovoljnoj mjeri standardiziran i nedovoljno je diferenciran prema psihosocijalnim obilježjima osuđenika, instrumentarij za praćenje promjena koje se zbivaju tijekom tretmana nije primjeren, događaju se česte pogreške u klasifikaciji osuđenika, postpenalni prihvrat ne postoji ili je neprimjeren itd.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Koja je svrha kazne zatvora (čl. 3 ZIKZ)?
2. Koji je cilj zatvorskog sustava?
3. Objasni ustrojstvo uprave za zatvorski sustav i probaciju!
4. Tko donosi Rješenje o upućivanju na izvršavanje kazne zatvora?
5. Tko donosi Odluku o daljnjem izvršavanju kazne zatvora, na čiji prijedlog i na temelju čega?
6. Kako je orijentiran Zakon o izvršavanju kazne zatvora?
7. Na čemu se zasniva rehabilitacijski koncept?
8. Što znači individualizacija kazne?

9. Što je procjena rizičnosti zatvorenika i koje kategorije rizika obuhvaća, prema Pravilniku o tretmanu zatvorenika?
10. Kako se klasificiraju zatvorenici, po rizičnosti, prema Pravilniku o tretmanu zatvorenika?
11. Što je pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora?
12. Tko izrađuje pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora i tko ga donosi?
13. Što obuhvaća pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora?
14. Koje su razine procjene uspješnosti provedbe pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora?
15. Objasnite uže i šire značenje tretmana zatvorenika.
16. Objasnite oblike tretmana.
17. Nabrojite i objasnite opće programe tretmana.
18. Što su posebni programi tretmana? Nabrojite barem 5.
19. Tko je nositelj provedbe posebnih programa tretmana?
20. Tko čini Tim tretmanske skupine, a tko je voditelj?
21. Što radi Tim tretmanske skupine?
22. Što je stručni tim kaznionice ili zatvora?
23. Objasnite način rada tima tretmanske skupine.
24. Objasnite ulogu pravosudnog policajca u Timu tretmanske skupine.
25. Nabrojite neke od elemenata za ocjenjivanje zatvorenika.
26. Što su pogodnosti zatvorenika?
27. Kako se dijele i koji su uvjeti za odobravanje pogodnosti zatvorenika (sukladno ZIKZ-u)?
28. Što podrazumijevamo pod terminom „priprema postpenalnog prihvata“?
29. Tko odlučuje o uvjetnom otpustu zatvorenika?

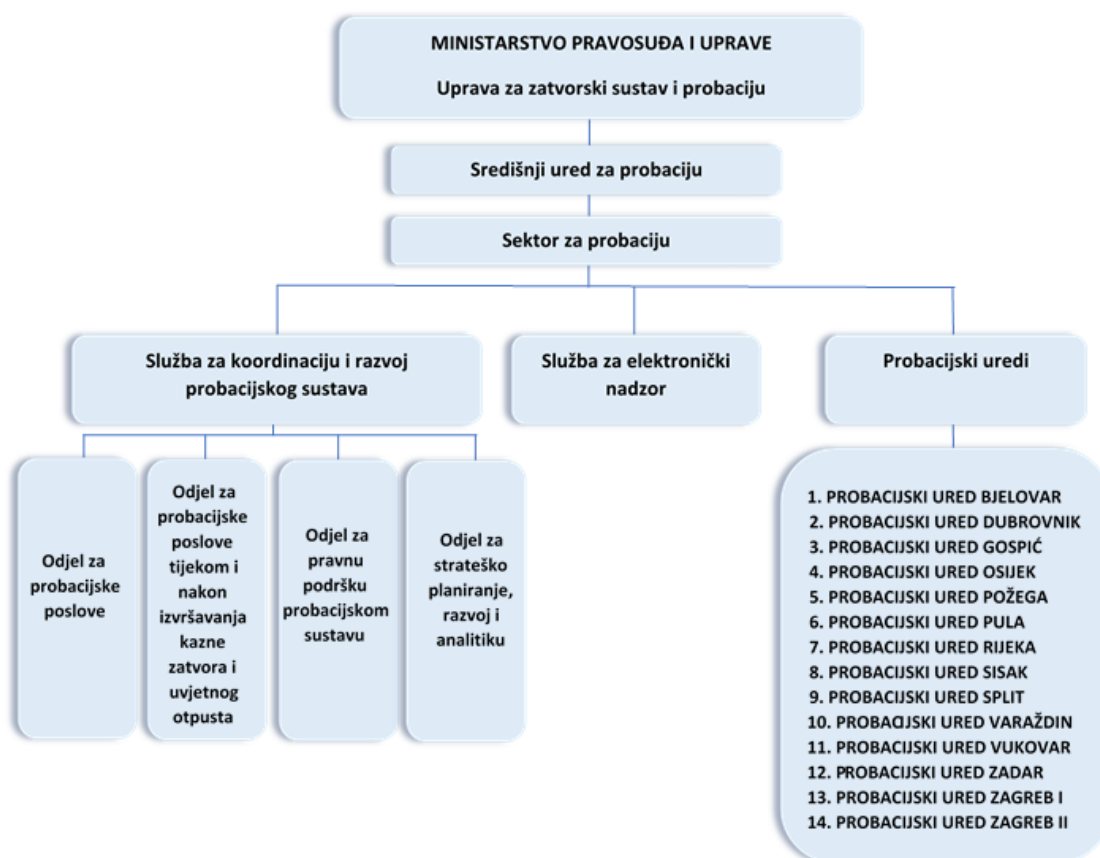
LITERATURA

- Barić, M. (2003), Institucionalni penološki tretman počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja, diplomski rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
- Kazneni zakon (Narodne novine broj: 125/11, 144/12, 56/15, 61/15)
- Mikšaj Todorović LJ, Buđanovac A, Brgles, Ž. Rehabilitacijski programi u institucijama u hrvatskoj penološkoj teoriji i praksi. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja 1998, Vol 34, br. 1, str 83-92.
- Moore, R. (editor) (2015). A compendium of research and analysis on the Offender Assessment System (OASys) 2009–2013, National Offender Management Service, Ministry of Justice Analytical Series, July 2015.
- Prekršajni zakon (Narodne novine broj: 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18)
- Šućur, Z., Žakman- Ban, V. (2005). Značajke života i tretmana žena u zatvoru. Zagreb: Društvena istraživanja (14), br. 6 (80), 1055-1079.
- Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva pravosuđa i uprave (Narodne novine broj 97/2020)
- Vukota, Lj., Penić, Z. (2010); ažurirano i dopunjeno: Barić, M. (2013) i Barić, M., Šuljak, B. (2017). Skripta: Osnove provedbe pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora.
- Zakon o izvršavanju kazne zatvora (Narodne novine broj: 14/21)
- Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine broj: 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19)
- Zakon o sudovima za mladež (Narodne novine broj: 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19)
- Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje (Narodne novine broj: 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17)

11 PROBACIJSKA SLUŽBA

Izvršavanje probacijskih poslova je u nadležnosti probacijske službe koju čine Središnji ured za probaciju i 14 probacijskih ureda ustrojenih u Upravi za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa i uprave.

Slika 1. Organizacijska struktura hrvatske probacijske službe

Središnji ured za probaciju prati, unapređuje i nadzire zakonitost rada i postupanja u probacijskim uredima te provodi nadzor nad radom probacijskih ureda, prati i proučava primjenu propisa o izvršavanju probacijskih poslova, neposredno poduzima ili nadležnim tijelima predlaže mjere za poboljšanje probacijskog sustava, prikuplja i obrađuje statističke podatke te obavlja poslove vezane uz elektronički nadzor.

Probacijski uredi nadziru izvršavanje obveza prema rješenju državnog odvjetnika; organiziraju i nadziru izvršavanje rada za opće dobro i rada za opće dobro sa zaštitnim nadzorom i/ili sigurnosnim mjerama; vrše nadzor nad osobama kojima je izrečena uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom i/ili posebnim obvezama i/ili sigurnosnim mjerama te nadziru uvjetno otpuštene osuđenike. Izrađuju izvješća za sud, državno odvjetništvo i zatvor/kaznionicu. Neposredno rade s osobama uključenima u probaciju. Suraduju s tijelima lokalne zajednice, državnim tijelima, institucijama i organizacijama civilnog društva s ciljem izvršavanja probacijskih poslova. Obavljaju poslove procjene kriminogenih rizika i tretmanskih potreba počinitelja kaznenih

djela uključenih u probaciju i izrađuju pojedinačne programe postupanja za osobe uključene u probaciju, te prate njegovu realizaciju.

Svaki probacijski ured teritorijalno pokriva određene županije, prema tablici u nastavku.

Tablica 1. Teritorijalna nadležnost probacijskih ureda

PROBACIJSKI URED	PODRUČJA NADLEŽNOSTI
PROBACIJSKI URED BJELOVAR	Bjelovarsko-bilogorska i Koprivničko-križevačka županija
PROBACIJSKI URED DUBROVNIK	Dubrovačko-neretvanska županija
PROBACIJSKI URED GOSPIĆ	Ličko-senjska i Karlovačka županija
PROBACIJSKI URED OSIJEK	Osječko baranjska županija
PROBACIJSKI URED POŽEGA	Požeško-slavonska, Brodsko-posavska i Virovitičko-podravska županija
PROBACIJSKI URED PULA	Istarska županija
PROBACIJSKI URED RIJEKA	Primorsko-goranska županija
PROBACIJSKI URED SISAČ	Sisačko-moslavačka županija
PROBACIJSKI URED SPLIT	Splitsko dalmatinska županija
PROBACIJSKI URED VARAŽDIN	Varaždinska i Međimurska županija
PROBACIJSKI URED VUKOVAR	Vukovarsko-srijemska županija
PROBACIJSKI URED ZADAR	Zadarska i Šibensko-kninska županija
PROBACIJSKI URED ZAGREB I	Grad Zagreb
PROBACIJSKI URED ZAGREB II	Zagrebačka i Krapinsko-zagorska županija

11.1 ZAKONSKI OKVIR IZVRŠAVANJA PROBACIJSKIH POSLOVA

Probacijska služba djeluje sukladno Zakonu o probaciji („Narodne novine“, broj 99/18). Posao probacijske službe obuhvaća sve faze kaznenog postupka i izvršavanja kaznenopravnih sankcija i to pri odlučivanju o kaznenom progonu te o prijedlogu ili izboru vrste i mjere kaznenopravne sankcije prilikom suđenja, kao i nakon donošenja pravomoćnih sudskih odluka i to kod izvršavanja kazni i kaznenopravnih sankcija u zajednici te izvršavanja uvjetnog otpusta.

Propisi relevantni za rad Probacijske službe su slijedeći:

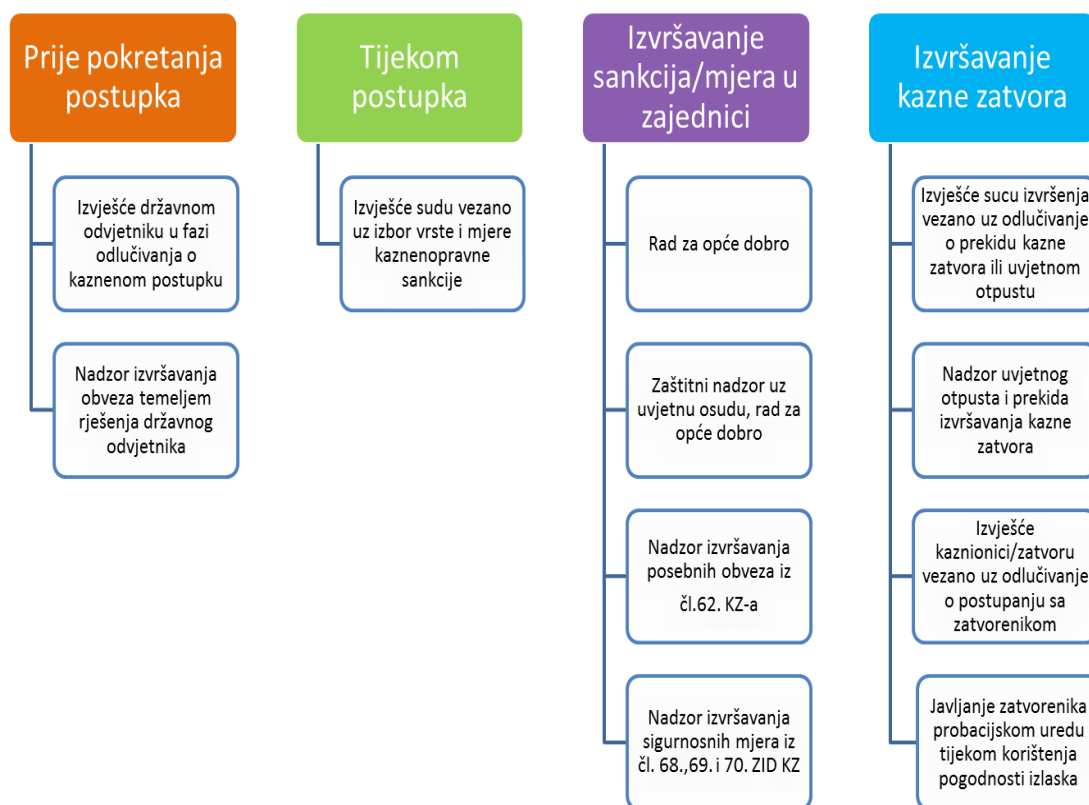
- Zakon o probaciji
- Pravilnik o načinu obavljanja probacijskih poslova
- Zakon o izvršavanju kazne zatvora
- Kazneni zakon
- Zakon o kaznenom postupku
- Pravilnik o izvršavanju psihosocijalnog tretmana izrečenog počinitelju kaznenog djela s obilježjem nasilja

11.2 PROBACIJSKI POSLOVI

Probacijski poslovi od posebnog su interesa za Republiku Hrvatsku, a obavljaju se radi zaštite društvene zajednice od počinitelja kaznenog djela, njegove resocijalizacije i reintegracije u zajednicu utjecanjem na rizične čimbenike koji su povezani s činjenjem kaznenih djela.

Probacijski poslovi se izvršavaju na zahtjev nadležnih tijela i to: kaznionice/zatvora, državnog odvjetnika, suca izvršenja i suda. Svake godine probacijska služba zaprimi u rad 3000-4000 predmeta, od toga je 38,1% izvješća za sud, suca izvršenja, kaznionicu/zatvor, državnog odvjetnika; 26,4% rad za opće dobro, 20,9 % uvjetna/djelomično uvjetna osuda sa sigurnosnim mjerama/posebnim obvezama/zaštitnim nadzorom; 10,1% uvjetni otpust (podaci za 2021. godinu)

Slika 2. Prikaz probacijskih poslova u svim fazama kaznenog postupka

Organiziranje i nadzor izvršavanja rada za opće dobro

Rad za opće dobro (ROD) izriče se kao:

a) zamjena za kaznu zatvora kada je kazna zatvora u trajanju do jedne godine zamijenjena radom za opće dobro, pri čemu jedan dan zatvora iznosi dva sata ROD-a ili kao zamjena za novčanu kaznu do tristo šezdeset dnevnih iznosa, pri čemu se jedan dnevni iznos zamje-

njuje s dva sata ROD-a, temeljem Kaznenog zakona; rad za opće dobro može biti izrečen kao samostalna sankcija ili uz nju može biti izrečen zaštitni nadzor i/ili sigurnosna mjera.

b) obveza koju u prethodnom postupku određuje državni odvjetnik ili sudac pojedinac, temeljem Zakona o kaznenom postupku

Osnovni smisao rada za opće dobro je omogućiti počinitelju da izvrši izrečenu kaznenu sankciju na slobodi, odnosno da državni odvjetnik odustane od kaznenog progona ili sudac ne nastavi kazneni progon, ukoliko počinitelj ispuní obvezu rada za opće dobro.

Koristi ovakvog pristupa su višestruke:

- ✓ resocijalizacija počinitelja, koji na ovaj način ima mogućnost zadržati zaposlenje i očuvati socijalne veze s obitelji i šire,
- ✓ dobrobit zajednice u kojoj odrađuje rad za opće dobro,
- ✓ ekonomičnost, s obzirom da se ne pokreće dugotrajni i skupi kazneni postupak kada se radi o izvršavanju obveze izrečene rješenjem državnog odvjetnika, odnosno počinitelj izvršava sankciju u izvaninstitucionalnim uvjetima (izvršavanje kazne zatvora je skuplje od izvršavanja alternativnih sankcija).

Rad za opće dobro počinitelji izvršavaju u ustanovama i drugim pravnim osobama i tijelima javne vlasti s kojima probacijski ured ima sklopljen ugovor za izvršavanje rada za opće dobro. Ugovorom se uređuju međusobna prava i obveze ugovornih strana, te uvjeti pod kojima počinitelji izvršavaju rad za opće dobro. Pravne osobe, ustanove i tijela javne vlasti u kojima počinitelji izvršavaju rad za opće dobro, svojom djelatnošću obuhvaćaju poslove humanitarnog, ekološkog i komunalnog značenja kao i druge poslove od općeg nacionalnog interesa i interesa za lokalnu zajednicu.

Nadzor izvršavanja uvjetne osude i djelomično uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom, posebnom obvezom i sigurnosnom mjerom

Uvjetna osuda i djelomična uvjetna osuda izriču se temeljem Kaznenog zakona, a njihovo izvršavanje je u nadležnosti probacijske službe ukoliko je uz nju izrečen zaštitni nadzor, posebna obveza ili sigurnosna mjera. Uvjetna osuda znači da se kazna na koju je počinitelj osuđen (novčana ili zatvorska kazna) neće izvršiti ako počinitelj u vremenu provjeravanja ne počiní novo kazneno djelo i ispuní određene obveze izrečene pravomoćnom presudom. Vrijeme provjeravanja ne može biti kraće od jedne niti dulje od pet godina i počinje teći od dana pravomoćnosti presude.

Djelomična uvjetna osuda sastoji se od neuvjetovanog dijela kazne koju je osuđenik je obvezan izdržavati u zatvoru, te uvjetovanog dijela koji se odnosi na preostali dio kazne koji osuđenik izvršava na slobodi. Neuvjetovani dio kazne zatvora mora iznositi najmanje šest mjeseci, a najviše jednu polovinu izrečene kazne.

Izvršavanje zaštitnog nadzora izrečenog uz uvjetnu osudu, djelomično uvjetnu osudu i rad za opće dobro

Zaštitni nadzor izriče se temeljem odredbi Kaznenog zakona, uz uvjetnu/djelomičnu uvjetnu osudu, rad za opće dobro i uvjetni otpust, kada sud procijeni da je počinitelju potrebna pomoć, vođenje i nadzor nadležnog tijela za probaciju kako ubuduće ne bi činio kaznena djela i kako bi se lakše uključio u društvo. Primarna uloga probacijskog službenika je savjetodavni rad s počiniteljem, kroz koji se nastoje ostvariti pojedinačnim programom postupanja definirani ciljevi programa, a koji se temelje na utvrđenim kriminogenim potrebama počinitelja.

Organiziranje i nadziranje izvršavanja sigurnosnih mjera izrečenih uz rad za opće dobro, uvjetnu osudu i djelomično uvjetnu osudu

Odredbama Kaznenog zakona određena je nadležnost probacijske službe u izvršavanju sigurnosnih mjera obveznog psihijatrijskog liječenja, obveznog liječenje od ovisnosti i obveznog psihosocijalnog tretmana. Izvršavanje ovih sigurnosnih mjera, provodi se u suradnji sa zdravstvenim institucijama i nevladinim udrugama kada se radi o psihijatrijskom liječenju ili liječenju od ovisnosti, odnosno licenciranim stručnjacima vezano uz psihosocijalni tretman počinitelja nasilja.

Organiziranje i nadziranje izvršavanja posebnih obveza izrečenih uz uvjetnu osudu i djelomično uvjetnu osudu

Posebne obveze liječenja provode se u suradnji sa zdravstvenim institucijama i nevladinim sektorom (kao i sigurnosne mjere). U organiziranju i nadziranju izvršavanja ostalih posebnih obveza, naglašena je međuresorna suradnja: s policijom (npr. zabrane druženja s određenom osobom, zabrane posjećivanja određenih mjesta), Financijskom agencijom (npr. ispunjavanje obveze uzdržavanja), zavodom za zapošljavanje (npr. nastavak obrazovanja, pronalaženje zaposlenja) i dr.

Nadzor izvršavanja obveza u prethodnom postupku

Državni odvjetnik može rješenjem uvjetno odgoditi ili odustati od kaznenog progona, ako počinitelj preuzme određene mu obveze, premda postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti i za koje je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina. Kazneni postupak može prekinuti i sudac pojedinac, ako državni odvjetnik izjavi da uvjetno odustaje od optužbe. Osnovni smisao ovog postupanja je izbjeći kazneni progon kad to zahtijevaju razlozi ekonomičnosti te kad postoji umanjeni javni interes za osudom. Po primitku pravomoćnog rješenja, probacijska služba poziva okrivljenika, sačinjava plan izvršavanja obveze, organizira i nadzire izvršavanje, te izvještava državnog odvjetnika ili suca pojedinca vezano uz njeno izvršenje.

Izrada izvješća za izbor vrste i mjere kazneno pravne sankcije, na traženje državnog odvjetnika u prethodnom postupku i suda tijekom kaznenog postupka

Tražena izvješća najčešće zahtijevaju procjenu kriminogenih rizika i tretmanskih potreba počinitelja, koja se temelji na analizi prikupljene dokumentacije, razgovoru s počiniteljem, te rezultatima primijenjenog Sustava procjene počinitelja (SPP). Tijekom izrade izvješća, pokazala se značajna suradnja sa zatvorskim sustavom, sustavom socijalne skrbi, policijom i dr. Podaci sadržani u probacijskom izvješću, dostavljaju se podnositelju zahtjeva, koji ih koristi u donošenju odluke o vrsti i mjeri kaznenopravne sankcije.

Izrada izvješća za suca izvršenja ili kaznionicu odnosno zatvor

Tijekom izvršavanja zatvorske kazne, zatvor odnosno kaznionica od probacijske službe mogu zatražiti određene specifične podatke povezane sa primarnom sredinom zatvorenika, a koji im mogu pomoći kod donošenja određenih odluka npr. kod odobravanja pogodnosti izlaska u

primarnu sredinu. U postupku odlučivanja o prekidu izvršavanja kazne zatvora, suci izvršenja u pravilu traže i izvješće nadležnog probacijskog ureda.

U postupku odlučivanja o uvjetnom otpustu, na zahtjev suca izvršenja probacijska služba također dostavlja izvješće. Izvješće se u pravilu odnosi na smještaj i prihvat zatvorenika, načine uzdržavanja, kao i na mogućnost provođenja određenih obveza kao što je primjerice nastavak liječenja od ovisnosti, nastavak obrazovanja i slično.

Prilikom izrade izvješća za suca izvršenja ili kaznionicu odnosno zatvor, probacijski službenici odlaze na teren utvrditi postojeće okolnosti na određenoj adresi, a po potrebi probacijski službenik može realizirati i razgovor sa zatvorenikom u zatvoru odnosno kaznionici.

Nadzor uvjetnog otpusta

Nadzor uvjetnog otpusta je jedan od zahtjevnijih probacijskih poslova. Važna je zadaća probacijske službe povezivanje uvjetno otpuštenog osuđenika u zajednici s pružateljima različitih usluga s područja poslijepenalne zaštite. Kod ovog dijela probacijske populacije probacijski službenici se susreću s različitim posljedicama dugotrajnijeg boravka u zatvoru, kao i s različitim poteškoćama povratka u zajednicu po otpustu iz zatvora/ kaznionice. Boravak u zatvoru može dovesti do gubitka ranijeg smještaja, beskućništva, nezaposlenosti, financijskih problema i slično. Uvjetno otpuštenim osuđenima je često potrebna pomoć vezano uz pribavljanje dokumenata, stjecanja prava na zdravstveno osiguranje, prijavu na zavod za zapošljavanje i slično, pri čemu usmjeravanjem pomaže probacijska služba. Posebno je zahtjevan rad u zajednici s višestrukim povratnicima i osobama koje su izdržavale duge zatvorske kazne. Povratak otpuštenog osuđenika u obitelj dovodi do promjena u obiteljskoj dinamici, a nerijetko i do poteškoća s kojima se i osuđenik i članovi obitelji teško nose. Uvjetno otpuštene osuđenike se usmjerava prema što uspješnijoj reintegraciji u zajednicu, s ciljem prevencije povratka na izdržavanje preostalog dijela zatvorske kazne.

Pogodnost izlaska u mjesto prebivališta/boravišta

Prekid izvršavanja kazne zatvora

Tijekom izvršavanja kazne zatvora bitno je prevenirati moguću prizonizaciju (navika na zatvor, prihvaćanje opće kulture, običaja i normi koje vladaju u zatvoru), spriječiti trajnu štetu koja bi mogla nastati zbog izvršavanja kazne zatvora, zadržati veze zatvorenika s obitelji i zajednicom i što ranije započeti s reintegracijom zatvorenika u zajednicu. Iz navedenih razloga zatvorenicima se, osim ostalih pogodnosti, može odobriti i pogodnost izlaska u mjesto prebivališta/boravišta, a može im se odobriti i prekid izvršavanja kazne zatvora i uvjetni otpust. Važno je čuvati povezanost zatvorenika s obitelji i sa zajednicom i omogućiti što raniju reintegraciju u zajednicu, ali je istovremeno potrebno paziti i na sigurnost poznatih i potencijalnih žrtava i zajednice u cjelini. O svemu tome potrebno je voditi računa kod obavljanja probacijskih poslova tijekom i nakon izvršavanja kazne zatvora i uvjetnog otpusta.

Prilikom odlučivanja o odobravanju pogodnosti izlaska u mjesto boravišta/prebivališta, kaznionica odnosno zatvor mogu od probacijske službe zatražiti izvješće, koje im potom pomaže kod donošenja odluke. Zatvorenika kod kojeg se planira odobravanje uvjetnog otpusta, službenici odjela tretmana zatvorskog sustava mogu tijekom korištenja pogodnosti izlaska u mjesto boravišta/prebivališta uputiti u probacijski ured, kako bi se prvi kontakt probacijske službe sa zatvorenikom ostvario još tijekom izdržavanja kazne zatvora.

U situacijama kada bi mogla nastati trajna šteta za zatvorenika i njegovu obitelj, sudac izvršenja zatvoreniku može odobriti prekid izvršavanja kazne zatvora u određenom trajanju. U postupku odlučivanja o zamolbi zatvorenika za prekidom kazne zatvora, sudac izvršenja traži izvješće od probacijske službe, a u slučaju odobravanja prekida sudac izvršenja može odrediti i nadzor od strane probacijske službe.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Nabroji barem tri probacijska posla kod izvršavanja sankcija/mjera u zajednici.
2. Nabroji barem tri probacijska posla izvršavanja kod izvršavanja kazne zatvora.

12 ZAPOSLENICI ZATVORSKOG SUSTAVA, TIMSKI RAD I PSIHOSOCIJALNA KLIMA

„Postojanje sigurnih zatvora je neophodno kako bi naš pravni sustav mogao biti učinkovito oružje u borbi protiv kriminala. Kada su zatvorenici – oni koji su osuđeni i oni koji čekaju na suđenje – povjereni vama na brigu, oni moraju znati i javnost mora znati da će oni tamo i ostati sve dok zakonski ne budu pušteni... Puni doprinos koji naši zatvori mogu učiniti prema stalnom smanjivanju stope kriminala u zemlji, također leži u načinu na koji se postupa sa zatvorenicima. Ne možemo dovoljno naglasiti važnost profesionalizma i poštivanja ljudskih prava“

Nelson Mandela, 1998.

Kada ljudi govore o zatvoru obično u prvi plan ističu njegove fizičke značajke; zidove, ograde, zgrade sa zaključanim vratima, prozore sa rešetkama, no u stvarnosti najvažniji čimbenik zatvora su ljudi, s obzirom da se zatvori prvenstveno njih tiču.

Dvije su najvažnije skupine ljudi u zatvorskoj ustanovi, a to su zatvorenici i službenici koji su zaduženi da provode kaznu zatvora odnosno nadziru zatvorenike i skrbe o njima.

Osnovna zadaća zatvorskih službenika jest organizirati zatvorske ustanove na način da se osigura poticajno okruženje za resocijalizaciju i rehabilitaciju zatvorenika i da se društvo zaštiti od počinitelja kaznenih djela. Rad u zatvorskim ustanovama je jedan od najzahtjevnijih poslova uopće!

Potrebna je velika vještina i osobni integritet da bi se ovaj posao obavio na profesionalan način. Rad u zatvorskim ustanovama zahtjeva jedinstven spoj osobnih kvaliteta i profesionalnih vještina. To znači da svi muškarci i žene koji trebaju raditi u zatvorskim ustanovama, moraju biti pažljivo odabrani kako bi se osigurala njihova odgovarajuća osobna i obrazovna kvaliteta. Oni trebaju proći obuku o načelima koja trebaju rukovoditi njihovim poslom, kao i obuku o ljudskim i tehničkim vještinama.

<p>PRISJETITE SE TEMATSKE CJELINE O PSIHLOGIJI GRUPA!</p>

12.1 MANIPULACIJA ZAPOSLENICIMA

Zaposlenici zatvorskog sustava, osobito odjela osiguranja također su na određeni način u zatvoru (najmanje 8 sati dnevno, 5 dana u tjednu), praktički žive unutar zatvorske ustanove i u stalnom su kontaktu sa zatvorenicima. Osim izloženosti realnoj opasnosti za vlastiti život zdravlje, izloženi su i stalnoj opasnosti da budu izigrani od strane zatvorenika, koji ih kontinuirano prate i proučavaju, u cilju da uoče njihove slabe strane.

Zatvorenici će u cilju postizanja vlastitih interesa koristiti razne načine manipulacije kao što su: agresija, lukavstvo, prijevara, obmana, ucjena itd.

Osnova emocionalne ucjene → postojanje odnosa ucjenjivača i žrtve!

- **UCJENJIVAČ** - uvjerava žrtvu da ona nije fer i korektna, te je zbog toga odgovorna za sve što se ucjenjivaču događa ili će se dogoditi
- **ONAJ KOJI PATI** - kada se ne osjeća dobro, kada je nesretan ili bolestan, za stanje okrivljuje žrtvu, koja je dužna naći rješenje
- **ONAJ KOJI OZLJEĐUJE SEBE** - manipulira žrtvu strahom, svjestan da je žrtvi stalo ili se osjeća odgovorna za njegovo zdravlje, život, sreću ili uspjeh. Poručuje da će, ako se ne udovolji njegovim zahtjevima, biti loše ili će si nešto učiniti
- **ONAJ KOJI KAŽNJAVA DRUGOG** - ucjenjivač svoj zahtjev postavlja, bez obzira da li agresivno ili tiho, na način da jasno žrtvi daje do znanja što želi i koje će posljedice biti ako se ne složi s traženim. Ako žrtva odbije, kao posljedica se javlja bijes i agresija prema žrtvi
- **UCJENJIVAČ ZAVODNIK** - ovaj tip ucjene najteže je prozreti. Ucjenjivač obećava poštovanje, korektnost, prijateljstvo, privrženost itd., a kada obećanja ne ispuni, negira da ih je ikad izrekao

Osobine ucjenjivača (manipulatora)	Načini manipulacije (ucjenjivanja)	Sprječavanje manipulacije
<p>Ne podnosi gubiti. Nije ga briga za osjećaje žrtve, niti je pošten u svojim zahtjevima. Prošlost iskrivljuje i tumači na način da se osjeća pravednim i ispravnim, a krivicu za svoje postupke, ponašanja i neuspjehe, vidi isključivo u drugima.</p> <p>U zatvorskim ustanovama nalazi se veliki broj zatvorenika ovakve strukture ličnosti - dakle sklonih manipulacijama i ucjenama.</p> <p>Skлонost manipuliranju naročito je izražena kod osoba psihopatske strukture ličnosti. To su često ambiciozni pojedinci, visoke energije, zrače samopouzdanjem, sve podređuju sebi, ističu statusne simbole i poznanstva s poznatim osobama, vole naređivati i</p>	<ul style="list-style-type: none"> • darivanje, • odavanje tajni, • davanje obavijesti koje se ne mogu provjeriti, • nuđenje veza i utjecaja izvana, • veze preko obitelji, • prijetnje ili zastrašivanje zaposlenika i njegove obitelji, • izazivanje sažaljenja (bolest, siromaštvo i sl.), • isticanje kvalitete rada i pohvale zaposleniku, • prijetnje bijegom, pritužbom, autoagresijom, gladovanjem i sl., • isticanje vlastitog angažmana, • uglađeno ponašanje (slatkorječivost, laskanje), 	<p>Zaposlenici moraju biti svjesni činjenice da nitko nije siguran da neće biti izmanipuliran, kao i posljedica manipulacije.</p> <p>Ukoliko se manipulacija pokazala uspješnom, ona će istom shemom biti ponavljena.</p> <p>Izmanipulirana osoba, inače upada „u rupu bez dna“, jer ju manipulator ima u vlasti. Svjestan toga, povisuje razinu zahtjeva, do trenutka kada više nema povratka na zakonit odnos i poštivanje normi i pravila.</p> <p>U cilju sprječavanja manipulacije zaposlenici uvijek moraju biti korak ispred te prepoznavati pokušaje manipulacije.</p>

<p>pripisivati si tuđe zasluge.</p> <p>Na prvi pogled često su simpatični, imaju karizmu, razvijenu rječitost i sposobnost da o sebi ispričaju zanimljivu priču. Pažljivo procjenjuju tuđe slabe i jake strane, rade iza kulisa da bi druge posvađali i na taj način zavladaali.</p> <p>Njihova taktika može uključiti širenje glasina i otvoreno laganje jer su neke osobe s psihopatskim crtama ličnosti i patološki lažljivci.</p> <p>Često su iznadprosječno inteligentni i posjeduju dobre socijalne vještine. Emocionalno su površni, orijentirani isključivo na zadovoljavanje vlastitih potreba, skloni kršenju pravila i bezobzirnom „gaženju“ drugih u svrhu postizanja cilja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • samoozljeđivanje, gladovanje, pokušaji suicida, • pretjerano isticanje vlastitih osobnih promjena, • bliskost s osobinama zaposlenika, • podmićivanje, • ciljano remećenje međuljudskih odnosa, • seksualne ponude i zavođenje i sl. 	
---	---	--

Zaposlenici podložni manipulaciji:

1. novi zaposlenici
2. nezadovoljni zaposlenici
3. zaposlenici s osobnim poteškoćama
4. zaposlenici koji se ne slažu s kaznenom politikom i pravilima

12.2 POZITIVNO POSTUPANJE ZAPOSLENIKA

- profesionalan odnos, uz potrebnu dozu empatije i razumijevanja, lišen nekontroliranih emocija; poznavanje i primjenjivanje, u radu sa zatvorenicima, svih penoloških principa;
- poznavanje i postupanje, po pravilima i načelima struke;
- primjena istih standarda i mjerila za sve zatvorenike;
- sprječavanje zatvorenika da se okoriste slabostima drugih zaposlenika;
- praćenje stanja u zatvoreničkoj zajednici i uočavanje uloga i odnosa;
- dobro poznavanje psihosocijalnih karakteristika svakog pojedinog zatvorenika;
- čuvanje informacija i profesionalnih tajni; osobna hrabrost i odlučnost;
- kontrola vlastitih osjećaja; u kontaktu sa zatvorenicima ne izjašnjavati se o svojim političkim i drugim uvjerenjima; čuvanje vlastite i privatnosti ostalih zaposlenika;

- kontinuirano razvijanje profesionalne i ljudske kompetencije u cilju uklanjanja vlastitih nedostataka; izvan radnog mjesta, izbjegavanje kontakata sa zatvorenicima i članovima njihove obitelji; izgrađivanje dobrih međuljudskih odnosa sa ostalim zaposlenicima;
- kvalitetna razmjena informacija među zaposlenicima, na svim razinama;
- njegovanje timskog rada i suradnje

12.3 ZAJEDNIČKI NEGATIVNI PRINCIPI (ČIMBENICI)

Nepostojanje jasne formalne strukture i pravila u funkcioniranju kaznenog tijela te otvorene komunikacije i međusobnog uvažavanja između službi i službenika, za posljedicu može imati ne samo jačanje neformalnog zatvoreničkog sustava (o kojemu je bilo riječ u prethodnim poglavljima), nego i nastanak i jačanje zajedničkih negativnih principa nepisanih pravila koja se podjednako odnose i na zaposlenike i na zatvorenike, a koji nepovoljno utječu na realizaciju formalnih ciljeva zatvorskog sustava i na psihosocijalnu klimu u kaznenom tijelu.

Princip pogodnosti

Svodi se na jednu rečenicu: „Nekima je sve dozvoljeno, a nekima ništa“. Ovaj princip vrijedi i za zaposlenike, od kojih jedni mogu npr. dolaziti i odlaziti s posla kad žele, dok većina zaposlenika mora raditi puno radno vrijeme. Isto je s izlascima zaposlenika izvan ustanove tijekom radnog vremena. S duge strane zatvorenici su najosjetljiviji na pogodnosti pojedinih zatvorenika koji često idu na izlaske, dok drugi pod istim okolnostima isto ne mogu.

Princip nagrađivanja i kažnjavanja

U nekim se zatvorskim ustanovama često minimalizira ono što je očigledan prekršaj i iza čega treba slijediti stroga kazna, dok se maksimalizira ono što je neznatno.

Princip vremenitosti

Posebno je značajan za novodošle zaposlenike, ali i zatvorenike. Kao što među zatvorenicima duža kazna ima veću cijenu (dugoprugaši), tako se i među zaposlenicima kao značajniji kriterij uspješnosti rada ističe dužina boravka u ustanovi. Stručnost i znanje su u drugom planu i često se oni koji na tome inzistiraju, izlažu ismijavanju.

Princip teritorijalnosti

Kao što se moć i utjecaj nekog zaposlenika ocjenjuje prema veličini njegovog ureda i mjestu u upravi, tako se i u zatvoreničkoj zajednici eliti dopušta da ima svoj „teritorij“. Uz to, njima se dozvoljava da te svoje prostore opreme tehničkim uređajima, kvalitetnijim namještajem i ostalom opremom, što drugima nije dozvoljeno.

Princip neformalnog okupljanja

Neformalno okupljanje nije samo značajka zatvorenika već i zaposlenika. Između zatvoreničkih grupa i onih zaposleničkih postoji prešutni kompromis koji se temelji na uzajamnim ustupcima, kojima su obje strane zadovoljene.

Princip tajnosti

Kao i među zatvorenicima oni koji „cinkaju“ tj. govore o događajima u zatvorskoj ustanovi na drugačiji, kritičniji način, izloženi su moralnoj osudi. Ovaj princip prikrivanja negativnosti i propusta, zapravo štiti sve one koji se ne ponašaju u skladu sa stručnim i profesionalnim normama.

Princip ugroženosti

Kao što zatvorenici imaju svoje ugrožene "marginalce", tako i među zaposlenicima ima onih koji su na neki način stavljeni u drugi plan i ucijenjeni. Oni su potrebni da bi se provodile jednostrane i nekvalitetne odluke, koje takvi pojedinci ne smiju dovoditi u pitanje. Zapošljavaju se ljudi na određeno vrijeme i bez potrebnih kvalifikacija, što dovodi do negativne selekcije.

Princip „ne prljanja“

Kao što lideri zatvoreničke zajednice izrazito rijetko maltretiraju "marginalce", već to čine preko svoje „vojske“ tako i pojedini više rangirani zaposlenici imaju svoje ljude koji su zaduženi za obavljanje prljavih poslova. I jedni i drugi za to očekuju od svojih lidera nagradu za odrađeni posao.

Princip skrivanja iza autoriteta

Zatvorenici i zaposlenici, kada žele ostvariti ili progurati nešto što se nekom drugom ne sviđa, pozivaju se na nekog od lidera ili rukovoditelja.

Princip manipulacije utiskom

Odnosi se na sve u zatvoru. Cilj manipulacije je ostaviti dojam na „publiku“ koji je suprotan od stvarnog. Zatvorenik će pred zaposlenikom biti krajnje ljubazan prema zatvoreniku kojeg inače maltretira, a zaposlenik će pred zatvorenicima glumiti prijateljstvo prema zaposleniku s kojim je u lošim odnosima.

Razmislite:

Koje su moguće posljedice postojanja zajedničkih negativnih principa?

Kako zajednički negativni principi utječu na stanje sigurnosti u zatvoru?

Kako zajednički negativni principi utječu na resocijalizaciju/rehabilitaciju zatvorenika?

Kako zajednički negativni principi utječu na vas kao službenike, odnosno na međuljudske odnose u zatvoru/kaznionici?

12.4 OPĆA NAČELA POSTUPANJA

Načelo zakonitosti

Zakonitost je osnovna ideja demokracije utvrđena Ustavom. Pravni sustav i poredak štiti građane od bilo čije samovolje, pritiska i ugnjetavanja. Nitko nema pravo građaninu naše zemlje nametati obveze ili dužnosti koje nisu zakonom ili pod zakonskim aktima određene.

Zaposlenici zatvorskog sustava, u postupanju sa zatvorenicima obvezni su u potpunosti poštivati načelo zakonitosti. To se odnosi na sve zakone i pravne akte.

Načelo humanosti

Ovo je načelo usko povezano s načelom zakonitosti, također je utvrđeno Ustavom i drugim pravnim aktima. Zakon o izvršavanju kazne zatvora posebno ističe potrebu da se sa zatvorenicima postupa humano uz poštivanje njihovog ljudskog dostojanstva.

Postupati sa zatvorenicima humano ne znači popuštati u obvezama koje predviđa zakon, kućni red, pojedinačni program izvršavanja kazne i slično. U postupanju sa zatvorenicima nema mjesta lažnom humanizmu, jer se radi o osobama koje su svojim postupcima, čineći kaznena djela, ugrozile temeljna prava drugih osoba. Ovu činjenicu u postupanju sa zatvorenicima ne smijemo nikada zaboraviti.

12.5 TIMSKI RAD

Tim djelatnika uvijek mora biti djelotvorniji od tima zatvorenika. Svaki član tima je kao pojedinac odgovoran za cilj, djelovanje i druge članove tima.

Timski rad je od vitalne važnosti u organizaciji rada zatvorskih ustanova. Ovakav pristup omogućuje zaposlenicima da imaju proaktivnu ulogu u odnosu na zatvorenike.

Zajedništvom uz pun doprinos svakog pojedinca u timu, postižu se bolji rezultati nego kada pojedinac sam rješava neki problem ili zadatak.

☞ TIMSKI RADITI, ZNAČI LETJETI U V-FORMACIJI! ☞

Divlje guske lete u V- formaciji. Znanost je otkrila zašto: to je najbolji način da iskoriste podtlak koji mahanjem krila prave guske koje lete ispred njih. Na taj način – korištenjem nastalih zračnih struja – štede i do 75% energije. Kad se guska na čelu formacije umori, stane, prepusti čelno mjesto sljedećoj guski i odlazi na začelje. Guske sa začelja gakanjem bodre one na čelu kako bi im pomogle da izdrže. Kad neka guska iz formacije padne od umora, bolesti, lovačkoga hitca ... dvije guske iz formacije kreću za njom. Ostaju uz nju dok se ne odmori, dok ne ozdravi ili ne ugine.

Isto je i s ljudima u timu: svjesni su da će, idu li istim pravcem, puno brže i jednostavnije stići do cilja ako surađuju i uzdaju se jedni u druge.

12.6 PSIHOSOCIJALNA KLIMA

Psihosocijalna klima je ukupna percepcija međuljudskih odnosa koji vladaju u nekoj grupi ili ustanovi. Osim za osjećaj ugone, važna je i za djelotvornost aktivnosti kojima se neka grupa ili ustanova bavi. Zatvor gotovo u potpunosti predstavlja fizičku i socijalnu okolinu zatvorenika, stoga je nesumnjivo da je utjecaj psihosocijalne klime zatvora na zatvorenike velik.

ČIMBENICI KOJI UTJEČU NA NEPOVOLJNOST PSIHOSOCIJALNE KLIME (obuhvaćaju i utjecaj osoblja i utjecaj administracije, ali i neke druge probleme):

- 1) arhitektura ustanove (visoki zidovi, rešetke, sivilo betona)

- 2) usmjerenost osoblja na kažnjavanje (odnosno usmjerenost protiv tretmana, usmjerenost percepcije na loše strane zatvorenika, a ne na njihove pozitivne osobine)
- 3) prestroga hijerarhija uloga (što vrijedi i za osoblje i za zatvorenike)
- 4) otpor prema novinama i promjenama
- 5) izolacija od šire socijalne sredine
- 6) podređeni položaj

Jedan od glavnih ciljeva uprava kaznionica i zatvora je stvoriti ozračje koje će poticati zatvorenike na konstruktivna i produktivna ponašanja. Odjeli tretmana nastoje na razini zatvoreničkih grupa i cijele zatvoreničke zajednice postići tretmamsku atmosferu. Međutim, valja naglasiti da **psihosocijalnu klimu stvaraju svi članovi nekog sustava**. U našem sustavu to su zatvorenici i svi službenici odnosno zaposlenici.

Jedan od **najvažnijih čimbenika jesu službenici odjela osiguranja** jer je nesporno da oni ostvaruju najviše kontakata sa zatvorenicima u svim aktivnostima tijekom 24 sata života u kaznionici ili zatvoru. Stoga **ponašanje ovih službenika i njihova vlastita percepcija stanja u ustanovi u značajnoj mjeri određuje i stvara psihosocijalnu klimu**. To nikako ne znači da sav teret pada na ove službenike jer broj kontakata nije presudan za određivanje međuljudskih odnosa, nego je **presudna kvaliteta kontakata**. Ipak, pomaže ukoliko svi službenici imaju svijest o tome da mogu utjecati na ozračje ustanove i imaju jasan cilj kakvo ozračje treba biti. Djelovanje pojedinca u sustavu je važno, no još je važnije koje se metode koriste i kako čelnništvo upravlja kaznenim tijelom.

Službenici koji rade neposredno sa zatvorenicima (npr. članovi Tima tretmanske skupine) trebaju uvijek imati na umu **važnost socijalnog modeliranja i da su oni ti koji zatvorenici modeliraju ponašanje, odnosno vlastitim primjerom pokazuju koja su ponašanja, stavovi i slično socijalno poželjni i prihvatljivi**.

Ispitivanje i poboljšavanje psihosocijalne klime korisno je u:

- smanjivanju kršenja pravila ponašanja (kućnog reda)
- povećavanju učinkovitosti općih i posebnih programa i učenju zatvorenika životnim i socijalnim vještinama
- dugoročno, preko promjena u ponašanju i razmišljanju, utječe na smanjivanje recidivizma

Dobra psihosocijalna klima pogoduje uspjehu tretmanskih postupaka. Suprotno tome, ukoliko je psihosocijalna klima loša, narušeni su međusobni odnosi osoblja i zatvorenika i unutar obje skupine prevladavaju neugodni osjećaji, a sukobi i kršenja pravila su učestali.

Povoljna psihosocijalna klima pospješuje pozitivne procese među zatvorenicima, učvršćuje kod njih osjećaj da ih se razumije, potiče ih na otvorenost u komunikaciji i razvijanje.

Možda najčešća intervencija kojom administracija zatvora pokušava stvoriti povoljnije klime je **trening osoblja**. Povećavanje svijesti o aspektima psihosocijalne klime pozitivno će djelovati na ponašanje osoblja, što će zauzvrat utjecati na povoljniju psihosocijalnu klimu institucije općenito. To također dovodi do povećanja općeg zadovoljstva zatvorenika te u konačnici spremnosti na suradnju u rehabilitacijskim programima.

PITANJA ZA PONAVLJANJE

1. Na koje sve načine zatvorenici pokušavaju utjecati na zaposlenike, u cilju postizanja vlastitih interesa?
2. Objasnite emocionalnu ucjenu.
3. Nabrojite osobine ucjenjivača (manipulatora) i načine manipulacije (ucjenjivanja) zaposlenika, od strane zatvorenika.
4. Objasnite pozitivno postupanje zaposlenika.
5. Objasnite zajedničke negativne principe koji se podjednako odnose i na zaposlenike i na zatvorenike.
6. Nabrojite opća načela postupanja i objasnite ih.
7. Zašto je timski rad važan u organizaciji rada zatvorskih ustanova, objasnite.
8. Što je psihosocijalna klima?
9. Nabroji neke od najvažnijih čimbenika koji utječu na nepovoljnost psihosocijalne klime.
10. Zašto je ispitivanje i poboljšavanje psihosocijalne klime korisno i koja je možda najčešća intervencija kojom administracija zatvora pokušava stvoriti povoljniju klimu?

LITERATURA

- Kit, A (2014). Psihosocijalna klima, grupe i vođe grupa u zatvorima. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera, Filozofski fakultet Osijek, Preddiplomski studij psihologije, Završni rad.
- Knežević, M. Penologija u socijalnom radu (i socijalni rad u penologiji). Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada, 2008.
- Krstić, Ž. (2003). Zatvorsko duplo dno. Sociologija, 44(3), 223-240.
- Tatalović, R (2011). Skripta: Zaposlenici zatvorskog sustava i zatvorska zajednica. Ministarstvo pravosuđa. Uprava za zatvorski sustav. Središnji ured uprave za zatvorski sustav. Vukota, Lj., Penić, Z. (2010); ažurirano i dopunjeno: Barić, M. (2013. i 2017.): Osnove provedbe pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora. www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/.../serbo-croat_version.doc
<http://pip-eu.coe.int/documents/3983922/8334200/Prirucnik+web.pdf/ad3d86a5-0996-468e-837c-9bfd10d2a41e>

Preporučena literatura

- Kobolt, A., Žižak, A. (2007). Timski rad i supervizija timova. Ljetopis socijalnog rada., 14 (2), 367-386.
- Mejovšek, M., Lebedina Manzoni, M, Lotar, M. Šarić, J. (2007). Percepcija psihosocijalne klime i osobine ličnosti zatvorenika. Kriminologija i integracija. 15 (I), 1-76.
- Pletenac, K. (2013). Komunikacija i rad u timu. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/15>

Važni pojmovi za razumijevanje sadržaja priručnika

Antisocijalni poremećaj ličnosti – poremećaj ličnosti koji se iskazuje u socijalno neprihvatljivom ponašanju. Takve osobe pokazuju nedostatak socijalnih normi i odgovornosti u ponašanju. Nemoralni su i ne osjećaju emocije niti pri najokrutnijim djelima.

Bipolarni poremećaj – poremećaj raspoloženja kod kojeg se razdoblja depresije izmjenjuju s razdobljima manije, u kojima je bolesna osoba vrlo aktivna.

Diskriminacija – različito ponašanje prema drugim ljudima ovisno o njihovoj grupnoj pripadnosti.

Ektraverzija – osobina ličnosti koja se može opisati kao društvenost, aktivnost, dominantnost i sklonost uzbuđenjima (suprotnost – intraverzija).

Emocije – složene reakcije koje uključuju tjelesne promjene (ubrzano disanje, lupanje srca ..., izražajne reakcije (smijeh, vikanje, plač ...) i subjektivni doživljaj (tuga, radost, srdžba ...).

Frustracija – stanje u kojem se pojedinac nalazi kada ne može zadovoljiti svoje potrebe.

Grupa – dvije ili više osoba koje imaju zajednički cilj i međusobno su zavisne ili su u interakciji.

Grupna kohezija – snaga povezanosti članova grupe međusobno, te sa samom grupom.

Inteligencija – sposobnost prilagođavanja pojedinca zahtjevima situacije, učenja iz iskustva, rješavanja problema te logičkog razmišljanja (jedna od definicija)

Konformizam – prilagođavanje vlastitog ponašanja ili razmišljanja drugim ljudima odnosno standardima grupe.

Ličnost – karakteristike neke osobe kojima se može pripisati njegovo dosljedno ponašanje, razmišljanje i doživljavanje.

Moć – mogućnost utjecaja nekog člana na druge članove grupe kao i na grupne odluke.

Neuroticizam – osobe koje imaju izraženu dimenziju neuroticizma mogu se opisati kao nape-te, sramežljive, često depresivne, neraspoložene, zabrinute te niskog samopoštovanja.

Norme – pravila ponašanja pojedinih članova grupe. Ukoliko ih se član grupe ne drži, vrlo često dolazi u sukob s grupom.

Poremećaj ličnosti – trajna karakteristika ličnosti koja se iskazuje u ponašanju na način da onemogućava normalno funkcioniranje u društvu (vidi antisocijalne ličnosti).

Penologija – znanost koja se bavi proučavanjem djelovanja sankcije na osuđenog i različitim dimenzijama kažnjavanja.

Penološka psihologija - proučava ponašanje zatvorenika i procese prilagodbe po dolasku u kaznenu ustanovu i kasnije tijekom penološkog tretmana, obilježja ličnosti zatvorenika, psihosocijalnu klimu u kaznenom zavodu i psihološke posljedice boravljenja u kaznenom zavodu zatvorenika i osoblja.

Predrasuda - unaprijed donesen sud ili mišljenje o nečemu što se dovoljno ne poznaje niti se temeljito i kritički proučilo, odnosno prije iskustva.

Psihologija – znanost koja se bavi proučavanjem psihičkih procesa koji omogućavaju doživljavanje i ponašanje.

Psihosomatika - znanstveni stav u medicini, dijagnostici i terapiji, kojim se prihvaća da psihički sustav, emocije, osobito psihološki neugodni doživljaji, sukobi i neriješeni međuljudski odnosi, mogu izazvati tjelesne poremećaje i tjelesnu bolest (možda bolja definicija).

Raspoloženje – stanje slično emocionalnom stanju. Obično je slabijeg intenziteta i duljeg trajanja od emocionalnih reakcija.

Stav – pozitivno ili negativno vrednovanje neke osobe, događaja, ideje ili objekta.

Stereotip – pojednostavljeno i preopćenito razmišljanje o pripadnicima određenih skupina ljudi

Stilovi vođenja – tipični način ponašanja vođa grupa. Najčešće se razlikuje dvije vrste vođa – vođe usmjerene na zadatak i vođe usmjerene na skladan odnos između članova grupe.

Stres – stanje u kojem se pojedinac nalazi kada je suočen s problemima i/ili zahtjevima okoline kojima se ne uspijeva prilagoditi.

Stresor – situacija ili uvjeti koji izazivaju stres.

Uloga – skup očekivanja o ponašanju pojedinaca koje imaju određeni položaj u grupi.

LITERATURA

Dr Bratko, D. (2013), Psihologija - udžbenik psihologije za gimnazije.